

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

**Etnická identita slovenské národnostní menšiny
v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině**

Nikola Zittová

© 2014 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie
Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zittová Nikola

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Etnická identita slovenské národnostní menšiny v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině

Anglický název

Ethnic identity of Slovak national minority in Hungary, Poland and Ukraine

Cíle práce

Hlavním cílem práce je dát na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v relevantní literatuře odpověď na výzkumnou otázku a podotázky:

Jaké jsou hlavní prvky etnické identity Slováků?

Jaká je míra asimilace slovenské menšiny v odlišných státech?

Na čem je tato míra asimilace především závislá?

Jak se Slováci (jako národnostní menšina) odlišují od okolí?

Jaké jsou rozdíly v projevech etnicity slovenské minority v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině?

Metodika

Práce bude vycházet především z výsledků autorčiných střednědobých terénních výzkumů a materiálu získaného z lokalit, kde žije slovenská menšina. Důraz bude kladen především na kvalitativní metody navazující na sekundární (hlavně statistické) údaje.

Harmonogram zpracování

červenec (srpen) - terénní výzkum na Ukrajině
do listopadu - zpracovávání výsledků terénního výzkumu
listopad / prosinec - předložení první verze práce
březen - odevzdání finální verze práce

Rozsah textové části

70-80 stran

Klíčová slova

Slováci, asimilace, etnická identita, slovenská menšina, Maďarsko, Polsko, Ukrajina.

Doporučené zdroje informací

BIELIK, František, BALÁŽ, Claude (ed.). Zahraniční Slováci a mateřský jazyk. Martin: Matica slovenská, 1990. 312 s. ISBN 80-7090-066-0.

DANČÁK, Břetislav, FIALA, Petr (ed.). Národnostní politika v postkomunistických zemích. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 316 s. ISBN 80-210-2388-0.

HAJKO, Jozef. Odsúdení na dohodu: Spoločné tisícročie Slovákov a Maďarov. Bratislava: SLOVART, 2011. 455 s. ISBN 978-80-556-0332-2.

ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace. Praha: SLON, 2009. 215 s. ISBN 978-80-86429-83-0.

UHRINOVÁ, Alžbeta, ŽILÁKOVÁ, Mária (ed.). Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2005. 487 s. ISBN 963-86573-3-2.

Vedoucí práce

Kokaisl Petr, doc. Ing. PhDr., Ph.D.

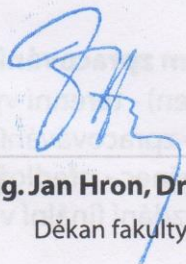
Termín odevzdání

březen 2014

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.

Děkan fakulty

V Praze dne 12.9.2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Etnická identita slovenské národnostní menšiny v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině" jsem vypracovala samostatně pod vedením doc. Ing. Mgr. PhDr. Petra Kokaisla, Ph.D., vedoucího diplomové práce, a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Ing. Mgr. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D. za odbornou pomoc, rady a podnětné připomínky, které mi dával při vedení této diplomové práce, Bc. Pavle Milové a Bc. Monice Krytinářové za pomoc při terénních výzkumech a mým nejbližším za trpělivost a shovívavost, kterou se mnou měli při psaní této práce.

Etnická identita slovenské národnostní menšiny v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině

Ethnic identity of Slovak national minority in Hungary, Poland and Ukraine

Souhrn

Tato práce si klade za cíl odpovědět na výzkumné otázky, které se týkají současného života slovenské národnostní menšiny v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině a její etnické identity, jakož i etnické identity Slováků vůbec.

Diplomová práce je založena na datech získaných prostřednictvím terénních výzkumů uskutečněných v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině. Současně jsou dalšími zdroji informací literární a elektronické prameny související s problematikou slovenské národnostní menšiny v Békéšské župě, Malopolském vojvodství a na Zakarpatské Ukrajině. Během terénních výzkumů bylo využito kvalitativních technik sběru dat v podobě semistandardizovaných a narativních rozhovorů, především se Slováků aktivními ve veřejném životě slovenské menšiny. Kvantitativní výzkumné metody byly využity prostřednictvím sekundárních údajů především ke studiu početnosti slovenské minority ve zkoumaných zemích.

Summary

This thesis aims to answer to research questions which are focused on current life of the slovakian minority on Hungary, Poland and Ukraine and its ethnic identity and ethnic identity of Slovaks ever. This thesis is based on the terrain research data accomplished in Hungary, Poland and Ukraine. At the same time, literature and electronical sources connected with the topic containing the situation of Slovak minority in Bekes county, Lesser Poland Voivodeship and the Transcarpathian Ukraine were used. To accomplish the terrain researches qualitative research methods were used, as semistandardized and narative interviews, above all, with Slovaks active in the public life of the slovakian minority. As said before, quantitative research methods were used, at the first place, to study relevant information sources.

Klíčová slova: Slováci, asimilace, etnická identita, slovenská menšina, Maďarsko, Polsko, Ukrajina.

Keywords: Slovaks, Assimilation, Ethnic identity, Slovak minority, Hungary, Poland, Ukraine.

Obsah

1.	Úvod a cíl práce	9
2.	Metodika.....	11
2.1.	Sběr dat během terénních výzkumů	12
3.	Teoretická část	18
3.1.	Literární rešerše.....	19
3.2.	Základní pojmosloví.....	23
3.2.1.	Identita a identifikace	23
3.2.2.	Etnicita a její paradigmata	25
3.2.3.	Etnická identita	27
3.2.4.	Národnostní menšina.....	29
3.2.5.	Národ a nacionalismus	30
3.2.6.	Integrace a asimilace	33
4.	Vlastní výzkum	35
4.1.	Slováci v Maďarsku	35
4.1.1.	Počátky slovenské menšiny v Maďarsku	35
4.1.2.	Počty Slováků v Maďarsku	38
4.1.3.	Právní postavení menšin v Maďarsku	40
4.1.4.	Slovenská kultura v Maďarsku	43
4.1.5.	Slovenské školství v Maďarsku	45
4.1.6.	Jazyková situace Slováků v Maďarsku	47
4.1.7.	Náboženství a Slováci v Maďarsku	49
4.1.8.	Shrnutí situace slovenské menšiny v Maďarsku.....	51
4.2.	Slováci v Polsku	53
4.2.1.	Počátky slovenské menšiny v Polsku.....	53
4.2.2.	Počty Slováků v Polsku	54
4.2.3.	Slovenská kultura v Polsku	57
4.2.4.	Slovenské školství v Polsku	60
4.2.5.	Jazyková situace Slováků v Polsku.....	63
4.2.6.	Náboženství a Slováci v Polsku	65
4.2.7.	Shrnutí situace slovenské menšiny v Polsku	67
4.3.	Slováci na Ukrajině	66

4.3.1.	Počátky slovenské menšiny v Zakarpatí	66
4.3.2.	Počty Slováků na Ukrajině	68
4.3.3.	Slovenská kultura v Zakarpatí	70
4.3.4.	Slovenské školství v Zakarpatí	74
4.3.5.	Jazyková situace Slováků v Zakarpatí	76
4.3.6.	Náboženství a Slováci na Ukrajině	77
4.3.7.	Shrnutí situace slovenské menšiny na Ukrajině	79
5.	Závěr	81
6.	Seznam použitých zdrojů	83
6.1	Literární zdroje.....	83
6.2	Elektronické zdroje.....	85
6.3	Seznam obrázků a tabulek	90
7.	Přílohy	91

1. Úvod a cíl práce

Etnická identita je mnoha autory považována za jeden z hlavních faktorů při vzniku národů a státních útvarů v moderní společnosti. Z hlediska primordialistů je etnická identita odvěkou a základní identitou naopak z pohledu modernistů vznikla nově až v 18. a 19. století z důvodů formování národů v moderní společnosti. Ať už z jednoho či druhého přístupu je zřejmé, že etnická identita a etnicita jsou velmi důležitou součástí tvorby a vzniku států moderních dějin.

Národnostní menšiny a jejich identita, sebe začlenění a uvědomění sebe sama je stále aktuálním tématem. Utlačování nebo nadměrné prosazování národnostní menšiny v daném státě je častým námětem denních zpráv. Jde o problém, který v mnoha případech vede k rozporům mezi obyvateli a v horším případě až k občanské válce. Nemálo známým příkladem může být občanská válka ve Rwandě z roku 1994 nebo stále nevyřešený izraelsko-palestinský konflikt, který si vyžádal na tisíce obětí. Stále nevyřešenou otázkou s otevřeným koncem jsou např. muslimští přistěhovalci žijící ve Francii, kde mezi francouzským obyvatelstvem a příchozími muslimy dochází k častým sporům. V současnosti je velmi sledovaný rusko-ukrajinský konflikt o Krym, jehož dosah významně přesahuje hranice těchto dvou států.

Z těchto důvodů jsou etnická identita a etnicita stále aktuálním tématem. To vede k zamyšlení nad tím, jak ve skutečnosti vypadá soužití národnostních menšin s majoritní společností v jednotlivých, nejen evropských, státech.

Jak již sám název napovídá, práce se bude zabývat slovenskou národnostní menšinou a její etnickou identitou v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině. Slovenská národnostní menšina obecně nepatří mezi konfliktní minority. V této práci bude alespoň nastíněno, v jaké míře si slovenská menšina svou etnickou identitu v jednotlivých státech zachovala, v jaké míře se asimilovala a z jakých příčin. Slovenská národnostní menšina byla vybrána z důvodu jak jazykové, tak i historické blízkosti, a tedy předpokladu možnosti lepšího pochopení dané problematiky.

Cílem této práce je na základě střednědobého terénního výzkumu a studia sekundárních dat poskytnout odpovědi na tyto výzkumné otázky:

- Jaké jsou hlavní prvky etnické identity Slováků?
- Jaká je míra asimilace slovenské menšiny v odlišných státech?
- Na čem je tato míra asimilace především závislá?
- Jak se Slováci (jako národnostní menšina) odlišují od okolí?
- Jaké jsou rozdíly v projevech etnicity slovenské minority v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině?

2. Metodika¹

Projekt Pestrá Evropa, jehož je autorka členkou, který probíhá od roku 2010 pod záštitou Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity v Praze, mapuje jednotlivé státy Evropy a situaci tamějších národnostních menšin. V rámci tohoto projektu byla autorkou vybrána slovenská menšina z důvodu již zmíněné kulturní a jazykové blízkosti. Tato práce bude především vycházet ze tří střednědobých terénních výzkumů týkajících se slovenské národnostní menšiny žijící v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině. V této práci bude také částečně použito již sepsaných odborných článků o slovenské národnostní menšině žijící na území Maďarska a Polska, na jejichž tvorbě se autorka této práce spolupodílela.

V práci byla využívána kombinace kvalitativních a kvantitativních výzkumných metod. Kvalitativním výzkumem lze proniknout do daného problému, pochopit sociální realitu, k čemuž je dostačující malý počet narátorů, daný výstup, ovšem není možné zobecnit na celou populaci. Oproti tomu kvantitativní výzkumné metody lze použít ke generalizaci dat na celou populaci, na druhou stranu, právě díky této generalizaci a povrchnímu přístupu nelze pochopit a obsáhnout hloubku daného problému.

Primární data byla získána za pomoci dotazování v podobě semistandardizovaného rozhovoru, narativního rozhovoru a zjevného pozorování. Dále bylo čerpáno z literatury a internetových zdrojů, např. ze stránek statistických úřadů daných států, které jsou zde sekundárními zdroji dat.

Mezi výhody semistandardizovaného rozhovoru patří hlavně možnost doptání se během již probíhajícího interview na nejasnosti v základních otázkách, aby bylo předejito zkreslení získaných dat ze strany tazatele. Na druhou stranu pokud je daná základní otázka respondentovi nejasná, tak je možné navést respondenta k pochopení otázky pomocí doplňujících otázek kladených tazatelem. Doplňujícími otázkami je také možné dané téma rozšířit. Jednou z nevýhod je vyhodnocování většího množství dat, které je touto metodou získáno, tomu je možné předejít již předem daným rozsahem doplňujících otázek.

---

¹ Tato kapitola vychází z části z již sepsané metodiky v rámci Pestré Evropy: KRYTINÁŘOVÁ, Monika, Pavla MILOVÁ a Nikola ZITTOVÁ. Slováci v Maďarsku [online] *Hospodářská a kulturní studia*. © 2005–2014, 3. 12. 2013 [cit. 2014-01-02]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/slovaci_v_madarsku

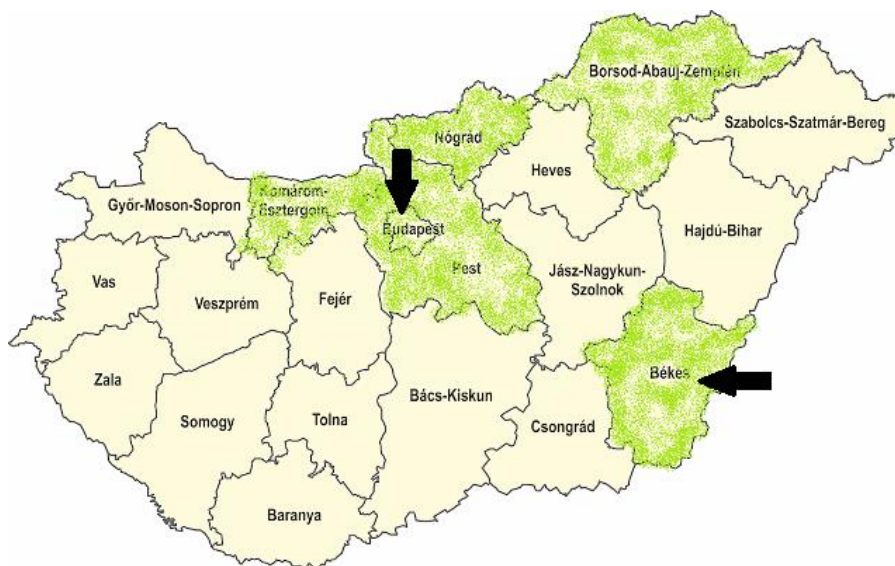
V mnohých případech ze semistandardizovaného interview vyplynul rozhovor narativní, kdy respondentovi/narátorovi stačilo položit první otázku a byl schopen hovořit již dále sám bez nutnosti klást další otázky. Rozhovory byly provedeny především se Slováky aktivními ve veřejném životě slovenské menšiny.

Před každým terénním výzkumem bylo nutné provést studium dokumentů k získání základních informací o slovenské menšině v daném státu. Dále byly analyzovány především statistické údaje, díky kterým bylo zjištěno, v jaké lokalitě daného státu je největší počet slovenské národnostní menšiny. Poté probíhal výzkum přímo v daném místě, kde byl sběr dat uskutečňován pomocí již zmiňovaných druhů rozhovorů a také na základě pozorování.

2.1. Sběr dat během terénních výzkumů

První terénní výzkum proběhl v terénu v červenci 2011 v Békéšské župě na jihovýchodě Maďarska. Uvedená lokalita byla vybrána na základě statistických dat získaných z Maďarského statistického úřadu² jako lokalita s nejvyšším počtem osob hlásících se k slovenské národnosti. Navštívené lokality jsou graficky znázorněny v obrázku níže.

Obrázek 1 Lokality terénního výzkumu Slováků v Maďarsku

Zdroj: http://www.ksh.hu/regional_atlas, vlastní zpracování

² Počty a odhady. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí [online]. © 2014 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: <http://www.uszz.sk/sk/pocty-a-odhady/>.

Terénní výzkum byl založen především na pozorování a rozhovorech. Pomocí pozorování bylo možné získat obecnější náhled na problematiku slovenské národnostní menšiny v Maďarsku. Na základě pozorování bylo možné utvořit prvotní obraz jazykové situace (jaký jazyk obyvatelé v dané lokalitě využívají ve svém každodenním životě) a zda se slovenská národnostní menšina projevuje nějakým způsobem navenek. Cílem prováděných rozhovorů bylo naopak bližší proniknutí k jádru problému, respektive získání konkrétnějších informací od samotných příslušníků slovenské národnostní menšiny. Během terénního výzkumu bylo provedeno 5 narativních rozhovorů s obyvateli aktivními v oblasti veřejného života slovenské národnostní menšiny, ale i s narátory patřícími mezi běžné obyvatele a 3 semistandardizované rozhovory s respondenty patřícími mezi běžné obyvatele. Největší počet Slováků v Maďarsku je právě v Békéšské župě, pravděpodobně také proto, že tato oblast patřila mezi první, kam Slováci v 17. století přicházeli, aby zde ve většině případů získali půdu a svobodu. Výzkum proběhl v obcích Békéšská Čaba a Sarvaš.

Tabulka 1 Souhrn narátorů a respondentů v Maďarsku

Pohlaví a zaměstnání	Věk	Místo narození	Jazyk rozhovoru
1. Žena – Pokojská	51	Maďarsko	čabianská slovenština
2. Muž – Podnikatel	52	Maďarsko	angličtina
3. Muž – Průvodce v muzeu	45	Maďarsko	slovenština
4. Muž - Správce Domu slovenské kultury	28	Maďarsko	slovenština
5. Muž - Student slovakistiky v Bratislavě	23	Maďarsko	slovenština
6. Žena – Ředitelka slovenské školy	63	Maďarsko	slovenština
7. Žena – Ředitelka Domu slovenské	36	Maďarsko	slovenština
8. Žena – Ředitelka Výzkumného ústavu pro Slováky žijící v Maďarsku	40	Maďarsko	slovenština

Zdroj: Vlastní zpracování

Druhý terénní výzkum probíhal obdobně. Nejprve bylo nutné nastudovat základní informace, které se týkají slovenské národnostní menšiny v Polsku. Dále bylo nutné zjistit z internetových zdrojů, konkrétně ze stránek Spolku Slováků v Polsku³ a z polského Ministerstva vnitra⁴, v které části Polska je slovenská menšina nejpočetnější, na základě toho bylo později rozhodnuto, v které části Polska bude probíhat střednědobý terénní výzkum a sběr dat.

Výzkum byl proveden v Malopolském vojvodství na jihu Polska v Krakově a obci Nová Belá. Následující obrázek přibližuje lokality výzkumu.

Obrázek 2 Lokality terénního výzkumu Slováků v Polsku

Zdroj: <http://mapa-polski.blogspot.cz/2012/06/mapa-administracyjna-polski.html>, vlastní zpracování

Samotný výzkum probíhal na začátku září 2012 na základě předchozí emailové komunikace s generálním tajemníkem Spolku Slováků v Polsku. Započal tedy v Krakově, kde má tento spolek sídlo. Zde byl také proveden první narativní rozhovor s panem generálním tajemníkem spolku. Další část výzkumu proběhla v obci Nová Belá, kde žijí jedni z posledních slovenských starousedlíků, a zároveň zde působí redaktorka časopisu

³ *Spolok Slovákov v Poľsku*. [online]. © 2013 [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: <http://www.tsp.org.pl/onas,1.html>

⁴ *Ministerstwo Spraw Wewnętrznych* [online]. ©1998-2013 [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: http://www.msw.gov.pl/palm/en/10/56/Characteristics_of_ethnic_and_national_minorities_in_Poland.html

Život, díky níž byli následně kontaktováni Slováci žijící v Novej Belej. Jedni z narátorů byli pan František a jeho paní Katarína, kteří i přes svou slovenskou národnost mají z důvodu polonizování a silné asimilace jméno a příjmení v polské podobě, na rozdíl od svých rodičů. Slovenský jazyk nebyl v ulicích Krakova, ani Nové Belej slyšet vůbec. Z tohoto důvodu byly provedeny rozhovory pouze s osobami aktivně působícími ve veřejném životě slovenské národnostní menšiny a dvěma slovenskými starousedlíky, s jejímž laskavým svolením byla pořízena fotografie níže uvedená. Dále je připojena tabulka narátorů.

Obrázek 3 Slovenští starousedlíci v Novej Belej

Zdroj: Soukromý archiv

Kataryna a Franciszek jsou jedni z posledních slovenských starousedlíků v obci Nová Belá. I přesto mají jejich jména již polskou podobu díky polskému vlivu a silné asimilaci.

Tabulka 2 Souhrn narátorů v Polsku

Pohlaví a zaměstnání	Věk	Místo rozhovor	Jazyk rozhovoru
1. Muž - Generální tajemník spolku Slováků v Polsku	55	Polsko	slovenština
2. Žena – Redaktorka	50	Polsko	slovenština
3. Žena – Redaktorka	40	Polsko	slovenština
4. Muž – Hospodář na svém statku	80	Polsko	spišská slovenština
5. Žena – Hospodářka na svém statku	80	Polsko	spišská slovenština

Zdroj: Vlastní zpracování

Třetí terénní výzkum započal opět studiem literatury týkající se slovenské národnostní menšiny a zjištěním informací o jejich počtu na Ukrajině. V Užhorodu v Zakarpatské oblasti bylo na základě populačního censu z roku 2001 ukrajinským statistickým úřadem zjištěno, že slovenská národnostní menšina je zde v počtu 5 600 osob. Jde zároveň o jedinou oblast, kde se na Ukrajině Slováci nachází.⁵ Tato skutečnost byla následně potvrzena i narátory, kteří aktivně působí v životě slovenské národnostní menšiny na Zakarpatské Ukrajině. Z tohoto důvodu byl jako cíl střednědobého terénního výzkumu vybrán Užhorod, který je centrem na Zakarpatské oblasti Ukrajiny.

Rozdílný údaj o počtu příslušníků slovenské národnostní menšiny na Ukrajině udává na svých internetových stránkách Úřad pro Slováky žijící v zahraničí. Podle tohoto internetového portálu zaměřeného na zahraniční Slováky je odhad z roku 2008 takový, že je na Ukrajině celkem až 17 000 Slováků.⁶ Lokalita výzkumu je vidět na obrázku níže.

Obrázek 4 Lokalita terénního výzkumu Slováků na Ukrajině

Zdroj: <http://www.uhc-of-nc.org/Ukraine-RegionsEngl.jpg>, vlastní zpracování

⁵ All-Ukrainian Population Census 2001. *State Statistics Committee of Ukraine* [online]. © 2003-2004 [cit. 2014-03-7]. Dostupné z: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality>

⁶ Počty a odhady. *Úřad pre Slovákov žijúcich v zahraničí*. [online]. [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: <http://www.uszz.sk/sk/pocty-a-odhady/>.

Během terénního výzkumu bylo provedeno 5 narativních rozhovorů a 3 semistandardizované rozhovory, viz tabulka narátorů/respondentů níže. Po příjezdu byl první narativní rozhovor veden s panem Ivanem Latkem, který je předsedou organizace Užhorodského spolku Slováků. Následně byl proveden rozhovor s panem Bajaníkem, bývalým členem Matice Slovenské, na Festivalu slovenského folklóru Slovenská růže v obci Turia Remety, která se nachází blízko Užhorodu. Dalším informačně cenným zdrojem byl rozhovor s panem Jozefem Hajnišem, který je předsedou Matice slovenské na Zakarpatsku, pod jejíž záštitou také vzniklo *Centrum slovenské kultury* v Užhorodu. Část tohoto rozhovoru byla přepsána a dána jako příloha. Dále byl rozhovor proveden s manželkou předsedy Matice slovenské na Zakarpatsku, která byla velmi vstřícná a díky níž byl zprostředkován rozhovor i s panem předsedou. Poslední narativní rozhovor byl proveden se studentkou, která studuje vysokou školu v Bratislavě i na Ukrajině. Zbylé tři rozhovory byly provedeny na Festivalu slovenského folklóru Slovenská růže.

Tabulka 3 Souhrn narátorů a respondentů na Ukrajině

Pohlaví a zaměstnání	Věk	Místo narození	Jazyk rozhovoru
1. M už – Předseda Užhorodského Spolku Slováků	55	Ukrajina	slovenština
2. Muž - Předseda Matice Slovenské na Ukrajině	65	Ukrajina	slovenština
3. Žena - Průvodkyně v Centru slovenské kultury	55	Ukrajina	slovenština
4. Žena - Studentka vysoké školy na Ukrajině a v Bratislavě	22	Ukrajina	slovenština/rusínština
5. Muž – Bývalý člen Matice slovenské	67	Slovensko	slovenština
6. Žena - Redaktorka ukrajinské televize	33	Ukrajina	ukrajinština/slovenština
7. Žena - Pracovnice informačního centra v Užhorodu	31	Ukrajina	slovenština
8. Muž - Člen Ukrajinského folklorního souboru	45	Ukrajina	ukrajinština/slovenština

Zdroj: Vlastní zpracování

3. Teoretická část

Tato část práce bude věnována přehledu literatury a stručnému přehledu internetových zdrojů zabývajících se slovenskou národnostní menšinou v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině a zahraničními Slováky obecně. Budou zde také vysvětleny základní pojmy stěžejní pro tuto práci.

Slovákům žijícím v zahraničí se věnuje hned několik internetových portálů a to *Světové sdružení Slováků v zahraničí*⁷, *Slovakie*⁸, *Úřad pro Slováky žijící v zahraničí*⁹, *Slováci ve Světě*¹⁰ a *Slovák v Maďarsku*.¹¹ *Světové sdružení Slováků v zahraničí* bylo založeno na základě dohody mezi Slovenskou republikou a zahraničními Slováky. Hlavním účelem založení organizace je, aby sloužila jako světový nástroj, skrze nějž by mohli Slováci hovořit společným hlasem. Je možné zde nalézt i strukturu organizace a zákon o Slovácích žijících v zahraničí. Na internetových stránkách zaměřených na výuku slovenského jazyka *Slovakie* jsou informace o zahraničních Slovácích popisující počty Slováků žijících ve světě. Dále informace o slovenštině včetně její stručné historie, mapa s popisem územního rozčlenění slovenských nářečí na Slovensku. Internetový portál *Úřad pro Slováky žijící v zahraničí* (dále jen ÚSZZ) je nejrozsáhlejším portálem o krajanech Slováků ve světě. Lze zde nalézt informace o všech slovenských menšinách ve světě včetně internetových odkazů na spolky Slováků, které v dané zemi působí, ale i o Slovácích žijících na Slovensku. Např. *Spolek Slováků v Polsku* nebo *Užhorodský spolek Slováků*, které byly v prováděných terénních výzkumech klíčové pro počáteční zdroj informací. Dále obsahuje informace o dotacích na kulturní a jiné akce, které jsou pořádány pod záštitou ÚSZZ nebo o legislativě týkající se Slováků jako menšiny a jejich

---

⁷ *Svetové združenie Slovákov v zahraničí* [online]. © 2002 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: <http://www.szs.sk/index.php?ID=4>

⁸ O jazyce. *Slovakie.eu* [online]. © 2010–2014 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: <http://slovakie.eu/cs/intro/language/general>

⁹ *Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí* [online]. © 2014 [cit. 2014-01-14]. Dostupné z: <http://www.uszz.sk/sk>

¹⁰ Spravodajstvo. *Slováci vo Svete: Internetový portál Slovákov žijúcich v zahraničí* [online]. © 2014 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: <http://www.slovacivosvete.sk/>

¹¹ *Slovák v Maďarsku* [online]. © 13. 4. 2014 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: <http://www.oslovma.hu/index.php/sk/>

práv. *Slováci ve Světě* je internetový portál, který také poskytuje aktuální informace o Slovácích žijících mimo Slovensko, ale v menší míře než je tomu u ÚŠZZ, kterým je tento portál podporován. Jedná se spíše o zpravodajství poskytující informace o novinkách Slováků ve světě, který zároveň zprostředkovává skrze internetový odkaz slovenský rozhlas s názvem *Radio Slovakia International*. Maďarské internetové stránky *Slovák v Maďarsku* poskytují informace o dění v kulturní, politické i literární oblasti Slováků v Maďarsku.

3.1. Literární rešerše

Situaci slovenské menšiny v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině se zabývá poměrně málo autorů. Větší část publikované literatury si vydávají sami Slováci žijící v těchto státech. Etnickou identitou menšin, národem a nacionalismem už se zabývá poměrně více autorů, někteří z nich i se svými pracemi zde budou citováni.

Etnickou identitou, jazykem a jejich vlivu na tvorbu národů se zabývá Hobsbawm ve své knize *Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita*¹², kde je tvorba národů pomocí jazyka a etnické příslušnosti popisována spíše jako mýtus, který je více nebezpečný než prospěšný. Vznik pojmů národ a nacionalismus je spjat s pocitem sounáležitosti mezi členy a odcizenosti vůči ostatním.

Hroch se ve své knize *Národy nejsou dílem náhody* s podtitulem *Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů* zabývá kromě jiného úlohou jazyka a etnické identity při formování národů. Díky odlišnému pohledu na pojem národ a nacionalismus jsou také odlišné náhledy na etnickou identitu a jazyk. Je možné definovat národ skrze státnost a z tohoto důvodu přikládat etnicitě minimální význam. Další alternativou je zařazení jazyka mezi tzv. „umělé artefakty“, kterou zastává např. britský historik Hobsbawm. Gellner vnímá náležitost k určité etnické skupině a jazyku jako neutrální a ne jako přímý zdroj nacionalismu a následného formování národa. Naopak množství badatelů zastává názor, že kulturní specifika a etnická identita jsou důležitým a nezbytným stupněm k vytvoření moderního národa. V 80. letech minulého století

---

¹² HOBBSAWM, Eric J. *Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita*, s. 173

se do vědecké praxe díky projektu štrasburské European Scientific Foundation promítl názor, že situace etnické komunity mohla být cestou k některým evropským národům.¹³

Identitou národnostních menšin se zabývá Leoš Šatava v knize *Jazyk a identita etnických menšin*. Řeší zde mimo jiné důležitost etnicity a jejího hlavního znaku, kterým je jazyk. Ptá se zde, proč je nutné snažit se zastavit etnickou nebo jazykovou asimilaci. Jsou možné dva pohledy na odůvodnění zachování, které se prolínají a to ze strany argumentace idealistické nebo argumentace praktické. Idealistická tvrdí, že jazyk je něco výjimečného, co by se mělo uchovávat, každá menšina má právo na vlastní identitu, jde o krásu tradice. Oproti tomu praktická argumentace uvádí spíše účelné důvody pro zachování jazyka minority, jsou zde zmiňovány výhody bilingvismu např. v pracovní sféře a pozitivní vliv na intelektuální schopnosti a potenciál dětí, které se učí dva jazyky současně. Nejdůležitější ale i nadále zůstává skupinová vůle zachovat a zprostředkovat identitu a jazyk pro další generace.¹⁴

Pynsent ve své knize *Pátrání po identitě* popisuje, jak se Kollár a Šafařík snaží vybudovat národní hrdost pomocí slovanské ideje nebo také mýtu Slovanství. Autor knihy zde vysvětluje Kolárovo a Šafaříkovo podání Slováků jako původních Slovanů a Slovensko za prvotní oblast slovanského národa. Jedním z důvodů je zaměňování pojmu Slovan se Slovákem a hromadné nazývání Slováků v Uhersku Slovany. Dále je zde zmíněno Kollárovo pojetí slovanského údělu, který spatřuje ve slovenském otroctví, v němž jsou Slováci narození a vychovávaní. Z toho pramení i nesmělost pojímat se jako národ, zmiňuje zde, že život Slováků je postrádající historii a v jejich dějinách panuje pustota.¹⁵

Naopak sborník vydaný Maticí slovenskou s názvem *Etnogenéza Slováků: Kto sme a aké je naše meno* je zaměřen především, jak již sám název napovídá na studie o etnogenezi Slováků a jejich správné pojmenování. Příspěvky kladou důraz na historické povědomí Slováků mající své předky Sloveny tzv. staré Slováky, kteří se v 9. století nacházeli na území Velké Moravy. Je zde obhajována autochtonnost Slováků na dnešním

---

¹³ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, s. 200-202

¹⁴ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*, s. 63-67

¹⁵ PYNSENT, Robert. P. *Pátrání po identitě*, s. 85-88.

území Slovenské republiky a s tím spojené nepřetržité trvání vlastních dějin, kultury a jazyka.¹⁶

Slováky v Maďarsku se zabývá sborník Uhrinové a Žilákové *Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe* se soustřeďuje, jak sám název napovídá, na jazykovou situaci slovenské národnostní menšiny v Maďarsku v Békešské župě. Je zde možné i nalézt stručnou historii Čabianského kalendáře od Tuškové.¹⁷ Békéšskou župou se zabývá také již zmiňovaná publikace *Čabiansky Kalendár na rok 2011*, jehož šéfredaktorkou je Tušková, a kterou vydává každoročně Čabianská organizace Slováků. V této publikaci z roku 2011, která byla získána od narátora v Domě slovenské kultury v Békéšské Čabě, je možné najít kalendář důležitých akcí, vzpomínkové články starší generace Slováků či eseje ze školních lavic mladých Slováků.¹⁸ Stejně tak je tomu v případě publikací *Ozveny času...*¹⁹ a *Ozveny času II.*²⁰, které obsahují především informace o Sarvašské slovenské škole, tzn. o školou pořádaných akcích, studentských pracích, samotných studentech a také fotkách z ročenky. Boros, který se mimojiné věnuje studiu maďarsko-slovenských vztahů, vydal v roce 2003 krátkou publikaci *Maďari a Slováci*. Tato publikace podrobně seznamuje čtenáře s historickým vývojem slovensko-maďarských vztahů. Od osídlení dané oblasti, vznik uherského státu až po 21. století.²¹

Vzájemným vztahům Maďarů a Slováků se věnuje autor Hajko ve svém díle *Odsúdení na dohodu: spoločné tisícročie Slovákov a Maďarov*.²² V této knize se zabývá velmi podrobně společnou historií Maďarů a Slováků, jejich charakteristickými podobnostmi a snaží se pochopit rozostřené vztahy mezi Maďary a Slováky, které přetrvávají posledních 200 let. Zároveň vyslovuje přání o vzájemné spolupráci, vymizení konfliktů a napětí mezi oběma národy a možné řešení.

---

¹⁶ MARSINA, Richard a Peter MULÍK (ed.). *Etnogenéza Slovákov: kto sme a aké je naše meno*

¹⁷ TUŠKOVÁ, Tünde. O znovuvydanom Čabianskom kalendári. In: UHRINOVÁ, Alžbeta a Mária ŽILÁKOVÁ (ed.). *Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe*

¹⁸ TUŠKOVÁ, Tünde. *Čabiansky Kalendár na rok 2011*.

¹⁹ PÁLNÉ, Medvegy., *Ozveny času...*

²⁰ PÁLNÉ, Medvegy., *Ozveny času II.*

²¹ BOROS, Ferenc. *Maďari a Slováci*.

²² HAJKO, Jozef. *Odsúdení na dohodu: spoločné tisícročie Slovákov a Maďarov*

Národnostní menšinou Slováků žijících v Maďarsku a Polsku se zabývá sborník *Národnostní politika v postkomunistických zemích*.²³ V jedné z kapitol se Szaló věnuje obecně popisu situace menšin v Maďarsku v kontextu s menšinovou politikou a samosprávou menšin v Maďarsku. Dalším autorem publikujícím v tomto sborníku a věnujícím se politice národnostních a etnických menšin tentokrát v Polsku je Łodziński.

Situaci Slováků v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině se zabývá sborník *Zahraniční Slováci a materinský jazyk*. Jak již název napovídá, tato publikace se věnuje slovenským menšinám ve světě a klade důraz především na slovenštinu jako faktor v uvědomování si slovenské národnosti. Je zde popisován vznik slovenské menšiny na území Maďarska až do roku 1988 včetně období, kdy byla slovenská menšina utlačována horthyovským režimem. Tato nelehká situace měla za následek velkou emigraci slovenských rodin z Maďarska. Z čehož vyplývá, že postavení slovenské menšiny v Maďarsku nebylo vždy dobré.²⁴

Několik kapitol sborníku je věnováno i **Slovákům v Polsku**, kde je kladen důraz na slovenský jazyk, školství a náboženství. Autorem kapitoly *Poznámky k dejinám Slovákov v Pol'sku a k ich národnému a kultúrnemu zápasu* je současný generální tajemník Spolku Slováků v Polsku pan Ľudomír Molitoris. V této kapitole popisuje počátky krajanského hnutí v Polsku, které jsou spojeny s událostí připojení severní Spiše a Horní Oravy v roce 1920. V důsledku této události přišli obyvatelé o možnost rozhodnout se podle národnostního cítění, k jaké státní příslušnosti se sami chtějí hlásit. Dále zde popisuje následnou situaci ve školství. Dalším autorem sborníku je Jozef Ciagwa, který se ve svém příspěvku *Priestory slovenčiny v Pol'sku* věnuje nelehkému postavení slovenského jazyka v Polsku. A to v období od připojení severní Spiše a Horní Oravy k Polsku až po konec druhé světové války.²⁵ Dále se sborník zabývá historickými souvislostmi, které vedly ke vzniku slovenské národnostní menšiny v zahraničí.

Příspěvek téhož sborníku s názvem *Národné uvedomenie a spisovateľ* autorky Galyny Syvačenko se týká **Slováků na Ukrajině**. Autorka se zde věnuje tématu národního

---

²³ SZALÓ, Csaba. „Národnostní“ politika v Maďarsku: Realita a vize samosprávy menšin. In: DANČÁK, Břetislav a Petr FIALA. (ed.). *Národnostní politika v postkomunistických zemích*

²⁴ BIELIK, František a Claude BALÁŽ (ed.). *Zahraniční Slováci a materinský jazyk*

²⁵ MOLITORIS, Eubomír. Poznámky k dejinám Slovákov v Pol'sku a k ich národnému a kultúrnemu zápasu. In: BIELIK, František a Claude BALÁŽ (ed.). *Zahraniční Slováci a materinský jazyk*

uvědomění a ukazuje, že dějiny slovenského i ukrajinského národa jsou si podobné. Tato podobnost je ve společném boji Slováků i Ukrajinců o právo považovat se za samostatný národ. Jsou zde zmiňováni autoři, kteří sehráli důležitou roli při formování a také upevňování svébytnosti obou národů jako například Kollár a Šafařík.²⁶

Jedním z autorů, kteří popisují historii Zakarpatské Ukrajiny je Pop, který se ve své knize *Podkarpatská Rus* zabývá podrobně dějinami tohoto území od pravěku do současnosti. Jedním z témat, které zde lze nalézt je i Podkarpatská Rus v období, kdy byla připojena k Československé republice.²⁷

Každoročně vydávaná publikace Užhorodského spolku Slováků *Náš kulturno-historický kalendár*, jehož některé výtisky byly získány při výzkumu v Užhorodu, se zabývá především historií Slováků na Ukrajině. Dále jsou zde otištěny články, jejichž autory jsou Slovinci aktivně působící ve veřejném životě této menšiny. Kalendář je psán ve slovenštině a částečně v ukrajinštině.²⁸

3.2. Základní pojmosloví

3.2.1. Identita a identifikace

Pojem identita má původ v latinském slově *identicus*, které znamená totožný, znamenající tentýž.²⁹ Podle autora *Sociologického slovníku* Jandourka je identita „hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity (jakým člověkem jsem a čím se liším od druhých). Zahrnuje i hodnoty, kterým jedinec věří a na nichž zakládá smysl svého života („světonázor“, osobní ideologie).“³⁰

Identitou či identifikací je v antropologii vždy míněna identifikace sociální, je s antropologií úzce spjata již od počátku, i když tento pojem začal být používán až na konci 70. let 20. století. Sociální identifikace je spojena s tím, k jaké skupině jedinec patří a také s tím, jaké lidé zavádějí a zachovávají hranice mezi námi „my“ a jimi „oni“. Skupinovou integrací se zabývala již sociologie Durkheima. V 60. letech se stalo studium

---

²⁶ SYVAČENKO, Galyna. Národné uvedomenie a spisovateľ. In: BIELIK, František a Claude BALÁŽ (ed.). *Zahraniční Slovinci a materinský jazyk*

²⁷ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*

²⁸ LATKO, Ivan. *Náš kulturno-historický kalendár 2013*

²⁹ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*, s. 53.

³⁰ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*, s. 104.

identity nedílnou a uznávanou součástí antropologie díky úsilí hned několika antropologů, z kterých lze jmenovat především Bartha. Tento norský antropolog přišel se zlomovou myšlenkou v nahlížení na identifikaci, opustil myšlenku, že etnicita je rovna objektivním kulturním znakům. Stěžejním tvrzením je, že mezi kulturou a etnickou identitou jakýkoli přímý a jednoduchý vztah neexistuje. Tato teze byla v rozporu s tím, co bylo doposud některými myšleno. Je možné nalézt etnické skupiny, jak se značnou mírou kulturní variability, tak etnické skupiny, ve kterých nejsou kulturní rozdíly patrné. V praxi jsou důležité vzájemné vztahy mezi skupinami a ne to, jaké jsou mezi nimi rozdíly kulturní. Identifikace probíhá pouze ve spojitosti identifikování se s někým a opačně prostřednictvím zjišťování rozdílů oproti někomu jinému. Zásadními body jakékoliv identifikace jsou tedy protiklady, kontrasty. Eriksen rozděluje identitu na situační a relační. Pokud je možné formulovat sebe sama pouze ve vztahu k druhému, pak je možné říci, že identifikace je proměnlivá v souvislosti s tím, ke komu ji vztahujeme. Bývá obtížné stanovit, jaký vztah v dané sociální situaci považovat za nejpodstatnější. A Eriksen uvádí příklad zaměstnance univerzity a libanonské studentky, která u daného antropologa píše práci o etnických konfliktech. Primárně je jejich vztah dán jako učitel-studentka, ale nelze vyloučit, že národnost studentky, odborné zaměření a pohlaví nebude ovlivňovat primární vztah. Naopak zaměstnané ženy si stěžují, že primárně je na ně nahlíženo jako na ženy a méně jako na profesionální spolupracovnice, kdy je jejich genderová identita podle nich samotných irelevantní předností.³¹ V prvním případě jde o situační identitu, která primárně nevychází ze studentčiny národnosti nebo pohlaví, ale ze vztahu učitel-studentka. Naopak na zaměstnané ženy není nahlíženo jako na spolupracovnice, ale primárně jako na ženy, jde tedy o relační identitu.

Berger a Luckmann vidí identitu jako ústřední prvek subjektivní reality, kdy je mezi identitou a společností dialektický vztah. Je jevem, který je výsledkem protikladnosti vztahu společnosti a jedince. Identita je utvářena díky sociálním procesům, které jsou dané sociální strukturou, a participují na formování, ale i udržení identity. Po vytvoření identity může být sociálními vztahy dále udržována, změněna nebo i přestavěna, přičemž identity zpětně ovlivňují sociální strukturu. Naopak historické sociální struktury vytváří dobře rozeznatelné typy identit. Berger s Luckmannem uvádějí příklad odlišné identity

---

³¹ ERIKSEN, Thomas. H. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*, s. 65-69.

Američana a Francouze. V případě, že by Američan pochyboval o odlišnosti Francouze, může se přesvědčit tím, že se vydá do Francie a uvidí odlišné chování Francouze v každodenním životě. Tyto typy identit nejsou vědeckou zkušeností, ale jsou ověřitelné a především pozorovatelné tzv. zkušeností předvědeckou, kterou mohou provádět obyčejní lidé.³²

3.2.2. Etnicita a její paradigmata

Pojem etnicita má původ v řeckém slově *ethnos*, které mělo více možných významů. Nejčastěji byl tento pojem označením pro identifikaci autora se skupinou lidí, kteří mohou být přáteli, členy společenské skupiny nebo obyvatelé stejného území. Později byl tento pojem používán jako označení cizích národů vůči Řekům, fungovala dichotomie mezi etnickým „oni“ a neetnickým „my“, která se používá dodnes. Vařura uvádí příklad Angličanů, kteří mají sklon nahlížet na sebe jako na národ a ostatní obyvatelé Spojeného království jsou označováni jako etnikum.³³

Etnicita je jednou z podob sociální identity. Poprvé byl tento pojem použit Riesmanem v roce 1953. Od 20. do 60. let 20. století byly původní teorie etnicity shrnuty pod názvem **asimilacionistické teorie**, které byly protikladem tradičnosti a modernosti. Věřitelnost asimilacionistických teorií byla narušena díky odstraňování kolonizace a jejich následků, tyto teorie nebraly v úvahu to, že by etnické identity mohly přetrvat a etnické konflikty mohly být oživeny. Od 60. let 20. století se stala etnicita sociálními vědci stále více diskutovaným pojmem chápaným jako něco univerzálního, co je možné vztáhnout i na jejich vlastní skupinu. Ovšem jde o pojem, který je různě definovaný. Z tohoto důvodu bylo nutné hledat nová východiska.³⁴ Hlavními představiteli modernismu jsou Anderson, Gellner, Hroch a Hobsbawm.

Primordialismus. Primordialisté jako například Geertz, jsou zastánci názoru, že etnické identity jsou odvěké, dané jednou pro vždy a jsou základní identitou. Jsou něčím vrozeným, co je tzv. předáváno krví. Etnické konflikty představují přirozený střet

---

³² BERGER, Peter L. a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*, s. 170-171

³³ VAŘURA, Vladimír. Teorie etnického konfliktu. In: ŠMÍD, Tomáš a Vladimír VAŘURA (ed.). *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, s. 10-11

³⁴ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*, s. 54-55

odlišných identit. Etnicita je pro ně daností. Podle některých odpůrců není primordialismus teorií, ale směrem pro svůj nekritický pohled na danou problematiku.³⁵

Instrumentalismus. V 70. až 80. letech vznikl hlavní konflikt, jehož obsahem bylo, zda je etnicita neměnná a vrozená charakteristika jedince, která vzniká narozením nebo je proměnlivá a vzniká až v průběhu socializace jedince a může být podle potřeb změněna. Jednou z teorií etnicity vycházející z modernismu je instrumentalismus. Tato teorie je založena na domněnce, že etnická identita je výtvořem sociální konstrukce. Etnický konflikt zde slouží jako nástroj k prosazování soukromých zájmů elit. Člověk může ovlivnit svůj vztah k etnické skupině a je schopen změnit etnickou příslušnost, pokud je to zapotřebí.³⁶

Konstruktivismus. V 80. letech vznikl nový přístup nazvaný konstruktivismus, který je druhým směrem vycházejícím z modernismu. Tento směr měl reagovat na primordialismus a instrumentalismus tak, že se snažil o jejich sloučení. Hlavní myšlenkou tohoto směru bylo zdůrazňování sociálních kořenů, přesvědčení, že jistý druh kolektivní identity je nutný, kladení důrazu na vnější souvislost faktických okolností a neustálé formování etnicity. Etnicitu lze rozdělit na slabou a silnou, která se může v různých situacích projevit slaběji nebo silněji, etnicita není tak ani neměnná a zcela otevřená.³⁷ Vaďura konstruktivismus dále popisuje jako směr, který chápe etnickou identitu jako výsledek konfliktů o zdroje, které jsou závislé na struktuře a na situaci, ale současně je etnická identita, která vychází z etnicity důležitá i sama o sobě. Jedinec je vázaný ke svému etniku mimo racionální hledisko také z emocionálních důvodů, ovšem i tato spojitost je ovlivňována tím, jak daný jedinec uvažuje a podléhá přetvářením a proměnám v závislosti na daném případě.³⁸

Obvykle bývá etnicita popisována jako charakteristická vlastnost, která udává totožnost či odlišnost etnika, a která má toto etnikum odlišovat od ostatních například skrze kulturu nebo jazyk. Etnicita je založena na základní myšlence identifikování se skrze „my“

---

³⁵ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*, s. 54

³⁶ VAĎURA, Vladimír. Teorie etnického konfliktu. In: ŠMÍD, Tomáš a Vladimír VAĎURA (ed.). *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, s. 11-14

³⁷ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*, s. 55

³⁸ VAĎURA, Vladimír. Teorie etnického konfliktu. In: ŠMÍD, Tomáš a Vladimír VAĎURA (ed.). *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, s. 14

a „oni“. Kdy „nás“ je možné identifikovat díky uvědomění si rozdílů oproti „jim“, tedy ostatním etnikům, která si díky odlišnosti s námi uvědomují zase svou jedinečnost. Etnicitu je možné nabýt narozením se do určitého etnického společenství, kdy se učíme, jak se identifikovat nebo poté přechodem k jinému.³⁹

Definování etnicity není jednoduché a jde v mnoha případech o subjektivní pojetí daného autora. Nelze nezmínit, že etnicita úzce souvisí se zvyklostmi, původem, jazykem, skupinovou solidaritou a kolektivními zkušenostmi. Tesař zde uvádí i příklad etnicity egyptských Koptů, kdy dochází k pocitu více úrovní etnicity, které se nevyklučují. Egyptští Koptové se mohou pohybovat mezi třemi etnicitami: egyptskou, koptskou a arabskou. Dalším příkladem jsou indické kasty, v nich dochází k vzrůstající mobilitě, díky níž získávají tyto kasty etnický charakter. Z tohoto důvodu je více popisován účinek a vlastnost etnicity než snaha definovat tento pojem.⁴⁰

Eriksen rekapituluje etnicitu takto:

- Mezi etnicitou a kulturou je vztah variabilní a komplexní, nejde o jednoduchou spojitost mezi kulturními a etnickými diferencemi,
- etnicita patří vztahu mezi nejméně dvěma skupinami, nejde o vlastnictví těchto skupin samotných, je rozehrána mezi těmito skupinami a ne v jejich sféře,
- etnicita představuje mezi skupinami, které jsou vzájemně rozdílné systematickou a dlouhodobou komunikaci kulturních odlišností, etnicita by měla být bádána v rovině sociálního života, protože je spojena s kulturními odlišnostmi, pokud se ty stanou podstatnými v sociální interakci.⁴¹

3.2.3. Etnická identita

Etnická identita a etnicita jsou pojmy za sebe snadno zastupitelné. Rozlišení těchto pojmů závisí na každém autorovi – někdy se může jednat o synonyma, jindy autoři tyto dva pojmy rozlišují.

Na rozdíl od etnicity není etnická identita podle různých pohledů, buď vykonstruovaná, nebo daná, ale má vyjadřovat subjektivní identifikaci jedince s etnickou skupinou, etnikem. Vyjádřením etnicity je právě etnická identita, která reprezentuje proces sebereflexe, který

---

³⁹ SKÁLOVÁ, Marie. *Problematika a vlastní vnímání etnicity a etnické identity (pohledem žen-cizinek žijících v České republice a majících za manžela Čecha)*, s. 7-9

⁴⁰ TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*, s. 55

⁴¹ ERIKSEN, Thomas. H. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*, s. 105

vědomě prožíváme, zahrnuje proces sebeurčení.⁴² Ovšem mnohdy se termíny etnicita a etnická identita překrývají.

Přesto je identita podle Bartha, jak zvolená, tak i vnucená. Je tedy situační a současně je imperativem. Etnická identita je imperativem z toho důvodu, že v některých případech není možné se jí zbavit. Zde je udáván příklad v tom smyslu, že pokud je člověk Čechem, Angličanem nebo Nuerem, tak jím bude beze zbytku navždy. Pokud se Čech rozhodne, že bude mluvit do konce života už jen anglicky, tak to nic nezmění na tom, že bude stále svým nejbližším okolím vnímán jako Čech mluvící anglicky. Na druhou stranu je zdůvodněné a plánovité vyjednávání o situačních vymezeních možné, kdy etnická identita začne být méně nebo více relevantní. Imperativní identity nejsou vnucenými bezvýhradně a je možné s nimi v rámci možností nakládat.⁴³

Na počátku minulého století bylo sociologem Georgem Simmelem definováno tzv. Simmelovo pravidlo, jehož podstat tkví v tom, že vnitřní soudržnost skupiny je odvislá od míry vnějšího tlaku. Díky tomuto principu je možné říci, proč je dojem přiřazení do určité skupiny silný nebo slabý. V silně diferencované společnosti, kde jsou rozdíly mezi vysokým a nízkým statusem jako např. v indické kastovní společnosti nebo klasické západní třídní společnosti je skupinová identita silně vnímána především mezi utlačovanými skupinami. Pokud se tedy člověk narodí například jako příslušník určité po staletí utlačované etnické skupiny, tak je jeho etnická identita velmi pravděpodobně definována. Národy, které neměly nikdy problém s bojem o přežití sebe sama a své kultury, jako například Angličané, nemají tak zřetelnou etnickou identitu jako například jejich sousedé Irové nebo Velšané.⁴⁴ Vyhranění se vůči nějaké skupině je tedy důležitým faktorem pro etnickou identitu. Čím více je etnická skupina utlačována a znevýhodňována, tím větší má skupina potřebu prosazení se, zachování své etnicity a pocit soudržnosti s jednotlivci v etnické skupině.

Všeobecně platná definice etnické/národnostní skupiny poukazuje na podstatné znaky, kterými jsou:

- Společné jméno, ke kterému se členové skupiny hlásí,

---

⁴² SKÁLOVÁ, Marie. *Problematika a vlastní vnímání etnicity a etnické identity (pohledem žen-cizinek žijících v České republice a majících za manžela Čecha)*, s. 10-11

⁴³ ERIKSEN, Thomas. H. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*, s. 70

⁴⁴ Tamtéž, s. 73-74

- mýtus společných předků, kteří nemusí být podloženi skutečností, může jít o smyšlené předky, hlavní je představa společného původu v prostoru a čase, která dává pocit fiktivní příbuznosti,
- sdílená historická paměť (vzpomínky na společnou minulost se společnými hrdiny, společné události nebo významné osobnosti),
- prvky společné kultury odlišující menšinu od majoritní společnosti, kterými jsou ve většině případů náboženství, zvyky a jazyk,
- spojitost s rodnou zemí, na které etnická skupina nemusí přebývat,
- pocit vzájemnosti, alespoň části jedinců daného etnika.⁴⁵

3.2.4. Národnostní menšina

Šatava ve své knize *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace* vybral a cituje italského autora Capotortiho, jehož definice etnické nebo národnostní menšiny je často používána a podle něhož je národnostní menšina „... skupina početně slabší než zbytek obyvatelstva státu nacházející se v nedominantním postavení, jejíž příslušníci – coby občané daného státního útvaru – mají etnické, náboženské nebo jazykové rysy, kterými se odlišují od zbytku obyvatelstva, a vykazují, byť pouze implicitně, smysl pro soudržnost zaměřený na uchování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka.“⁴⁶ Možným příkladem, kdy jde o menšinu, která ovšem není početně slabší na daném území, mohou být Albánci v Kosovu, kteří v této části Srbska tvoří drtivou většinu.

Pro příslušníky národnostní menšiny žijící v majoritní společnosti je typický vznik specifických výchozích institucí, kterými jsou například krajanské spolky, popřípadě školy. Tyto instituce mají vybraným způsobem řešit postavení menšiny. Často jsou zřizovány z podnětu zastupitelstva země původu národnostní menšiny. Na druhou stranu jednou z nejdůležitějších institucí pro transmisi etnické identity je rodina, která slouží k posílení výchozí etnické identity v případě, že jedinec hledá kontakty pouze v okruhu příbuzných. V odlišném případě chce jedinec získat pozici ve většinové společnosti a naopak dochází k přehodnocení znaků odkazujících na etnickou identitu. Příslušníci etnické skupiny mohou

---

⁴⁵ HUTCHINSON, John, (ed.). *Ethnicity*, 1996. In: ŠMÍD, Tomáš a Vladimír VAĐURA (ed.). *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, s. 11

⁴⁶ CAPOTORTI, Francesco. *Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*, 1979. In: ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*, s. 32

svou etnickou identitu spojovat také s institucí přátelství, tedy neformální přátelskou skupinou, díky níž dochází k prokazování základních hodnot a podporování etnické identity. S touto skupinou již není spojena změna identity, ale spíše naopak dochází ke sdílení společných etnických a kulturních hodnot. Existují také instituce, které jsou založené na myšlence etnické blízkosti a snaží se sdružovat příslušníky dané etnické skupiny. Například specifické restaurace, krajanská zájmová uskupení nebo kluby, díky nimž dochází k posílení interních vazeb skupiny. Jsou také instituce jako například krajanské spolky nebo školy, které jsou přímo zaměřené na rozvoj etnické identity, její transmissi a uchování kulturních tradic, jazyka a dále šíření informací o zemi odkud národnostní menšina pochází původem.⁴⁷ Existence slovenských spolků v dané zemi je pro zachování slovenské kultury velmi důležitá, dochází tím k sjednocení členů slovenské národnostní menšiny a rozvoji slovenského povědomí.

3.2.5. Národ a nacionalismus

Výklad pojmu národ je odlišný podle postoje autora, který s ním pracuje. Někteří autoři pracující s existencí pospolitosti označované jako *nation* (obyvatelé řídicí se stejnou vládou a stejnými zákony) v národní středověké Francii a Anglii ji berou jako samozřejmost. Druzí přistupují k národu jako k objektu podmíněného zápasu o národní existenci a je nutné vymezení. Ovšem anglosaští autoři měli potíže s umístěním nestátních národů pod termín *nation*, z tohoto důvodu začali používat termíny jako *nationality* nebo *national group*. Není možné nalézt univerzální souhrn pojmů, která by byla platnou pro všechna společenství.⁴⁸

Definice národa v duchu antropologie podle Andersona je následující: „*Národ je v představách vytvořené politické společenství – jako ze své podstaty společenství ohraničené a suverénní.*“⁴⁹ Podle Andersona jde pouze o představu, protože není možné, aby se i ten nejmenší národ skládal z příslušníků, kteří by se všichni znali nebo setkávali. To až představivost produkuje národ jako ohraničené společenství, protože za těmito hranicemi i toho největšího národa se budou nacházet příslušníci národů jiných. Dále

---

⁴⁷ BITTNEROVÁ, Dana. Smysl menšinových institucí v současné společnosti. In: BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (ed). *Etnické komunity: elity - instituce – stát*, s. 21-25

⁴⁸ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, s. 16-18

⁴⁹ ANDERSON, Benedict. *Imagined communities: reflection on the Origin and Spread of Nationalism*, s. 5-6

Anderson zmiňuje, že křesťané byli jedni těch, kteří snili o vytvoření pouze křesťanského světa. Tato představa zahrnuje zároveň suverénní společenství, protože tento pojem byl zrozen v období osvícenství a revolucí rozbíjené legitimitě Bohem stanoveného hierarchického dynastického království. Národy tedy sní o svobodě, a pokud jejich vládcem má být Bůh, má tak činit přímo. Mírou a znakem této svobody má být suverénní stát. Dále je zde zmíněn národ jako společenství, přičemž tento národ má být koncipován jako přátelství i přes skutečné nerovnosti a vykořisťování. Podle Andersona to bylo nakonec bratrství, které umožnilo milionům lidí během posledních dvou století zabít, ale ještě více ochotně umírat pouze pro tak omezené představy.⁵⁰ Podle Andersona je národ v mysli vytvořený a ohraničený, kdy není možné, aby se všichni příslušníci znali osobně. Za hranicemi tohoto národa se nacházejí jiné národy.

Šatava zmiňuje celosvětovou globalizaci nebo integraci, jejichž základy lze nalézt v dávné lidské historii. Rozsah a dopady těchto procesů nejvíce zesílily po 2. světové válce a měly značný vliv na názor o významu, funkci a výhledu národa. V závislosti na oslabení nejen státní a národní, ale i ekonomické, komunikační a informační funkci hranic se částečně zmenšil i smysl státní/národní příslušnosti. Naproti tomu byl v 60. letech 20. století byl udivující neobvyklý rozmach regionálních a národních hnutí v západní Evropě například ve Velké Británii nebo Francii. Překvapujícím se staly trendy provázející etnické oživení a projevy osvobození etnických a rasových skupin bojujících za rovnoprávnost v USA a Kanadě, které směřovaly ke kulturnímu pluralismu. V 70. a 80. letech se začaly tyto tendence etnického oživení projevovat ve východní Evropě a v Sovětském svazu.⁵¹

Podle Hobsbawma je tvorba národů pomocí jazyka a etnické příslušnosti mýtem, který je spíše nepříznivý než užitečný. *„Důsledkem toho je, že všechna hnutí usilující o územní autonomii mají sklon na sebe pohlížet jako na formující se „národy“, a to i když je zřejmé, že tomu tak není; všechna hnutí hájící oblastní, místní či dokonce jen dílčí zájmy proti ústřední moci a státní byrokracii tedy navléknou – když to jen trochu půjde – nacionalistický kabát, pokud možno etnicko-jazykového stříhu.“*⁵²

---

⁵⁰ ANDERSON, Benedict. *Imagined communities: reflection on the Origin and Spread of Nationalism*, s. 7

⁵¹ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*, s. 11-12

⁵² HOBSBAWM, Eric J. *Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita*, s. 173

S tím je v opozici Geertz, který považuje národ za opírající se o sdílenou řeč, zvyky i duchovní spřízněnost. Šatava navazuje na Geertze, který se staví k primordialistickému přístupu takto: „*Je vidět, že toto sdílení krve, řeči, zvyků atd. má nepopsatelnou a někdy silnou setrvačnost. Člověk je vázán na své příbuzné, sousedy, spoluvěrce; je to výsledkem nejen osobní náklonnosti, praktické nezbytnosti, společného zájmu nebo případných závazků, ale přinejmenším do značné míry i působení nějakého nevyočitatelného absolutního významu připsaného vazbě samé... zdá se, že doslova pro každého člověka v každé společnosti téměř ve všech dobách některé vazby vyplývají více z pocitu přirozeného – někdo by řekl duchovního – příbuzenství než se sociální interakce.*“⁵³

Gellner se zabývá otázkou, zda mají národy tzv. pupek. Český nacionalismus s českou kulturou, která je vázána na politickou jednotku sídlící v Praze, zasazuje přesně do středu, tj. mezi národy, které pupek mají a ty, které ho nemají. Zásadní otázkou je, zda je pocit příslušnosti k určité národnosti popisován jako historicky starobylý a trvalý (primordialismus) nebo zda jsou upřednostňovány moderní fenomény plynoucí ze specifické podoby současného světa (modernismus). Modernistická teorie nacionalismu, jejíž je autor zastáncem, říká, že nacionalismus je moderní fenomén. Kultura i moc jsou věčné, ale v moderní době se jejich vztah mění a dovoluje vzniku nacionalismu. Starobylost národa je považována za iluzi nebo nedůležitou okolnost. Naopak primordialista zastává názor, že národy nejsou, třeba i neúmyslným, vynálezem moderní doby, ani že by mohlo jít o nějaký klam. Důležitá je zde kontinuita kultury. Kultury si kontinuitu zachovávají napříč historickými mezníky dvou společenských organizací různých forem, je tedy přenášena časem, ale může se měnit. Z toho vyplývají dva směry, kdy jeden poukazuje na sociální vědce a historiky, kteří dokazují, že tradice a starobylost jsou výmysly brzkého data, které jsou podvrhem. Druhý směr poukazuje na modernizátory, kteří pomocí reorganizace struktury dokazují, že určitá praxe se může udržovat a přežít extrémní sociální reorganizaci. Některé národy mají opravdu starobylé pupky, některé si je vydobyly za pomoci nacionalismu a některé žádný pupek nemají.⁵⁴ Ačkoliv jsou Slováci českému národu z jazykového i historického hlediska velmi blízko, tak se slovenský národ vzhledem ke svým vlastním dějinám řadí spíše mezi národy bez tzv. pupku.

---

⁵³ GEERTZ, Clifford. Interpretace kultur, 2000 In: ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*, s. 22

⁵⁴ GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*, s. 111-118

3.2.6. Integrace a asimilace

Výzkum migrace a integrace jako sociologické disciplíny započal v letech 1920 a 1930 v Chicagské škole. Integrace v sociologickém pojetí odkazuje na stabilní a kooperativní vztahy v rámci jasně definovaného sociálního systému. Integrace může být také chápána jako proces posilování vztahů v rámci sociálního systému a uvedení nových aktérů a skupin do systému a jeho institucí. Asimilace je klíčovým slovem, které by mnozí současní autoři nahradili termínem „úspěšná integrace“. Asimilace je chápána jako jednostranný proces, ve kterém se přistěhovalci a jejich potomci vzdali svých kultur a přizpůsobili se zcela společnosti, do které emigrovali.⁵⁵ Asimilace je v jednom z podání severoamerických autorů svázána s adaptačním procesem přistěhovalců, kteří žijí obklopeni odlišnou etnickou skupinou nepřetržitě nebo na určitý čas. I přesto si zachovávají svou vlastní kulturní identitu a nesplynou s majoritní společností. V evropském podání se jedná ve většině případů o integrační procesy, kdy je asimilace pouze jedním z možných vyústění integrace. Pojem integrace znamená v obecném pojetí vplynutí nižšího celku do vyššího. V užším pojetí, v souvislosti s migrací, je integrace procesem včleňování přistěhovalců do majoritní společnosti v různých oblastech společenského života, bez ohledu na kvalitu a způsob jejich zapojení. Nejvýznamnější z pohledu přistěhovalců je strukturální integrace, která spojuje rovnoprávnost menšiny s majoritní společností a možnost částečně si uchovat specifika daného etnika. Oproti tomu asimilace je pojmem, který definuje naprosté splynutí menšiny s majoritní společností spojené se ztrátou kulturní identity dané menšiny.⁵⁶

Je možné rozlišit tři typy asimilace. Prvním je typ adaptace, který předpokládá úplné splynutí s majoritní společností, kdy dochází k naprosté kulturní a strukturální asimilaci. Druhým je typ tavícího kotle, který popisuje kulturní a strukturální splynutí původních i přistěhovaleckých skupin. Třetím typem je kulturní pluralismus, který

---

⁵⁵ BOSSWICK, Wolfgang a Friedrich HECKMANN. Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities, s. 2-4. In: *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions* [online]. Germany: European Forum for Migration Studies (EFMS) at the University of Bamberg, 2006 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf>

⁵⁶ JANSKÁ, Eva. Na pomoc škole: Menšiny v pojmech, s. 17. *Geografické rozhledy: Menšiny* [online]. 2007–2008, roč. 17, č. 4, 1.4.2008 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2008/04/17-18.pdf>

reprezentuje sociálně-strukturální integraci se zachováním své vlastní kulturní identity.⁵⁷ První typ je možné nazývat také jako monistická asimilace, kdy se přistěhovalecká minorita přizpůsobí národnostní majoritě a ztratí svou etnickou identitu. Druhý typ lze také pojmenovat jako tzv. interakční asimilaci, kdy jde o interakci a komunikaci mezi menšinou a majoritou při které vznikají národnostní a jazykové pospolitosti.⁵⁸

---

⁵⁷ SZALÓ, Csaba. Proces kulturní asimilace a konstrukce identity „přistěhovalců“. In: SIROVÁTKA, Tomáš, (ed.). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 182.

⁵⁸ JANSKÁ, Eva. Na pomoc škole: Menšiny v pojmech, s. 17. *Geografické rozhledy: Menšiny* [online]. 2007-2008, roč. 17, č. 4, 1.4.2008 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2008/04/17-18.pdf>

4. Vlastní výzkum

Následující část práce bude vycházet z kombinace dat získaných na základě provedených střednědobých terénních výzkumů a související literatury ať už vydávané samotnými Slováky v Maďarsku, Polsku nebo na Ukrajině nebo literatury dostupné přímo v České republice. Tato část práce bude věnována krátce historii a ve větší míře aktuální situaci slovenské národnostní menšiny v souladu s časovou posloupností prováděných výzkumů, a to nejdříve v Maďarsku, Polsku a naposledy na Ukrajině, kde probíhal poslední terénní výzkum.

4.1. Slováci v Maďarsku⁵⁹

Tato podkapitola o autochtonní menšině Slováků žijících v Maďarsku bude zaměřena na příchod Slováků do oblasti dnešního Maďarska, jejich historický vývoj v této oblasti, měnící se počty, kulturu, školství, jazyk a náboženství. Důraz bude kladen na Dolní zem, kam spadají obce Békéšská Čaba a Sarvaš, kde byl prováděn střednědobý terénní výzkum.

4.1.1. Počátky slovenské menšiny v Maďarsku

Dějiny Slováků v Maďarsku jsou úzce spjaty s dějinami Slovanů tj. slovanského národa, který se skládá ze západoslovanských kmenů a zároveň se Slováci stali součástí společenských a politických změn více národnostní společnosti po vzniku středověkého uherského království. I dnes jsou slovenské jazykové ostrovy integrovanými společenstvími maďarského společenského života. Předci Slováků se ve 4. až 5. století, někdy je uváděno až v 6. století, usadili v Karpatské oblasti. Slovenské etnické území se stalo postupně součástí maďarské státnosti od 11. až 12. století.⁶⁰

Odchod Slováků z Horních Uher byl způsoben především reformací a protireformací. Nejspíše díky vlivu německého obyvatelstva hornouherských báňských měst na území středního Slovenska, tedy vlivem luteránů, se slovenští obyvatelé stali

---

⁵⁹ Z části bude tato podkapitola vycházet z odborného článku sepsaného v rámci Pestré Evropy v roce 2011, který je dostupný na internetových stránkách Pestré Evropy: KRYTINÁŘOVÁ, Monika, Pavla MILOVÁ a Nikola ZITTOVÁ. Slováci v Maďarsku [online] *Hospodářská a kulturní studia*. © 2005–2014, 3. 12. 2013 [cit. 2014-01-02]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/slovaci_v_madarsku

⁶⁰ DIVIČANOVÁ, Anna a Ondrej KRUPA. *Slováci v Maďarsku*, s. 3

přivrženci evangelické církve augsburského vyznání. V roce 1673 bylo v Oravské a Turčanské stolici ovšem potlačeno protestantské reformační hnutí a následně na to v roce 1690 započalo stěhování slovenských protestantů do jižní části Dolní země. Dokázali se vyčlenit z mateřského etnika, tak že zůstali v rámci jednoho státu díky rodinným vazbám nebo institucím a tím si Slováci v Maďarsku udrželi kontakty s mateřským národem, to trvalo až do 19. století. V roce 1861 bylo vydáno *Memorandum slovenského národa*, které bylo neúspěšné a k vytvoření slovenského autonomního území v rámci uherského státu nedošlo, tím se i po roce 1867 postupně izolovaly slovenské jazykové ostrovy od severního slovenského území.⁶¹

Za úspěch by se dalo považovat založení Matice slovenské první nad-konfesionální kulturní instituce v roce 1863, která vznikla díky podpoře císaře Františka Josefa I., jenž Matici slovenské daroval tisíc zlatých.⁶² K objasnění, co znamená pojem matice, došlo díky výkladu pana Stanislava Bajaníka, který je bývalým dlouholetým členem Matice slovenské (1991-2012). S ním byl proveden narativní rozhovor během terénním výzkumu na Ukrajině na Festivalu slovenského folklóru Slovenská růže. Matice je slovo ze srbštiny a znamená úl, má symbolizovat práci jednotlivých spolků, které si mezi sebou předávají informace a tím dochází k celkovému zlepšení jejich práce.

Usazování slovenské menšiny v Maďarsku. Na území dnešního Maďarska se Slováci začali usazovat po vyhnání Turků, jak již bylo zmíněno v 17. století a tento proces trval téměř dvě století zapříčiněný více faktory. Hlavní příčinou byla skutečnost, že většina krajiny vymaněné zpod nadvlády Turků byla nyní vyliďněná a bez dostatku pracovní síly. O změnu se zasadili Slováci a Maďaři žijící v severních župách stejně tak jako Němci a jiné etnické skupiny. Oblast, do které se stěhovali, nebyla pro Slováky neznámá, od druhé poloviny 17. století sem přicházeli na sklizně a mlatbu. Z toho se zde usadilo velmi málo těchto sezónních pracovníků. Na druhou stranu přinášeli domů zprávy o dobrých podmínkách pro pracovní příležitosti ve zdejších kraji. Dlouhé roky zanedbávaná úrodná půda vyliďněných osad byla rozlehlá a velmi kvalitní a tak představovala jistý blahobyt. Uherští poddaní, nevolníci, mezi nimi i Slováci, měli v případě stěhování naději na osvobození a udělení svých práv. Evangelickým Slovákům hrozila navíc náboženská nesnášenlivost, která by v novém domově vymizela. Hlavními faktory migrace byly

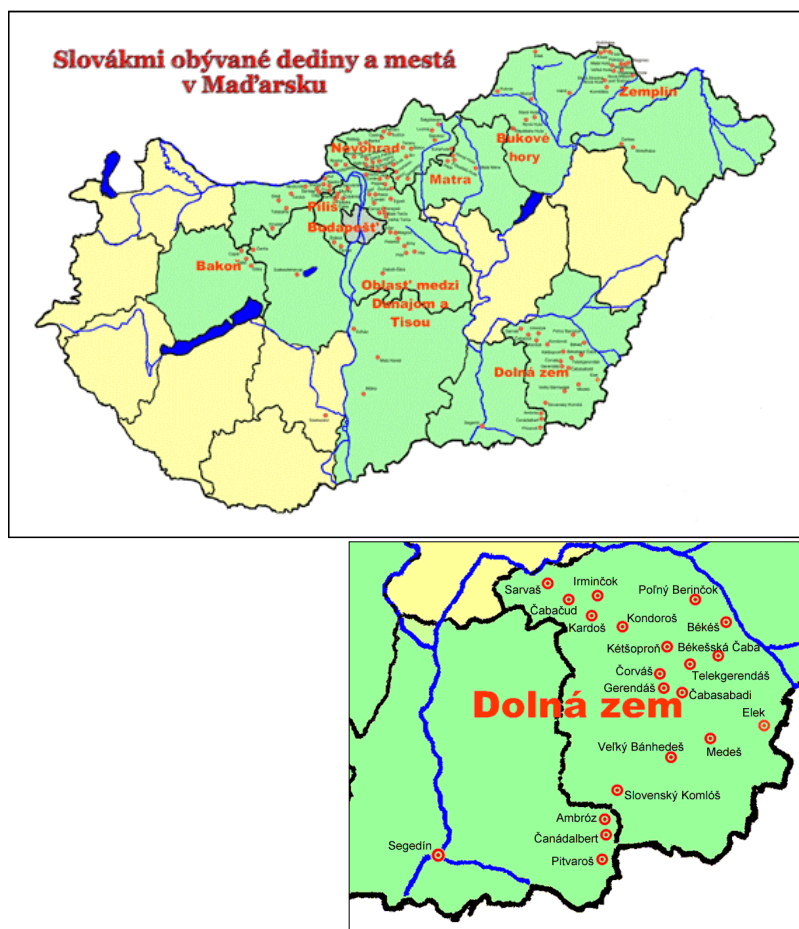
---

⁶¹ DIVIČANOVÁ, Anna a Ondrej KRUPA. *Slováci v Maďarsku*, s. 3-4

⁶² HAJKO, Jozef. *Odsúdení na dohodu: spoločné tisícročie Slovákov a Maďarov*, s. 202

hospodářské, společenské a světonázorové činitele. Noví majitelé půdy na vylidněném území poskytli migrujícím poddaným v případě, že se dostali na jejich pozemek, svobodu stěhování a vyznání. I přes nařízení o návratu těchto poddaných, které bylo vydáno z obavy příliš velké ztráty.⁶³ Stejný důvod migrace Slováků do Maďarska byl vyprávěn i velmi ochotným panem průvodcem v Munkácsy Mihály Múzeum v Békésské Čabě, kde byl prováděn první terénní výzkum. Pan průvodce byl sám slovenského původu a mluvil plynule slovensky, z tohoto důvodu s ním byl rovnou na místě, během osobní prohlídky muzea, proveden narativní rozhovor.

Obrázek 5 Rozmístění Slováků v Maďarsku

Zdroj: <http://www.szlovak-szarvas.sulinet.hu/kep/mo.gif>, vlastní zpracování

Hlavní lokalitou, kde žijí Slováci je Békésská Čaba. Směr slovenského osídlení Maďarska v 17. a 18. století Slováci žijícími v Maďarsku, vedl na sever do oblasti Peště

⁶³ DIVIČANOVÁ, Anna a Ondrej KRUPA. *Slováci v Maďarsku*, s. 4-5

a na jihovýchod do oblasti Békéšské župy. Slováci žijící v Békéšské župě jsou zde již téměř 300 let, kdy osídlování pokračovalo až do počátku 19. století.⁶⁴

Název Tót a Slovák. Součástí identity Slováků v Maďarsku je také starší název Slovák – Tót, který se rozšířil do všech oblastí osídlených Slováky. Slovák v Maďarsku sám sebe nazve Tótem v maďarštině, ale ve slovenštině je Slovákem. Není možné nalézt slovenský výrok „my sme Tóti“. V Maďarsku se ve slovenských obcích pojmenování Tót nepokládá za pejorativní. Slovenská národnostní menšina v Maďarsku má velmi silnou lokální identitu, která je původem jejich etnické identity. Slováci v Maďarsku se nazývají Čabiany, Komlóšany, Sarvašany, ale nejde pouze o pojmenování obyvatel, rodáků z příslušné obce, ale také to znamená čabianský Slovák, komlóšský Slovák a sarvašský Slovák.⁶⁵ Jeden z narátorů, student slovakistiky vysvětluje pojem Tót takto: „*Obyčejný člověk tady v Maďarsku, který má vztah ke Slovákům, používá slovo Tót, ale slovenská inteligence to odmítá, protože dřív mělo pejorativní nádech*“. Dále dodává, že Tót bylo původně označení pro Slovany, ale nyní už je pouze synonymem pro Slováky v Maďarsku.

Dolnozemský Slovák. „Dolnozemský Slovák“ nebo také „Dolnozemčan“ je označení slovenského obyvatelstva, které vychází z geografického názvu. Oba tyto pojmy definují skupinu obyvatelstva, která se vyčlenila ze slovenského etnika a usadila se na Dolní zemi. Toto označení se používá od 18. století v kruhu slovenské inteligence a vztahuje se na Slováky žijící v Békéšské a Čanádské župě.⁶⁶

4.1.2. Počty Slováků v Maďarsku

Ján Bobák popisuje situaci, která provázela oboustrannou výměnu obyvatelstva Slovenska a Maďarska ve 40. letech. Maďarská vláda byla proti výměně obyvatelstva nejen z důvodu toho, že není co vyměňovat a zároveň deklarovala počet Slováků v Maďarsku po Trianonské smlouvě na počátku 40. letech 20. století v počtu 70 000 osob. Ale také z důvodu, že v tehdejší Maďarsku byly vyvíjeny snahy o prokázání, že tamější Slováci se nepovažují za zvláštní etnickou skupinu a patří osudově k Maďarsku. Maďarská strana

---

⁶⁴ ŠATAVA, Leoš. *Národnostní menšiny v Evropě*, s. 172-173

⁶⁵ DIVIČANOVÁ, Anna a Ondrej KRUPA. *Slováci v Maďarsku*, s. 92

⁶⁶ Tamtéž, s. 93

tvrdila, že o výměně tamější Slováci nechtějí ani slyšet a dodávala, že jejich situace je v Maďarsku příznivá a že se mají velmi dobře.⁶⁷

Dne 27. února 1946 byla v Budapešti Maďarskem podepsána smlouva o výměně obyvatelstva. Z Maďarska na Slovensko bylo přesunuto 60 257 osob a naopak ze Slovenska do Maďarska 76 616 osob, kdy ve většině případů byli vysídlení příslušníci maďarské menšiny určení československými úřady. Z československé strany šlo o neúspěšnou akci, z důvodu nenalezení dostatečného počtu Slováků v Maďarsku, kteří by byli ochotní přesídlit na Slovensko výměnou za většinu maďarské menšiny na Slovensku. Dalším neúspěchem bylo dlouhodobé podlomení sociální struktury slovenské menšiny, která výměnou přišla o část národní populace v aktivním věku a inteligence. K poškození došlo i na maďarské straně žijící na Slovensku.⁶⁸

V současnosti je slovenská národnostní menšina jednou z největších menšin v Maďarsku. V roce 2001 byla slovenská národnostní menšina třetí největší v Maďarsku, a to v počtu 39 266 osob, viz tabulka níže uvedená, ve které je vybráno 13 nejpočetnějších menšin v Maďarsku. Následně o 10 let později byla při populačním censu slovenská národnostní menšina čtvrtou největší v Maďarsku s počtem 35 208 osob, díky té skutečnosti, že rumunská národnostní menšina v Maďarsku se více jak zdvojnásobila oproti roku 2001.

---

⁶⁷ BOBÁK, Ján. Výmena obyvatelstva medzi Československom a Maďarskou (1946-1948). In: BIELIK, František a Claude BALÁŽ (ed.). *Slováci v zahraničí*, s. 71-72

⁶⁸ MORVAY, Péter. Menšiny v Maďarsku a maďarská menšinová politika od roku 1918 do súčasnosti. In: GABAL, Ivan a kol. (ed.). *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*, s. 191-192

Tabulka 4 Národnosti v Maďarsku 2001-2011

Rozdělení obyvatelstva podle národnosti v roce 2001		Rozdělení obyvatelstva podle národnosti v roce 2011	
Národnost	Počet osob	Národnost	Počet osob
Maďarská	9 627 057	Maďarská	8 504 492
Romská	205 720	Romská	315 583
Německá	120 344	Německá	185 696
Slovenská	39 266	Rumunská	35 641
Chorvatská	25 730	Slovenská	35 208
Rumunská	14 781	Chorvatská	26 774
Ukrajinská	7 393	Srbská	10 038
Srbská	7 350	Ukrajinská	7 396
Řecká	6 619	Polská	7 001
Polská	5 144	Bulharská	6 272
Slovinská	4 832	Řecká	4 642
Čínská	2 915	Rusínská	3 882
Arabská	2 367	Arménská	3 571
Bulharská	2 316	Slovinská	2 820

Zdroj: Hungarian Central Statistical Office⁶⁹; vlastní zpracování

4.1.3. Právní postavení menšin v Maďarsku

Se záměrem pomadžarštit celou společnost přišla v roce 1875 vláda Kálmana Tisza. Tisza se dostal k moci díky rychlému střídání několika vlád, jeho vláda se udržela následujících 15 let. Jeho záměr měl být realizován již od útlého věku obyvatel, proto začal s povinnou maďarštinou na školách. Již v roce 1879 vyšel školský zákon, který uzákonil maďarštinu jako povinný jazyk všech lidových škol v Uhrách. V roce 1883 následoval zákon o středních školách, který přinesl pomadžarštění všech státních gymnázií a reálných škol. Nejtvrďší školské zákony vyšly v roce 1907, podle kterých například děti mezi sebou nemohly od čtvrté třídy hovořit jinak než maďarsky. Škola byla podle Tisza nejúčinnější metodou pomadžaršování.⁷⁰

⁶⁹ National data: Population by nationality, mother tongue, language spoken with family members or friends and affinity with nationalities' cultural values. In: *Hungarian Central Statistical Office: Population Census, 2011* [online]. © 2011 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tables_regional_00

⁷⁰ HAJKO, Jozef. *Odsúdení na dohodu: spoločné tisícročie Slovákov a Maďarov*, s. 212-215

Maďarizace se ale netýkala pouze škol a mizivých pravomocí slovenských politiků, dalšími formami násilné asimilace popisuje historička Elena Mannová takto: „*Koncepcii maďarského národního státu zodpovědala legislativa, volebné, zhromažďovací a spolkové právo, mocenské manipulácie, justičné a policajné represálie, maďarizácia v armáde, najmä pri honvédstve, pomadžarčovanie školstva, cirkví a verejného života, ale aj kultúrna infraštruktúra a inštitúcie.*“⁷¹

Naopak poválečná politika v Maďarsku vůči menšinám by se dala charakterizovat spíše jako lhotejná a formální, tedy ani nezabraňující, ani nepodporující přirozený proces asimilace. Změna nastala začátkem 60. let 20. století, kdy bylo vydáno několik rozhodnutí, které asimilaci menšin v Maďarsku spíše urychlily. Školy s úplnou výukou v jazyce menšin byly nahrazeny školami dvojjazyčnými, kde byl jazyk menšiny pouze vyučován nebo bylo vyučováno několik málo předmětů v jazyce menšiny. Ke změně došlo v průběhu 70. let a počátkem 80. let, kdy byla v roce 1972 rozšířena pasáž ústavy zabývající se právy menšin. Nadále vzrůstal počet menšinových kulturních organizací a spolků a četnými se stávala dvoujazyčná označení vesnic, které spolu obývaly menšiny. Byly provedeny průzkumy, které odhadly počet 106 000 obyvatel, které bylo možné označit za příslušníky slovenské menšiny nebo osoby částečně slovenského původu, které disponují dvojí identitou, vazbou na slovenskou kulturu, které jsou ovšem ve větší míře už asimilované.⁷²

Nejpoužívanější definicí národnostní a etnické menšiny, která je uznávána v Evropské unii, je definice Francesca Capotortiho, z které vychází i zákon o právu národnostních a etnických menšin v Maďarsku. V roce 1993 byl přijat zákon o právu národnostních a etnických menšin v Maďarsku, podle něhož je národní a etnickou menšinou (státotvornou jednotkou Maďarska), jakákoli etnická skupina žijící na území Maďarské republiky alespoň jedno století. Členové této skupiny jsou občany Maďarské republiky a zároveň se členové této skupiny odlišují od ostatních obyvatel Maďarska svou identitou, kulturou, jazykem a také aktivním přístupem a solidaritou směřujícími k udržení odlišnosti. Otázka počtu Slováků v Maďarsku, kteří se hlásí k slovenské národnosti, je složitější. Podle zákona o etnických a národnostních menšinách není povinné prokazování

---

⁷¹ HAJKO, Jozef. *Odsúdení na dohodu: spoločné tisícročie Slovákov a Maďarov*, s. 220

⁷² MORVAY, Péter. Menšiny v Maďarsku a maďarská menšinová politika od roku 1918 do současnosti. In: GABAL, Ivan a kol. (ed.). *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*, s. 192-194

etnické a národní identity. Z toho vyplývá fakt, že není možné s jistotou vycházet z dat získaných z populačního censu, které by měly mít vypovídací hodnotu o počtu Slováků v Maďarsku. Dalším faktem, který jistě ovlivní rozhodování Slováků, jakou národnost si vybrat je ten, že není možné přihlásit se ke dvěma národnostem jako je tomu například v Polsku. I přesto, že se někteří jedinci považují jak za Slováky, tak za Maďary, z toho důvodu, že žijí v Maďarsku od narození, avšak jejich rodiče nebo prarodiče jsou Slováci. Možnost označit znalost jiných jazyků než je mateřština nemůže odhalit skutečný počet příslušníků menšiny. Slovenská menšina je jednou z těch Maďarsku, kterou lze obecně charakterizovat jako menšinu, jak s velkou mírou kulturní asimilace, tak menšinu s velkou mírou sociální integrace.⁷³

Z pohledu Slováků je schválená verze historicky opožděného *národnostního zákona* z roku 1993 proti národnostní, protože nezabezpečuje demokratické zastoupení menšin v parlamentu, neplynou z něj finanční garance a nezabezpečuje možnost vytvoření kulturní autonomie. Podle autora, který zastupoval Svobodnou organizaci Slováků při tvorbě zákona, parlament neschválil jimi zhotovenou verzi, ale odlišnou. Jejich verze byla přeložena do angličtiny a byla předložena ve Štrasburku jako úspěšný národnostní zákon. Ovšem v platnost vešla verze odlišná.⁷⁴

Dům slovenské samosprávy. Dům slovenské samosprávy v Sarvaši, který byl navštíven, byl založen za účelem ochrany tradic, jazyka a zároveň udržuje kontakty se Slovenskem. Udržování kontaktů probíhá z toho důvodu, aby Sarvašané věděli, kdo byli jejich předci. Slovenská samospráva funguje od roku 1995. Volby v roce 1996 již proběhly podle nového modelu, podle kterého může být v každé obci založena slovenská samospráva, pokud v ní žije alespoň 30 Slováků. Finanční podpora ze státního rozpočtu je mizivá, proto je v budově samosprávy také redakce časopisu. Jsou udržovány kontakty s Rumunskem, Vojvodinou i jak už bylo zmíněno se Slovenskem. Budova je zároveň otevřena pro různé občanské organizace, je možné pronajmout si zde prostory. Nachází

---

⁷³ SZALÓ, Csaba. „Národnostní“ politika v Maďarsku: Realita a vize samosprávy menšin. In DANČÁK, Břetislav a Petr FIALA. (ed.). *Národnostní politika v postkomunistických zemích.*, s. 174-177

⁷⁴ KORMOŠ, Alexander. Bytostné otázky Slovákov v Maďarsku. *Slovák v exile: Portál Slovákov v zahraničí.* In: Ludové noviny [online]. © 3.9.2004 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: http://www.exil.sk/?id=274&tree_id=99600

se zde i regionální středisko, vydávají se zde publikace a CD nosiče s písněmi z Cithara Sanctorum (Tranoscius).

4.1.4. Slovenská kultura v Maďarsku

Spolky, kulturní organizace. Slovenská národnostní menšina v Maďarsku aktivně usiluje o znovuoživení slovenské kultury, a to nejčastěji zakládáním různých skupin, které mají přiblížit nejen slovenské veřejnosti slovenskou tradiční kulturu. Dochází k zakládání nejčastěji pěveckých a folklorních skupin, divadelní ochotnické sbory a tanečních a lidových kapel. Šíření slovenského folkloru podpořil i fakt, že do učebních osnov základních škol byla zařazena výuka slovenské lidové kultury. Dnes je téměř v každém maďarském městě, kde žije početnější skupina Slováků, nějaký umělecký kroužek. Nejčastěji se jedná o kroužky pěvecké. Několik spolků tak lze najít v Budapešti, v Černi, v Čemeru, v Sarvaši, v Békéšské Čabě a v mnoha dalších maďarských městech.

V Békéšské Čabě nacházející se v Békéšské župě, se nachází Dům slovenské kultury, který vznikl v roce 1996. Byl založen za účelem udržení a posilování kulturního a společenského života slovenské menšiny žijící v Maďarsku. K tomuto účelu slouží především místnost společensko-výstavní, kde jsou organizovány např. výstavy a konference menšího rozsahu. Ve vnitřních prostorách Domu slovenské kultury je možné nalézt společně vytyčenou slovenskou a maďarskou vlajku, publikace ve slovenštině a sál, který je vyzdoben také ve slovenském duchu. Pod Dům slovenské kultury spadá také Hotel Slovák a slovenská restaurace se slovenskou obsluhou, jídelní lístek ve slovenštině a slovenským jídlem. Provozovatelem hotelu i restaurace je v této době Maďar z důvodu nedostatečných financí samotných Slováků.

Obrázek 6 Hotel Slovák s restaurací - Békéšská Čaba

Zdroj: Soukromý archiv

Jednou z organizací, která působí v Bekéšské Čabě, je kulturní spolek Čabianská rúžička. Tento pěvecký spolek byl založen v roce 1995 Čabianskou organizací Slováků, která také Čabianskou rúžičku finančně podporuje. Jejich repertoárem jsou skladby, jak čabianských, tak dolnozemských slovenských hudebních skladatelů, také lidové písně Slováků v Maďarsku nebo předělané náboženské písně. Členové rúžičky vystupují na významných městských, župních, ale i celokrajských folklórních akcích.

V Sarvaši se nachází Kulturní spolek sarvašských Slováků „Věrnost“. Tento spolek má přibližně 100 členů a slouží k udržení tradic, každoročně v létě organizuje národopisný tábor pro žáky Slovenské základní školy, mateřské školy a žákovského domova v Sarvaši. Nejen to, ale slouží jako nástroj například i k výměně receptů mezi slovenskými zájemci. Při setkáních se hovoří maďarsky i slovensky, kdy starší hovoří převážně slovensky a mladší generace v maďarštině.

Výzkumný ústav pro Slováky v Maďarsku. Tento výzkumný ústav se nachází v Bekéšské Čabě, kde byl založen roku 1990 z iniciativy Svazu Slováků v Maďarsku. Od roku 2001, kdy se stal jednou z institucí Celostátní slovenské samosprávy, nese svůj nynější název. Je zároveň podporován Úřadem Slováků žijících v zahraničí. Cílem tohoto společenskovedního ústavu je analyzovat minulé i nynější společenské procesy v zájmu zachování slovenského jazyka, kultury a tradice. Mezi partnery patří například Matice slovenská.⁷⁵ Je velmi málo finančně podporován ze státního rozpočtu, skládá se z 3 místností a pracuje zde 5 lidí, z toho pouze 3 lidé na plný úvazek.

Rozhlas. Rozhlasové vysílání ve slovenštině trvá dvě hodiny denně. Z důvodu minimální finanční podpory připravují vysílání pouze dva lidé.

První slovenské vysílání ze Segedínského studia Maďarského rozhlasu bylo možné slyšet 1. dubna 1974. Doba vysílání se zvýšila na dvě hodiny denně 1. července 1993. Slovenské vysílání je na stanici MR4 možné slyšet od pondělí do neděle od 18.00 do 20.00 hodin, kdy nabízí zprávy, rozhovory a aktuality ze života Slováků v Maďarsku. Z důvodu aktuálnosti informací a také roztroušenosti slovenské národnostní menšiny žijící v Maďarsku jsou často uskutečňovány cesty po Maďarsku, aby byl zachycen skutečný

---

⁷⁵ Výskumný ústav Slovákov v zahraničí. *Slovenské zahraničie: Portál Slovakov vo svete* [online]. © 2011-2014 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.slovenskezahranicie.sk/sk/stranka/70/vyskumny-ustav-slovakov-v-madarsku>

život a práce posluchačů této rozhlasové stanice. K zachování slovenštiny pomáhá smlouva podepsána mezi Maďarským a Slovenským rozhlasem, díky níž jsou zprávy a hudební pořady ze Slovenska posílány Maďarskému rozhlasu.⁷⁶

Periodikum. Mezi slovenská periodika vydávaná v Maďarsku v tištěné i elektronické podobě, patří *Ludové noviny*, jejichž výtisky byly k vidění i v Domu slovenské kultury. Jejich redakce sídlí v hlavním městě Maďarska Budapešti. Obsahují informace nejen o kultuře, náboženství a literatuře slovenské národnostní menšiny žijící v Maďarsku, ale také právě probíhající výstavy výtvarného umění nebo nejnovější aktuality. Další vydávaná periodika jsou lokálního významu a vydávají si je slovenské organizace samy. Jedná se například o časopis *Budapeštiansky Slovák* nebo *Čabän*, který byl také k vidění v Domu slovenské kultury v Békéšské Čabě, kde je vydáván.

Televizní vysílání. První vysílání Maďarské televize se konalo v září roku 1983 jako poslední v řadě národnostního vysílání.⁷⁷

Slovenské televizní vysílání v Maďarsku je uskutečňováno skrze slovenský magazín Domovina. Tento pořad, který trvá 30 minut, je vysílán jednou týdně na programu Maďarské televize. Na jednu televizní relaci je dán rozpočet 10 000 forintů (přibližně 1000 Kč). I přes nízkou finanční podporu ze státního rozpočtu jsou jak rozhlasové, tak televizní pořady ve slovenštině na dobré úrovni. Nevýhodou je však častější opakování těchto pořadů z důvodu již zmíněné malé finanční podpory.

4.1.5. Slovenské školství v Maďarsku

V Sarvaši roce 1722 byla značná část znovuosídleného obyvatelstva slovenská. Díky slovenským přistěhovalcům bylo možné uchovat si slovenské zvyky a jazyk, kdy se spoluobytelé navzájem dorozumívali ve slovenštině. Rodiče vychovávali své děti v tomto duchu a nebylo možné, aby se ve škole vyučovalo jinak než slovensky. Koncem 19. století už byla silná jazyková asimilace Slováků žijících v Maďarsku znatelná, kdy byl ve školách maďarský jazyk povinný. V evangelických církevních školách se děti učily slovenskou abecedou a slovenské modlitby. Obyvatelé obce Sarvaš se vždy hlásili ke slovenské příslušnosti a používání slovenského jazyka. Po druhé světové válce a povinné výměně maďarského a slovenského obyvatelstva byla únoru roku 1948

---

⁷⁶ MR4 Szlovák műsor. *Nemzetiségi adások MR4* [online]. © 2009 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: <http://szlovak2.radio.hu/>

⁷⁷ DIVIČANOVÁ, Anna a Ondrej KRUPA. *Slováci v Maďarsku*, s. 120

podepsána dohoda o ukončení přesídlování obyvatel s podmínkou zabezpečení národnostního vzdělání v mateřském jazyce. Díky tomuto kroku došlo v Sarvaši na přelomu roku 1949/1950 k založení Základní školy a žakovského domova s vyučováním ve slovenštině, kdy byl na ostatních školách zaveden slovenský jazyk jako jeden z předmětů.⁷⁸

Prvními vyučujícími byli Maďaři, kteří ovládali spisovnou slovenštinu nejlépe, místní pedagogové znali pouze sarvašské nářečí. Školu ze začátku navštěvovalo málo žáků, ale jejich počet se s postupem času navyšoval. Sarvašské škole poskytovalo pomoc v oblasti přípravy osnov a učebnic národnostní oddělení Ministerstva školství. Od roku 1949, kdy byla škola založena do roku 1960, byla vyučovacím jazykem slovenština. V 1. ročníku se děti učily číst a psát ve slovenštině a ve 2. ročníku se začaly učit číst a psát v maďarštině. Následně se žáci vyšších ročníků učili odborné předměty ve slovenštině a v maďarštině poté literaturu a maďarský jazyk. Změna nastala v roce 1961, kdy se začaly i odborné předměty vyučovat v maďarštině, kdy pouze odborné výrazy byly vyučovány i ve slovenštině. V roce 1978 Ministerstvo školství odsouhlasilo změnu národnostních učebních osnov, které nevyhovovaly reálnému stavu. Jedním z důvodů byl vliv asimilace, díky němuž měli přicházející žáci velmi nízkou znalost slovenského jazyka, dále se do školy se hlásilo čím dál tím více žáků bez slovenského původu, kteří se chtěli učit slovensky. Posledním důvodem byl ten fakt, že některé děti měly špatnou slovní zásobu nejen ve slovenštině, ale i v maďarštině. V roce 1991 nastoupila do školy hostující učitelka ze Slovenska, což bylo vnímáno velmi pozitivně.⁷⁹

Dne 1. června 2000 se v Sarvaši konal Celostátní den Slováků, při kterém převzala nynější ředitelka Slovenské základní školy, mateřské školy a žakovského domova, paní Zuzana Medvegyová, vyznamenání „*Za našu národnosť*“, udílené Valným shromážděním Celostátní slovenské samosprávy. Ocenění získal sarvašský učitelský sbor za mimořádnou kulturní a společenskou činnost a pěstování slovenských národních tradic.⁸⁰

---

⁷⁸ PÁLNÉ, Medvegy., *Ozveny času...*,: 50 rokov sarvašskej slovenskej školy a žiackeho domova, s. 12-13

⁷⁹ Tamtéž, s. 13-19

⁸⁰ PÁLNÉ, Medvegy., *Ozveny času II.*, s. 129

Obrázek 7 Paní Zuzana Medvegyová a György Rágyanszki

Zdroj: Soukromý archiv

Nynější ředitelkou Slovenské základní školy, mateřské školy a žákovského domova v Sarvaši je Zuzana Medvegyová, která je původem ze Slovenska. Mateřská škola zde byla otevřena až v roce 1976 a počet přihlášených dětí neustále roste. Přes léto škola pořádá tábory pro děti s cestami na Slovensko a zároveň funguje na způsob školní družiny. Povinná školní docházka je zde 8 let. Bývalým studentem této základní školy je György Rágyanszki, který je také Slovák a zároveň student slovakistiky na vysoké škole v Bratislavě.

Paní ředitelka i student mluvili slovensky velmi dobře, ale mezi sebou komunikovali spíše maďarsky, než slovensky. Další slovenské školy, které zachovávají slovenskou národnostní tradici, kulturu a umění se nacházejí v Békéšské Čabě, kde je slovenské gymnázium, základní a mateřská škola, které byly v době výzkumu v rekonstrukci. V Budapešti se nachází mateřská škola, všeobecná škola, gymnázium a žákovský dům. I navzdory snaze o slovenském gymnáziu platí, že už ztratilo národnostní charakter. Lidé v Maďarsku mají do dnešních dní kontakty s rodinami, které odešly na Slovensko, ale tyto kontakty brzy zaniknou, protože Slováci na Slovensku se odmítají učit maďarsky a Slováci v Maďarsku slovensky už také moc nemluví. Dále se nachází ve Slovenském Komlóši a v Novém Meste pod Šiatrom.

4.1.6. Jazyková situace Slováků v Maďarsku

Nositelé slovenského jazyka nežijí v Maďarsku na větším území, ale jsou roztroušeni v jednotlivých župách. Přirozeně zděděná slovenština v některém ze svých nářečí zůstala spontánním komunikačním prostředkem v rodině nebo příbuzenském prostředí zejména

mezi starší generací. Hůře jsou na tom střední generace.⁸¹ V roce 2001 po populačním censu byla slovenština mateřským jazykem pro 11 817 Slováků. Oproti tomu po populačním censu v roce 2011 klesl počet osob mající slovenštinu jako svůj mateřský jazyk na 9 888 osob. Slovensky hovoří v rodinném kruhu a mezi přáteli celkem 16 266 Slováků.⁸² Toto číslo je nepatrný zlomek z celkového původního počtu z roku 1918. Vliv asimilace je zde skutečně velký. Dalším faktorem je značně malý zájem státu o udržování slovenské kultury. Slovenská kultura je zde udržována především díky slovenským spolkům a pořádaným akcím. Nemalou zásluhu na zachování slovenštiny má starší generace Slováků, která mnohdy učí své mladší příbuzné, kteří mají zájem o to naučit se slovensky.

V rámci výzkumu bylo objeveno, že se spíše používají lokální dialekty než spisovná slovenština, kterou by bylo možné slyšet na Slovensku. Například v Békéšské Čabě Slováci sami uvedli, že hovoří čabianštinou, která je velmi podobná slovenštině, ale maďarské prvky jsou zde zřejmé. Slovenština správce Domu slovenské kultury i jeho ředitelky byla velmi dobrá. Hlavním důvodem je jich častá účast na kulturních akcích pořádaných Slováky v Maďarsku, které mají sloužit k zachování slovenské tradice a kultury. Tyto akce jsou poměrně časté a také hojně navštěvované, ale i přes tento fakt nám bylo správcem Domu slovenské kultury řečeno, že „...v roce 2050 už tu žádní Slováci nebudou, taková je maďarská asimilace.“ Tomuto výroku nasvědčuje i skutečnost, že v institucích, které mají sloužit k udržení a rozvoji slovenské tradice a kultury bylo v mnoha případech slyšet maďarštinu. Jedním z důvodů, proč přestali příslušníci slovenské národnostní menšiny používat ve větší míře slovenštinu, je podle ředitelky Výzkumného ústavu pro Slováky žijící v Maďarsku silná maďarizace obyvatelstva. Například děti byly ve školách trestány za to, že promluvily slovensky. Dalším důvodem je již mnohokrát zmiňovaná výměna obyvatelstva, po níž se mnozí báli používat slovenštinu. Bývalý člen

---

⁸¹ KRÁLIK, Aladár. O jazykovej situácii súčasných slovenských generácií Slovákov v Maďarsku. In BIELIK, František a Claude BALÁŽ (ed.). *Zahraniční Slováci a materinský jazyk*, s. 72

⁸² National data: Population by nationality, mother tongue, language spoken with family members or friends and affinity with nationalities' cultural values. *Population Census, 2011* [online]. © 2011 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tables_regional_00

Matice slovenské o situaci Slováků v Maďarsku, řekl, že „*Největší slovensko-maďarský problém je to, že maďarská exekutiva nastolila tvrdou maďarizaci.*“

4.1.7. Náboženství a Slováci v Maďarsku

Převažující náboženské vyznání, k němuž se Slováci žijící na Slovensku hlásí, je římskokatolická církev.⁸³ Slovenská národnostní menšina v Maďarsku se oproti tomu hlásí k protestantské církvi.

Kolem roku 1000 se Maďarsko stalo křesťanskou zemí s tehdeším králem sv. Štěpánem, který Maďarsko obrátil na křesťanskou víru. Většina obyvatel Maďarska jsou římskokatolíci, v menším zastoupení se zde nachází protestanti.⁸⁴ Protestantké náboženství a biblický český jazyk byly základem koheze a zabezpečení etnické identity slovenských jazykových ostrovů v Maďarsku. Slováci začali svůj první kostel a školu budovat v 18. století. Slovenští faráři z Horních Uher přišli na Dolní zemi přirozeným způsobem, v Uhrách bylo zabezpečení a výchova slovenských kněží na Dolní zemi takto vyřešeno. Poté, co se rozpadl společný stát, tak se zkomplikovaly vztahy evangelické církve na Dolní zemi a na Slovensku. Trianonská smlouva téměř zničila slovenskou církev v Maďarsku, protože faráři a učitelé pocházeli ze slovenského etnického regionu Uher. Výměna obyvatelstva byla také příčinou velkých ztrát na obyvatelích. Jedním z přímých důkazů slovenské identity vždy byla návštěva slovenských bohoslužeb a mší. V době vysídlení šlo o komplikovanou situaci a bylo doporučováno, aby se upustilo od chození na tyto bohoslužby, pokud chtěli Slováci zůstat. Prosazení spisovné slovenštiny jako liturgického jazyka se dodnes plně neprosadila, proto je liturgickým jazykem stále také bibličina.⁸⁵

---

⁸³ Obyvateľstvo SR podľa náboženského vyznania. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011* [online]. 05.06.2013 [cit. 2014-02-15]. Dostupné z: <http://portal.statistics.sk/files/tab-14.pdf>

⁸⁴ VAĐURA, Pavel. Maďarsko. In: *Český rozhlas*. [online]. 25. 4. 2009 [cit. 2014-02-15]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/eu/_zprava/madarsko--575115

⁸⁵ TÓTH, Alexander J. Slovenčina v cirkvi v Békéšskej župe. In: UHRINOVÁ, Alžbeta a Mária ŽILÁKOVÁ (ed.). *Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe*, s. 169-170

Obrázek 8 Cithara Sanctorum (Tranoscus)

Zdroj: Soukromý archiv

Cithara Sanctorum (Tranoscus) Čbianské organizace Slováků v Békéšské Čabě je sborníkem náboženských písní, který si na Dolní zem přinesli samotní Slováci, když se na toto území stěhovali. Jedná se o jednu z nejstarších knih, kterou má Čbianská organizace Slováků k dispozici. Tamější obyvatelé říkají jazyku, kterým je kniha psaná „bibličtina“ viz obrázek výše.

Jak již bylo zmíněno v textu výše, většina Slováků žijících na Dolní zemi je evangelického vyznání. Tzv. „Velký evangelický kostel“ byl v Békéšské Čabě dostavěn v roce 1824, peníze na dostavbu byly získány od francouzských vojáků, kterým tehdejší Slováci prodávali žito. Jde o největší evangelický chrám ve střední Evropě. Dnes již v kostele nemají slovenského kněze, proto je nutné, aby na slovenskou bohoslužbu dojížděl slovenský kněz z jiného města. Slovenská bohoslužba je jednou týdně, a to v neděli v 8.30 hod. I přesto, že je ve slovenštině, tak na ni chodí málo lidí.

Obrázek 9 Varhany tzv. „Velkého evangelického kostela“

Zdroj: Soukromý archiv

Proticírkevní éra, která zavládla v letech 1949-1989 napomohla ke klesajícím tendencím v evangelické církvi bez ohledu na jazyk, v kterém byly bohoslužby a mše vedeny. V letech 1940-1970 začala maďarština pronikat do kostelů slovenských osad v Maďarsku, bohoslužba v maďarštině byla jednou měsíčně, na kterou chodili většinou mladí lidé. Po roce 1990 nastala obnova náboženského života, ovšem nebyla naplno využita. Jedním z důvodů může být jistý nezájem, který měl z náboženského hlediska příčinu ve ztrátě 2 až 3 generací. Bohoslužby ve slovenštině byly úzce spjaty s tradiční lidovou kulturou, z důvodu dnešní ztráty způsobu tohoto života, zaniká i slovenština v církvi v Maďarsku.⁸⁶ Podle dlouholetého člena Matice slovenské tvrzení, že evangelíci se asimilují méně než katolíci, v Maďarsku neplatí. Evangelíci, se v Maďarsku díky tvrdé maďarizaci menšin také silně asimilují.

4.1.8. Shrnutí situace slovenské menšiny v Maďarsku

Na základě studia literatury lze shledat, že slovenská národnostní menšina má v Maďarskou dlouholetou tradici již od 17. století. To je jedním z důvodů, proč je v některých případech upřednostňována lokální identita před identitou národní, slovenskou. Příslušníky slovenské národnostní menšiny v Maďarsku lze dle poznatků z terénního výzkumu zařadit do tří charakteristických skupin. Pro zástupce první skupiny je typické, že si uvědomují svůj slovenský původ a snaží se o udržení slovenské tradice a kultury, pořádají kulturní a folklórní akce. Zároveň ale na otázku, kým se cítí být, odpoví

---

⁸⁶ TÓTH, Alexander J. Slovenčina v cirkvi v Békéšskej župe. In UHRINOVÁ, Alžbeta a Mária ŽILÁKOVÁ (ed.). *Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe*, s. 170

ve většině případů např. Čabianem, z čehož jasně vyplývá, že upřednostňují lokální identitu před identitou národní. Druhá skupina je tvořena zástupci, kteří se také snaží udržet slovenské tradice a kulturu, ale hovoří o sobě jako o Slovácích. V Sarvašské základní škole dochází k výměnným pobytům dětí na Slovensko. Třetí skupinu, je možné vymezit tak, že tito lidé sice vědí o svých slovenských kořenech a předcích, ale oni sami se Maďarsku považují za Maďary. Většinou jde o smíšená manželství nebo děti smíšených manželství, kdy maďarská identita převládá. Jazyk společně s vyznáním víry jsou jedněmi z důležitých prvků etnicity, která napomáhá tvořit a upevňovat etnickou (národní, lokální) identitu. Provedený výzkum ukázal, že část Slováků žijících v Maďarsku slovensky sice rozumí, ale aktivně slovenštinu nepoužívá. Pro část slovenské národnostní menšiny v Maďarsku, která dává přednost lokální identitě před identitou slovenskou či maďarskou, je charakteristické užití slovenštiny s výraznými prvky odlišujícími ji od spisovné slovenštiny. Jedním z jejich rysů je užití archaičtějších výrazů, které se již v moderní slovenštině nevyskytují nebo se vyskytují zřídka, a zároveň je patrná modifikace původního jazyka jazykem většinovým, tedy maďarštinou. Vliv maďarštiny je patrný především po fonetické stránce jazyka. Je patrný přízvuk podobný maďarskému a také některá slova jsou přejímána z maďarštiny. I přesto je ovšem domluva stále prostupná a konverzace tudíž probíhala celkem bez problémů a to i u osob mladší generace, která bývá často považována za tu, která již původním jazykem nemluví. V navštívených obcích, s větším zastoupením slovenské menšiny ovšem slovenština během běžných konverzací na ulici k zaslechnutí nebyla. U mladší generace bylo navíc patrné, že slovenštinu ovládá a rozumí jí, ale přesto je pro ni přirozenější mluvit maďarsky. Evangeličtí Slováci si udržovali slovenštinu také díky bohoslužbám a mším vedeným ve slovenštině, které pro ně byly tradicí. Dnes už tomu tak není, na slovenskou bohoslužbu chodí stále méně lidí a proto dochází i k menšímu používání slovenštiny ve formálním životě. Snaha Slováků udržet a také obnovit slovenské tradice je poměrně silná, i proto existuje v Maďarsku několik spolků, které tomu mají napomoci. Jedná se hlavně o různé taneční a pěvecké soubory jak pro děti, tak pro dospělé. Zároveň je vyvíjena velká snaha o vydávání, jak vlastních novin psaných ve slovenštině, tak zajištění slovenského televizního a rozhlasového vysílání. Legislativní úpravy týkající se národnostních menšin a peníze ze státního rozpočtu na podporu těchto menšin v žádném případě nenapomáhají slovenským snahám o udržení své původní kultury. Z výše uvedeného vyplývá, že Slováci v Maďarsku

se hlásí ještě ke slovenské národnosti a snaží se různými cestami přispět k udržení a obnovení slovenských tradic a kultury. Nicméně vlivem tvrdé maďarské asimilace a také postupem času, ubývá sil a snahy udržet slovenské tradice a dochází tedy k čím dál větší míře asimilace, kdy je tento proces patrný zejména u mladší generace.

4.2. Slováci v Polsku⁸⁷

Následující podkapitola bude věnována slovenské národnostní menšině v Polsku, její genezi na území dnešního Polska, historickému vývoji, kultuře, jazyku, náboženství, školství a právnímu postavení menšin v Polsku. Z části bude tato podkapitola hlavní kapitoly vycházet z článku sepsaného v rámci projektu Pestrá Evropa, který vychází z terénního výzkumu provedeného v roce 2012 v Polsku. Důraz bude kladen na práci Spolku Slováků v Polsku sídlícího v Krakově, a na Oravský a Spišský region se spišskou obcí Nová Belá.

4.2.1. Počátky slovenské menšiny v Polsku

Slovenská národnostní menšina se v Polsku vyskytuje od roku 1920, kdy byla oblast severní Spiše a horní Oravy připojena k Polsku. Jde rozlohou o nevelké území, které bylo, z rozhodnutí konference velvyslanců dne 28. července 1920, připojeno k Polsku a stalo se jeho součástí až dodnes. Po rozpadu Rakousko-Uherska byly tyto dvě oblasti jediné, které se po dělení Uherska dostaly do Polska. Celkem šlo o 583 km², z toho 170 km² připadalo na Spiš a 413 km² na Oravu. Postavení slovenské národnostní menšiny v Polsku se i přes ratifikaci československo-polské smlouvy ze dne 23. dubna 1925 nezlepšilo. Ve skutečnosti se užívání tehdejšího československého jazyka menšiny v administrativě, okresním soudnictví a tvoření československých základních škol týkalo pouze české menšiny ve Volyni. Na základě reformy z roku 1933 došlo, alespoň v oblasti používání slovenského jazyka ve školství ke zlepšení. Tato reforma doporučila zavedení nepovinného předmětu, a to jazyka nejbližších sousedů na gymnáziích a lyceích.⁸⁸

---

⁸⁷ Z části bude tato podkapitola vycházet z odborného článku sepsaného v rámci Pestré Evropy v roce 2012, který je dostupný na internetových stránkách Pestré Evropy: MILOVÁ, Pavla a Nikola ZITTOVÁ. Slováci v Polsku [online]. *Hospodářská a kulturní studia*. © 2005–2014, 7. 3. 2014 [cit. 2014-03-08]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/slovaci_v_polsku

⁸⁸ CIAGWA, Jozef. Priestory slovenčiny v Polsku. In BIELIK, František a Claude BALÁŽ (ed.). *Zahraniční Slováci a materinský jazyk*, s. 91-93

Dominantní politickou myšlenkou týkající se národnostních menšin byl národnostní stát. Došlo k odmítnutí pojetí státu občanů různých národností. V roce 1952 byla přijata ústava, která nezahrnovala ochranu práv národnostních menšin. Článek týkající se zásady nediskriminace jako základu ochrany občanů neobsahoval termín národnostní menšina, ale pouze národností. Ústava v této podobě byla výsledkem stírání národnostních rozdílů a politiky poválečné asimilace. Hlavním záměrem polské politiky vůči národnostním menšinám v letech 1945-1989 byl jejich odsun na okraj společnosti. Oficiální organizace menšin sloužily jako instituce dohlížející na tato společenství, ale nebyly partnery státní moci a nepodílely se na realizaci národnostní politiky. Národnostní menšiny mohly udržovat svou tradici a kulturu skrze školství, které bylo značně omezené nebo pomocí lokálních kulturních činností, především skrze folklór. Přelomovým byl rok 1989 a vznik nezávislých států. V polské státní politice došlo k odpolitizování otázky národnostních menšin. Národnostní menšiny byly začleněny jako rovnoprávné do polské společnosti. Polská ústava z roku 1997 nastolila právní ochranu národnostních a etnických menšin a definovala závazky státu vůči těmto menšinám. Tato nová ústava je omezena na ochranu práv příslušníků národnostních menšin pouze u osob s polským státním občanstvím.⁸⁹ Slovenská národnostní menšina se nachází na území Polska již od 28. července 1920, téměř tedy 100 let, a z tohoto důvodu se považují za autochtonní menšinu.

4.2.2. Počty Slováků v Polsku

Podle populačních censů z roku 1895 a 1910 bylo v připojeném území k Polsku více než 95 % obyvatel slovenské národnosti. Nicméně při populačním censu z roku 1930 nebyla ve Spiši pokládána otázka týkající se národnosti a všichni byli automaticky zapsáni jako Poláci.⁹⁰ Až do populačního censu v roce 2001 nebyly v poválečných sčítáních obyvatelstva obsaženy otázky týkající se etnické problematiky. Proto je možné do té doby vycházet pouze z odhadů odvolávajících se na sociální průzkumy. Většina národnostních

---

⁸⁹ ŁODZIŃSKI, Sławomir. „Údiv nad etnicostí.“ Politika ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám v Polsku po roce 1989. In: DANČÁK, Břetislav a Petr FIALA (ed.). *Národnostní politika v postkomunistických zemích*, s. 145-150

⁹⁰ CIAGWA, Jozef. Priestory slovenčiny v Polsku. In: BIELIK, František a Claude BALÁŽ (ed.). *Zahraniční Slováci a materinský jazyk*, s. 92

menšin je rozptýlena po celém Polsku. Mezi jednu z výjimek patří slovenská národnostní menšina, která sídlí v pohraničních regionech na Spiši a Oravě.⁹¹

Tabulka 5 Národnosti v Polsku 2002

Národnosti v Polsku v roce 2002			
Deklarovaná národnost v roce 2002		Obyvatelé s polským občanstvím a jejich deklarovaná národnost roce 2002	
Deklarovaná národnost	Počet osob	Deklarovaná národnost	Počet osob
Polská	36 983 720	Polská	36 895 241
Slezská	173 153	Slezská	172 682
Německá	152 897	Německá	147 094
Běloruská	48 737	Běloruská	47 640
Ukrajinská	30 957	Ukrajinská	27 172
Romská	12 855	Romská	12 731
Ruská	6 103	Ruská	3 244
Lemkovská	5 863	Lemkovská	5 850
Litevská	5 846	Litevská	5 639
Kašubská	5 062	Kašubská	5 053
Slovenská	2 001	Slovenská	1 710

Zdroj: Główny Urząd Statystyczny⁹²; vlastní zpracování

Z tabulky výše uvedené, která zaznamenává 10 vybraných národnostních menšin s největším počtem příslušníků dané menšiny v roce 2002, vyplývá, že slovenská národnostní menšina měla v Polsku 2001 příslušníků. Proti tomuto údaji se ovšem ohradil Spolek Slováků v Polsku v čele s generálním tajemníkem, který tvrdí, že údaj je podhodnocený a bylo sčítáno pouze 20 % obyvatelstva. Tato výtka byla polským statistickým úřadem akceptována. Nové přepočítání ovšem neproběhlo. Slováků s polským občanstvím žije v Polsku o něco méně, jde o 1710 osob. Následující tabulka

⁹¹ ŁODZIŃSKI, Sławomir. „Údiv nad etnickostí.“ Politika ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám v Polsku po roce 1989. In: DANČÁK, Břetislav a Petr FIALA (ed.). *Národnostní politika v postkomunistických zemích*, s. 143-144

⁹² Ludność według deklaracji narodowościowej oraz posiadania obywatelstwa polskiego w 2002 r.: Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 w zakresie deklarowanej narodowości oraz języka używanego w domu. In: *Główny Urząd Statystyczny: Baza demografia* [online]. © 1995-2010 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/NSP2002.aspx>.

uvedená níže, byla vytvořena podle populačního censu z roku 2011 a zaznamenává 12 nejpočetnějších národnostních menšin v Polsku. Census z roku 2011 umožňoval hlásit se ke dvěma národnostem. Jak je z obou tabulek zřejmé, tak se počet příslušníků pouze slovenské národnostní menšiny snížil na 1889 osob. Dvě deklarující národnosti, z toho jednu slovenskou si zvolilo 3240 osob. Je možné se domnívat, že druhá deklarovaná národnost bude polská. Podle Úřadu pro Slováky žijící v zahraničí bylo v Polsku, jak v roce 2001, tak i v roce 2008 odhadem 15 000 příslušníků slovenské národnostní menšiny.⁹³

Tabulka 6 Národnosti v Polsku 2011

Národnosti v Polsku v roce 2011			
Obyvatelé v Polsku deklarující jednu národnost v roce 2011		Celkový počet osob deklarujících jednu nebo dvě národnosti v roce 2011	
Národně-etnická identifikace	Počet osob	Národně-etnická identifikace	Počet osob
Polská	37310341	Polská	37393651
Slezská	375635	Slezská	846719
Německá	44549	Německá	147814
Běloruská	30195	Běloruská	46787
Ukrajinská	27630	Ukrajinská	51001
Kašubská	16377	Kašubská	232547
Romská	9899	Romská	17049
Lemkovská	5612	Lemkovská	10531
Ruská	5176	Ruská	13046
Litevská	4830	Litevská	7863
Vietnamská	2910	Vietnamská	4027
Arménská	2031	Arménská	3623
Slovenská	1889	Slovenská	3240

Zdroj: Mniejszości Narodowe i Etniczne Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji⁹⁴; vlastní zpracování

⁹³ Počty a odhady. Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí [online]. © 2014 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: <http://www.uszz.sk/sk/pocty-a-odhady/>

⁹⁴ Ludność wg rodzaju i złożoności identyfikacji narodowo-etnicznych w 2011 r. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji: Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 - mniejszości narodowe i etniczne oraz język regionalny. *Mniejszości Narodowe i Etniczne Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji* [online]. [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci/wyniki-narodowego-spis/7096,Ludnosc-wg-rodzaju-i-zlozonosci-identyfikacji-narodowo-etnicznych-w-2011-r.html>.

4.2.3. Slovenská kultura v Polsku

Spolek Slováků v Polsku. Sídlo Spolku Slováků v Polsku se nachází v Krakově, kde byl tento spolek založen v roce 1957 a jeho hlavním cílem je udržení slovenské tradice a kultury. Pod záštitou Spolku Slováků v Polsku jsou všechny místní skupiny, které působí ve slovenských obcích oravského a spišského regionu. Mezi činnosti místních skupin spadá například pořádání hudebních kroužků, folklórních vystoupení nebo výtvarných soutěží.

Obrázek 10 Upomínka na XIV. ročník Dnů slovenské kultury v Malpolsku

Zdroj: Soukromý archiv

Upomínka na XIV. ročník Dnů slovenské kultury v Malopolsku vystavená v zasedací místnosti Spolku Slováků v Polsku

Kulturní akce a aktivity Spolku Slováků v Polsku. Dny slovenské kultury jsou jednou z významných kulturních akcí z pohledu slovenské národnostní menšiny, která je každoročně pořádána pod záštitou Spolku Slováků v Polsku. XIX. ročník Dnů slovenské kultury v Malopolsku se konal v červenci 2012 v obci Jablonka, Krempachy a v Krakově. Pro tuto akci je typické, že během ní vystoupí soubory ze Slovenska, krajské soubory, dětská skupina moderního tance, také mládežnické dechovky a v neposlední řadě byla k vidění vernisáž výstavy malíře a básníka, bývalého člena Spolku Slováků v Polsku, k příležitosti 50. výročí jeho činnosti.

Přehlídka krajských dechových hudeb je jednou z dalších kulturních akcí pořádaných Spolkem Slováků v Polsku. XXXI. ročník Přehlídky krajských dechových hudeb se konala 2. září 2012 v obci Vyšné Lapše. Při této akci byla sloužena slavnostní slovenská

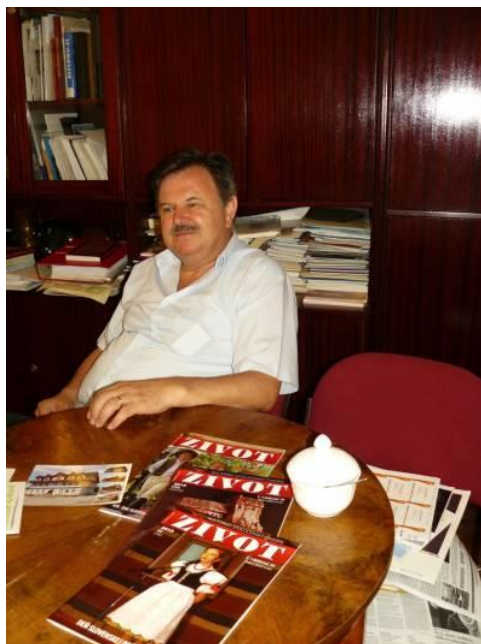
sv. mše, k vidění byla možná přehlídka dechových hudeb, vystoupení mažoretko-hudebního souboru a koncertu dechovky ze Slovenska a vystoupení krajanského folklórního souboru a mažoretok.

Další typickou kulturní akcí Spolku Slováků v Polsku, která má udržovat tamější slovenskou tradici a kulturu je masopust. Masopustní akce „Ostatki-Fašiangy“ se koná každoročně v únoru, je přehlídkou slovenské národnostní menšiny na Spiši a Oravě. V roce 2012 se konala v obci Krempachy, kde bylo možné zhlédnout vystoupení sólových zpěváků, lidových kapel a instrumentalistů, vystoupení krajanských folklórních souborů, ale i koncert slovenského souboru z Levočan. Tato akce je především pořádána za účelem amatérských vystoupení jednotlivců i skupin, které mají pobavit a připomenout slovenskou lidovou slovesnost a zvyky.

Mezi samostatné aktivity spolku patří například zařizování slovenských jazykových kurzů, které jsou vedeny slovenskými lektory. Kromě kurzů slovenského jazyka jsou spolkem organizovány také tábory pro děti nebo výlety a letní kurzy na Slovensko v rámci projektu „*Poznej svoju vlasť*“, kterých se účastní přibližně 100 dětí, které hovoří spíše polsky. Navzdory snahám vyvíjeným Spolkem Slováků v Polsku klesá počet osob, které mají potřebu rozvíjet slovenskou kulturu. Jedním z důvodů může být již výše zmiňovaná asimilace nebo také smíšené sňatky, u kterých s největší pravděpodobností převládá v komunikaci jazyk majority, tedy polština. Slovenský jazyk je nahrazován místními dialekty, které jsou ovlivněny polštinou, z tohoto důvodu je znalost slovenštiny v současnosti spíše pasivní. Zásadním je i ta skutečnost, že se v Krakově nenachází žádná slovenská škola. Členové Spolku Slováků v Polsku působí ve velké míře i v terénu, tedy v obcích s vysokým počtem slovenských obyvatel.

Televizní vysílání a rozhlasové vysílání. Navzdory snaze Spolku Slováků v Polsku není televizní ani rozhlasové vysílání ve slovenštině. Donedávna bylo spolkem uskutečňováno rozhlasové vysílání s názvem *Informátor slovenský*, které bylo z důvodu nedostatku financí zrušeno. Ze strany Slováků je zřetelný zájem o vysílání Slovenské televize do zahraničí, díky němuž by bylo možné slyšet denně slovenštinu.

**Obrázek 11 Generální tajemník Spolku Slováků v Polsku
pan Ludomír Molitoris**

Zdroj: Soukromý archiv

Pan Ludomír Molitoris, generální tajemník Spolku Slováků v Polsku, s výtisky měsíčníku Život ve své kanceláři v Krakově v budově spolku.

Kulturně-společenský časopis Život. Měsíčník Život informuje slovenskou národnostní menšinu v Polsku o aktualitách odehrávajících se mezi krajany, o dění na Slovensku, které s ní souvisí. Dále informuje o pořádaných kulturních akcích, o výtvarných a literárních soutěžích a také o církevním životě, který je pro tamější slovenskou národnostní menšinu důležitý. Spolek Slováků v Polsku vydává tento časopis vycházející jednou měsíčně v průměrném nákladu 2100 kusů. V budově spolku sídlí také redakce časopisu Život. Dříve byla redakce situována ve Varšavě a to v době, kdy vznikla v roce 1958, kde byla cenzurována inspektorem. V počátcích měsíčníku Života byly výtisky odebírány, z důvodu zachování vydávání časopisu, jedním odběratelem po více kusech stejného čísla. Poté byla redakce v roce 1993 přesunuta do Krakova, kde je dodnes. Časopis Život má dnes již třetího šéfredaktora resp. šéfredaktorku. Financování kulturně-společenského časopisu je částečně pokryto pomocí peněz z předplatného, které tvoří 1600 kusů každý měsíc, měsíčně mají náklad v podobě zhruba 2100 kusů, který se nijak výrazně nemění. Slovensko finančně spolek nepodporuje, když bylo žádáno o granty, tak během roku nedošlo k jejich rozdělení, proto byla panem generálním ředitelem spolku nabídnuta

pomoc při rozdělování, ale byla ze slovenské strany odmítnuta. Podle pana generálního tajemníka je vše přebyrokratizováno a žádat o finanční pomoc je zdouhavé. Finanční podpora spolku přichází z fondu pro národnostní menšiny, který každoročně klesá. Podpora přichází z grantů na jazykové kurzy, ale i na vydávání kulturně-společenského měsíčníku *Život*, který je financován z 60 % z polské podpory a zbytek z předplatného. Určitý příjem tvoří pro spolek i polygrafická činnost.

Centrum slovenské kultury. Budova Centra slovenské kultury v Novej Belej, jejíž stavba začala 10. 10. 2006 přestavbou z jiné budovy. Budova je financována z větší části Polskem, také Slovenskem a zbytek je financován ze Spolku Slováků v Krakově. I přes finanční podporu není z důvodu nedostatku financí budova stále zkolaudována. Po kolaudaci bude nové Centrum slovenské kultury sloužit jako penzion, aby došlo k návratu finančních prostředků do centra vložených. Později by mělo z části tvořit příjmy spolku. Dále bude sloužit jako kulturní dům Slováků se společenskou místností a knihovnou.

Obrázek 12 Budova nového Centra slovenské kultury v Novej Belej na Spiši

Zdroj: Soukromý archiv

4.2.4. Slovenské školství v Polsku

Národní přesvědčení obyvatel Spiše a Oravy bylo zřetelné právě díky zápasu o slovenské školství po roce 1920. A to i přes násilnou likvidaci slovenského lidového školství, které vydrželo i silnou maďarizaci. Nesouhlas s vyučováním v polštině byl znatelný například v obci Hladovka na Oravě, který plně korespondoval se situací okolních obcí, které se postavily za vyučování ve slovenském jazyce. V roce 1924 vyšla vyhláška, která zohledňuje možnost zákonného ustanovení škol národnostních menšin v obci s alespoň 25 % celkového počtu obyvatel. Počet žáků musel být nejméně 40. Pro rozvoj slovenštiny

v Polsku je nepříznivý fakt, že v letech 1920-1939 nefiguroval v prostředí Slováků ani jeden slovenský učitel. Během období 1939-1945, kdy byly Orava a Spiš přičleněny ke Slovensku, bylo na těchto územích zřízeno slovenské školství, které bylo po přičlenění zpět k Polsku zrušeno.⁹⁵

V následujícím dvouletém období neměli Slováci na Spiši a Oravě žádná národnostní práva a prožívali velmi těžké období, kdy přes 6 000 osob ilegálně emigrovalo na Slovensko. Po roce 1947 po podepsání dohody mezi Polskem a Československem zaujaly místní orgány kladnější postoj k tamější menšině. Přílišná polonizace nacionalisticky laděných polských učitelů byla přerušena jejich vystěhováním ze Spiše a Oravy, aby nedošlo ke konfliktům. Ve školním roce 1950/1951 bylo zřízeno již 33 slovenských škol s 2 300 žáky. Velký počet slovenských škol na Spiši a Oravě měl za následek hromadné přehlašování dětí do slovenských škol. Z tohoto důvodu bylo nutné rychle vyškolit slovenské učitele, kteří i přesto neuměli plyně slovensky, bylo proto nutné přizvat slovenské učitele ze Slovenska. O osm let později byla úroveň vyučované slovenštiny v Polsku mírně snížena z důvodu nedostatku učitelů ze Slovenska. Problémem se ukázal být nedostatek učitelů a agitace ze strany Polska, aby rodiče zapisovali své děti na polské školy místo slovenských, protože polština je jazykem postupu. Poslední maturita střední slovenské školy se konala ve školním roce 1966/1967. Nyní slovenština figuruje jako vyučovací nepovinný jazyk. Kolem roku 1990 bylo na Spiši a Oravě 20 základních škol, kde bylo vyučován nepovinný jazyk a pouze 2 slovenské školy. Celkově se slovenštinu učilo 532 žáků.⁹⁶

Na základě informací od narátorů bylo zjištěno, že se v Polsku již nenachází žádná slovenská škola, poslední ročník slovenské školy byl ve školním roce 2010/2011 v Novej Belej. Byl zde vyučován slovenský jazyk a všechny ostatní předměty, které nebyly hlavními jako například tělesná výchova, výtvarná výchova a hudební výchova ve slovenštině. V druhé třídě povinné školní docházky přibyla výuka polského jazyka a od čtvrté třídy byly veškeré hlavní předměty pro další vzdělávání vyučovány v polštině. V současnosti je slovenština jako jazyk národnostních menšin vyučována v již zmíněných vesnicích Oravského a Spišského regionu. Slovenština je vyučována, jak na základním, tak

---

⁹⁵ MOLITORIS, Lubomír. Poznámky k dejinám Slovákov v Poľsku a k ich národnému a kultúrnemu zápasu. In: BIELIK, František, BALÁŽ, Claude (ed.). *Zahraniční Slováci a materinský jazyk*, s. 104-106

⁹⁶ Tamtéž, s. 106-109

na středním stupni (6. až 9. třída). Podle názoru narátorů některé školy resp. ředitelky těchto škol tvrdí, že nejsou peníze na výuku slovenštiny, než aby otevřely kurz pro děti slovenských rodičů. Slováci mohou být považováni za znevýhodňovanou národnostní menšinu.

Slovenská národnostní menšina se musí potýkat s asimilací a mizivou finanční podporou, kdy oba tyto dva faktory mají vliv na školství. Stále nevyřešenou otázkou je výuka slovenského jazyka a další vzdělání nejmladší generace Slováků v Polsku. Nedostatek studentů slovenštiny byl především způsoben změnou školského systému v roce 1999. Neustále klesající počet dětí na výuce slovenštiny je pro další vývoj slovenské kultury a tradice velmi důležitý. Slovenští učitelé se nepotýkají pouze s těmito problémy, ale také s nedostatkem učebnic a problematickým způsobem dostat se na školení nebo letní tábory dětí na Slovensku. Ministerstvem školství Slovenské republiky byla nabídnuta pomoc s nedostatkem učebnic a se školeními slovenských učitelů z Polska na Slovensku. Ve školním roce 2010/2011 se slovenský jazyk vyučoval na 6 základních školách, kam patří i Nová Belá s 20 žáky a na 3 gymnáziích. Mimo to je slovenský jazyk vyučován jednomu lyceu. Úřadem Slováků v zahraničí bylo přislíbeno, že bude poskytovat pomoc při distribuci dětských a mládežnických časopisů, které jsou vydávány na Slovensku, pro děti krajanů. Tímto způsobem by mohlo částečně dojít k rozvíjení slovenštiny a vztahu ke Slovensku.⁹⁷

Ve školním roce 2012/2013 byl slovenský jazyk vyučován ve 12 institucích. Slovenštinu se v tomto školním roce učilo 202 studentů patřící ke slovenské národnostní menšině.⁹⁸

---

⁹⁷ V Polsku klesá zájem slovenských dětí o výučbu slovenčiny, okrem asimilácie naň vplyva aj nesúlad školských zákonov dvoch susedných krajín a poľská národnostná politika. *Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí* [online]. © 2014 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.uszz.sk/sk//v-polsku-klesa-zaujemslovenskych-deti-o-vyucbu-slovenčiny-okrem-asimilacie-nan-vplyva-aj-nesulad-skolskych-zakonov-dvoch-susednych-krajín-a-polska-narodnostna-politika/>

⁹⁸ Charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. *Mniejszości Narodowe i Etniczne Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji* [online]. Polska, © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://mniejszości.narodowe.gov.pl/mne/mniejszości/charakterystyka-mniejs/6480,Charakterystyka-mniejszości-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html#slowacy>

4.2.5. Jazyková situace Slováků v Polsku

Každý národní jazyk, v tomto případě slovenština, je souborem mnoha systémů, které mohou být odlišné, ale mají společné to, že jimi hovoří lidé, kteří se jazykově i národně identifikují stejně. V tomto případě jako Slováci. Tyto systémy koexistují a jsou přítomné pouze na vlastním území a za podmínky, že vlastní jazyk je státním jazykem a plní funkce státního jazyka.⁹⁹ Pokud je menšině znemožněno, aby mohla hovořit a používat svůj mateřský jazyk, jak v běžném každodenním životě, tak ve formální sféře, je narušena její národní a jazyková identifikace.

V roce 1925 byla podepsána a ratifikována dvoustranná smlouva, která měla zaručit zlepšení právního postavení československé menšiny v Polsku. Jak již bylo zmíněno slovenské národnostní menšiny na Spiši a Oravě se toto zlepšení příliš nedotklo. Československo s Polskem uzavřelo smlouvu o postavení menšin na obou stranách již v roce 1920, ale nebyla ratifikována a tudíž ani nenabyla platnosti. V administrativě a soudnictví se po roce 1925 stále používala polština. Jediným světlým bodem byla reforma, která doporučovala zavedení výuky mimo jiné i slovenského a českého jazyka. Po krátkém období 1939-1945, kdy Spiš a Orava připadly nazpět Slovensku, se po roce 1945, kdy byly přiřazeny nazpět Polsku, píše nová kapitola mezi vzájemnými vztahy Polska a Československa. Ta začala v roce 1947 s uzavřením Smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci mezi Polskou republikou a Republikou Československou. Díky tomu byly zřízeny dvě slovenské školy a slovenština se začala vyučovat v rámci polských škol ve většině oravských a spišských obcí jako nepovinný předmět. K používání slovenštiny kromě škol docházelo i v malé míře ve veřejném životě Slováků, díky krajanskému časopisu *Život* a v spišských kostelech.¹⁰⁰ Slovenština byla udržována především díky náboženskému životu Slováků v Polsku. Pro tamější slovenskou národnostní menšinu byly bohoslužby sloužené ve slovenském jazyce tradicí a docházelo na jejím základě k upevňování etnické identity.

Rozvoj a udržení jazyka slovenské národnostní menšiny nelze nespojit se školstvím a náboženstvím. Jak výuka slovenštiny ve školách, tak bohoslužby sloužené ve slovenštině

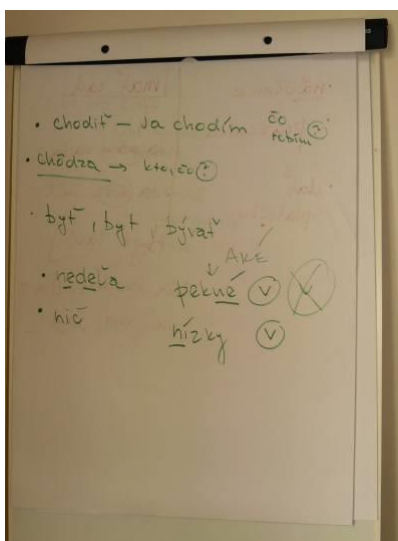
---

⁹⁹ ĎUROVIČ, Lubomír. Slovenčina ako jazyk diaspory. In BIELIK, František a Claude BALÁŽ (ed.). *Zahraniční Slováci a materinský jazyk*, s. 126

¹⁰⁰ CIAGWA, Jozef. Priestory slovenčiny v Polsku. In BIELIK, František a Claude BALÁŽ (ed.). *Zahraniční Slováci a materinský jazyk*, s. 94-95

jsou velmi důležitými faktory pro udržení si etnické identity. Slovenská národnostní menšina v Polsku se v naprosté většině vyskytuje na území Oravského regionu, kde fungují místní skupiny jako například v obcích Jablonka nebo Podulk a Spišského regionu v obcích Jurgov, Krempachy, Nová Belá nebo Kalvín. Nicméně vlivem asimilace je jazyk ovlivněn stále více polštinou, takže se v těchto místech dá mluvit o oravském a spišském dialektu. Jak je známo již z předešlého výzkumu, tak slovensky mluví především starší generace Slováků, ne jinak je tomu i v Polsku, děti jsou velmi často ze smíšených manželství a dávají přednost jazyku majority, mluví tedy polsky. Jazykové kurzy pořádané Spolkem Slováků v Polsku mají kolem 40 účastníků ročně, dále jsou pořádány letní jazykové kurzy na Slovensku za podpory Slovenského Ministerstva školství. Všechny tyto kurzy vedou slovenští kantoři vystudovaní nejčastěji na Univerzitě Komenského v Bratislavě.

Obrázek 13 Ukázka z kurzu slovenštiny

Zdroj: Soukromý archiv

Tabule z hodiny slovenštiny v budově Spolku Slováků v Polsku.

Z rozhovoru s narátorkami vyplynulo, že dnes je situace taková, že někteří rodiče už nedávají své děti na slovenštinu, protože je na ně ze strany Poláků neustále vyvíjen určitý nátlak. Být příslušníkem slovenské národnostní menšiny není podle narátorek v Polsku výhodou, ale spíše se stává, že díky své slovenské národnosti nebude Slovák přijat na požadované pracovní místo. Proto také klesá zájem o některé zájmové aktivity místních skupin, které se snaží podpořit slovenskou kulturu. Rodiče nejsou příliš nakloněni tomu,

dávat své děti do slovenských škol z finančního hlediska, a také z hlediska polského pohledu na menšiny, kdy být příslušníkem slovenské národnostní menšiny není přinejmenším považováno za privilegium.

Bývalý člen Spolku Slováků v Polsku pan Kolkovič pocházející z Oravy, který se narodil v roce 1937, napsal v roce 1960 báseň s názvem *Krajanom*, jejímž poselstvím je zachování a uvědomění si slovenského původu a zní takto:

*„... vetriska studené. Chutnám rozčúlený
nádej zo studienky krčahom nabratú.
Slniečko hľadám v nej, slovenské ozveny.
Zapadlé snažím sa privolať k návratu.*

*Netreba sa pýtať, prečo hlava bolí.
K návratu privolať treba pocit istý:
ded' chodíš za pluhom po otcovom poli
tvoj pôvod by mal byť jako žriedlo čistý.¹⁰¹*

4.2.6. Náboženství a Slováci v Polsku

Slováci v Polsku se hlásí k římskokatolické církvi.¹⁰² Přičemž v Polsku téměř 90 % věřících vyznává katolickou víru.¹⁰³ V obci Nová Belá, která byla po roce 1920 připojena v rámci Spiše a Oravy k Polsku, odešlo velké množství lidí na Slovensko z důvodu nesouhlasu s připojením k Polsku a nesouhlasu s nastávajícími podmínkami pro obyvatele těchto území. Z rozhovoru s narátorem Františkem bylo zjištěno, že nejdůležitějším důvodem zůstat bylo pro ostatní Slováky jejich hospodářství, které nechtěli opustit a přenechat Polákům. Malý počet původních starousedlíků obce Nová Belá žije jejich hospodářství dodnes jako je tomu u rodiny narátora. Po roce 1920, kdy bylo toto

---

¹⁰¹ KOLKOVIČ, František. *Dozvuky*, s. 20

¹⁰² Charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. *Mniejszości Narodowe i Etniczne Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji* [online]. Polska, © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci/charakterystyka-mniejs/6480,Charakterystyka-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html#slowacy>

¹⁰³ Poľská republika. *Slovenské zahraničie: Portál Slovákov vo svete* [online]. © 2011-2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.slovenskezahranicie.sk/sk/stranka/76/polska-republika>

území přiřazeno Polsku, se do Novej Belej začali stěhovat Poláci, a toto polské osidlování trvalo do roku 1939.

Během druhé světové války bylo území přiřazeno Slovensku, poté opět připadlo Polsku. Toto krátké období pro Slováky na Spiši a Oravě především znamenalo navrácení do původního stavu. Slovenština byla v bohoslužbách, ale nebyla pouze jazykem v oblasti katolických farností na Spiši a Oravě, ale také samozřejmě v administrativě a školství. Po roce 1945 a navrácení Spiše a Oravy Polsku se situace změnila. Nastala násilná polonizace, při které bylo mnoho lidí donuceno hledat ochranu na území Slovenska, vyvstala otázka především záchrany života a ochrana slovenského národního života byla vedlejší.¹⁰⁴

Podle narátora Poláci často na tomto území rabovali a Slováci začali být znevýhodňovanou menšinou. Před rokem 1945 byli faráři působící zde Slováci, bohoslužby byly slouženy ve slovenském jazyce a také nápisy v kostelech byly ve slovenštině. Po druhé světové válce přišel do obce Nová Belá polský farář, avšak obec byla obydlena větším počtem Slováků než Poláků, to znamenalo, že Slováci i nadále zpívali písně ve slovenštině a z toho důvodu požadovali slovenského faráře.

V prosinci 1963 požadovali věřící Slováci v obci Nová Belá, Krempachy, Kacvína, Nižných Lapší, aby byla navracena slovenština do bohoslužeb. Žádosti byly zaslané Ústřednímu výboru Kulturní společnosti Čechů a Slováků v Polsku a následně i na Ústřední výbor. Tento lokální konflikt používání slovenštiny v kostele byl vyřešen po sedmi letech. Do obce Nová Belá a Krempachy byli přiděleni noví polští kněží, kteří kázali polsky, a prostor pro slovenštinu se rozšířil v tom smyslu, že byla zavedena mše polská a latinská. Latinská mše byla určena pro Slováky, při které se předčítalo slovensky, a veškeré kostelní zpěvy byly také ve slovenštině.¹⁰⁵

Z informací poskytnutých narátory bylo zjištěno, že nynější situace je taková, že bohoslužby jsou třikrát týdně ve slovenštině a zároveň je o ně veliký zájem. Zachování liturgie ve slovenštině je pro starousedlíky i pro mladší generaci Slováků, která je angažována v zachování slovenské kultury a tradice a například i navštěvuje kurzy slovenštiny nebo chodí do škol s výukou slovenštiny, stěžejní.

---

¹⁰⁴ CIAGWA, Jozef. Priestory slovenčiny v Polsku. In: BIELIK, František a Claude BALÁŽ (ed.). *Zahraniční Slováci a materinský jazyk*, s. 94-95

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 96-97

4.2.7. Shrnutí situace slovenské menšiny v Polsku

Na základě studia literatury bylo zjištěno, že Slováci se v Polsku vyskytují od roku 1920. Jsou tedy nejmladší slovenskou minoritou v porovnávaných zemích. Slovenská národnostní menšina svou etnickou identitu odvozuje především z atributů etnicity, kterými jsou jazyk, s kterým souvisí školství a náboženství. Díky zachování slovenštiny v těchto dvou institucích je možné, aby byla udržena jejich odlišná etnická identita od majoritní společnosti.

Slovenština není používána ve formálním životě slovenské národnostní menšiny a tamější Slováci mezi sebou hovoří v polštině, kdy slovenštinu není možné během běžných konverzací na ulici slyšet vůbec. Spíše než slovenština je zde používán spišský a oravský dialekt. Ve smíšených manželstvích převládá jako hovorový i formální jazyk polština.

Během téměř staleté existence slovenské národnostní menšiny v Polsku byly mnohokrát uzavřeny smlouvy a dohody, které situaci menšiny nezlehčovaly, ale spíše naopak. Připojení severní Spiše a Horní Oravy znamenalo velkou změnu v životě tamějších Slováků. Vzhledem k silné polonizaci a totalitnímu režimu se ani Slováci v Polsku nemohli vyhnout procesu asimilace, který je zde patrný ve větší míře, než je tomu v Maďarsku či Ukrajině. Slováci v Polsku jsou římskými katolíci stejně jako většina majoritní společnosti v Polsku. Jsou tedy jedinou slovenskou národnostní menšinou z tří porovnávaných, která má vyznání stejně jako majorita i to hraje určitou roli v asimilaci tamější slovenské minority. Jak již bylo zmíněno, tak další důležitou roli hrála i silná polonizace především v církevním životě slovenské menšiny.

K zachování slovenské kultury a tradice je důležitá práce Spolku Slováků v Polsku, která slovenskou národní kulturu udržuje skrze pořádané kulturní akce pro Slováky, kde se mohou také sami Slováci zapojit a být tak součástí tohoto procesu o udržení slovenství. Dále již dlouholeté vydávání měsíčníku *Život* ve slovenštině je důležitým prvkem k rozvoji národního povědomí. I přes aktivitu Spolku Slováků v Polsku a snaze jeho členů o udržení slovenské kultury a tradice se snaha neseťká s patřičnou odezvou. Je zde znatelný pocit, že být Slovákem není výhodou, a proto se od slovenských kořenů v Polsku spíše upouští.

Výše finančních příspěvků od Polska a Slovenska nedovoluje rozvíjet takovou aktivitu spolku, která by počet příslušníků slovenské národnosti výrazně zvyšovala.

4.3. Slováci na Ukrajině

Následující část práce bude pojednávat o slovenské národnostní menšině na Ukrajině, její genezi na území dnešního Zakarpatska, historickému vývoji, kultuře, jazyku, náboženství, školství a právnímu postavení menšin na Ukrajině. Důraz bude kladen na práci Oblastní kulturně-osvětové organizace Matice slovenské na Zakarpatsku a Užhorodského spolku Slováků, který zaštiťuje Světové sdružení Slováků v zahraničí. Tyto dvě organizace byly navštíveny v rámci terénního výzkumu na Zakarpatské Ukrajině v Užhorodu v roce 2013.

4.3.1. Počátky slovenské menšiny v Zakarpatí

Koncem 9. století byla Podkarpatská Rus rozdělena mezi Velkou Moravu a bulharský stát. Už v počátcích Velkomoravské říše byli slovanští obyvatelé na tomto území známí. Následně se objevuje nové pojmenování pro podkarpatské Slováky, kterým se začalo říkat Rusíni. Šlo o slovanské obyvatelstvo Podkarpatské Rusi, které přijalo východní křesťanství. Podkarpatská Rus byla po vpádu Maďarů na území Velké Moravy až do 13. století nazývána *terra indagines* nebo *terra nullius* neboli území nikoho. Podkarpatská Rus se stala jako celek součástí zemí Svatoštěpánské koruny na přelomu 13. a 14. století a následně byla součástí Rakouska-Uherska do roku 1918.¹⁰⁶

Ze získaných informací bylo zjištěno, že Slováci žijí na území dnešní Zakarpatské Ukrajiny velmi dlouho a je tedy možné je považovat za autochtonní obyvatelstvo. V 17. století začal do této oblasti migrovat velký počet obyvatel ze Slovenska, v rámci tehdejších Uher, především za prací jako zemědělci, pěstitelé a kvalifikovaní pracovníci. Dále bylo z výpovědi narátorky z Centra slovenské kultury zjištěno, že Slováci jsou v Zakarpatské oblasti odedávna, ale první záznamy o Slovácích v Zakarpatské oblasti jsou z roku 1241. V roce 1919 připadlo toto území Československu na dobu dvaceti let. Díky této územní a politické změně došlo k rozvoji nejen infrastruktury, ale také ke stavbě škol, nemocnic a mnoha dalších budov z důvodu posílání Čechoslováků do Podkarpatské Rusi. Z výpovědi předsedy Užhorodského Spolku Slováků vyplynulo, že Užhorod těží z této pomoci obyvatel Československa, kteří byli do této oblasti posláni, aby se podíleli na jejím rozkvětu, dodnes.

---

¹⁰⁶ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*, s. 18-22

Počet Slováků v Podkarpatské Rusi podle oficiálních údajů byl od roku 1921 do roku 1930, kdy tato oblast patřila právě Československu, 13 242 osob. Následně v roce 1959 byl počet Slováků v této oblasti nejvyšší, a to v počtu 14 674 osob. V dalších rocích počet Slováků v Zakarpatí rapidně klesl.¹⁰⁷

Autonomie Podkarpatské Rusi v rámci Československa byla zakotvena Ústavní listinou Československé republiky, která byla schválena v únoru 1920, ale nebyla naplněna. V témže roce byla založena v Užhorodu společnost *Prosvita* ukrajinského směru, v jejíž budově dnes sídlí Užhorodský spolek Slováků. Ve 20. až 30. letech Československo v Zakarpatí zahájilo rozsáhlou výstavbu moderních administrativních budov, nemocnic, škol nebo celých městských čtvrtí, které projektoval například Gočár, Krupka nebo Reiner. V Chustu byl vystavěn originální komplex Masarykovy kolonie. V roce 1937 byl parlamentem schválen zákon č. 172/1937 *O dočasné úpravě právního postavení guvernéra Podkarpatské Rusi a o souvisejících opatřeních organizačních*, bohužel ani tentokrát nešlo o zákon o autonomii. Autonomii získala Podkarpatská Rus až v roce 1938.¹⁰⁸

Následně v roce 1939 už bylo území okupováno Maďarskem v čele s regentem Miklósem Horthym, kdy Podkarpatská Rus byla podle vídeňské arbitráže připojena k Maďarsku v roce 1938 a tvořila zvláštní župu. Území bylo pojmenováno Karpatské teritorium, zkráceně *Kárpátalja*. Byla nastolena tvrdá maďarizace. V průběhu války prezident Beneš stále očekával navrácení Podkarpatské Rusi poválečnému Československu. Koncem roku 1944 Beneš pochopil, že Podkarpatská Rus je v rámci Československa ztraceným územím.¹⁰⁹

Pražskou vládou bylo po roce 1945 rozhodnuto o podpoře reemigrace Slováků a Čechů ze zahraničí, která měla nahradit úbytek obyvatelstva způsobený odsunem německého obyvatelstva v připravovaném jednostranném vystěhování Němců zejména z Čech. Po skončení druhé světové války přichází ze sousedních států, mimo jiné především z Podkarpatské Rusi, slovenské skupiny reemigrantů. V mnoha případech se jednalo o přesídlení tohoto obyvatelstva na Slovensko z důvodu ochrany před násilnou

---

¹⁰⁷ BOBÁK, Ján. Presídľovanie Slovákov zo zahraničia a ich optácia z Podkarpatskej Rusi po roku 1945. In: LATKO, Iva. *Náš kultúrno-historický kalendár 2010*, s. 101

¹⁰⁸ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*, s. 114-141

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 146-162

asimilací a terorem ze strany státní moci. Slováci žili jako autochtonní obyvatelstvo například v užhorodském okrese. Rozptýleně žili například od Mukačeva, Chustu, až po Jasiň. Významnou národnostní menšinu tvořili například v Užhorodu, v obci Velké Berezné nebo v obci Turia Remety.¹¹⁰

V roce 1945 bylo Prozatímní národní shromáždění Československa Moskvou donuceno schválit smlouvu o odstoupení Podkarpatské Rusi. V souvislosti s tím bylo již v roce 1946 Sovětským svazem zlikvidováno historické pojmenování země Podkarpatská Rus. Nově zřízená tzv. Zakarpatská oblast, byla okamžitě začleněna do Ukrajinské sovětské socialistické republiky. Součástí Ukrajiny je tedy Zakarpatská oblast dodnes, přičemž v roce 1991 získala Ukrajina nezávislost. Rusíni jako tamější slovanské obyvatelstvo, byli okamžitě přejmenováni na Ukrajince a jejich minulost byla prohlášena za koloniální bez povšimnutí okolního světa. Až po pádu komunismu a změnou politického režimu v roce 1989 se situace na Zakarpatské Ukrajině zlepšila a byla oživena slovenská kultura.¹¹¹

Historický vývoj v Zakarpatí byl opravdu pestrý, to dokládá i anekdota vyprávěná předsedou Užhorodského spolku Slováků: *„Turista si povídá v malé zakarpatské vesničke na návsi s místní stařenkou o jejím životě. Babička mu říká: „Narodila jsem se v Rakousku, pak jsem žila v Československu, v Maďarsku, v Sovětském svazu a teď žiji na Ukrajině.“ Muž na to „Tak to jste musela hodně cestovat, že ano?“ „Ne, ne, mladíku, za celý život jsem nevytáhla paty z dědiny.“*

4.3.2. Počty Slováků na Ukrajině

Oblast s největším počtem příslušníků slovenské národnosti na Ukrajině je Zakarpatí. Tato informace byla potvrzena i narátory, kteří doplnili, že je téměř nemožné nalézt Slováky v jiných ukrajinských oblastech. Oproti Maďarsku a Polsku je na Ukrajině nejnovější populační census z roku 2001. Následující populační census, který by následoval 13 let po předešlém, se zatím odkládá.

---

¹¹⁰ BOBÁK, Ján. Presídľovanie Slovákov zo zahraničia a ich optána z Podkarpatskej Rusi po roku 1945.

In: LATKO, Ivan. *Náš kultúrno-historický kalendár 2010*, s. 96 - 101

¹¹¹ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*, s. 165-166

Podle sčítání lidu žije na Zakarpatí celkem 1 258 300 osob.¹¹² Z toho, jak je možné vidět v tabulce níže, se hlásí 5 600 obyvatel Zakarpatí ke slovenské národnosti. Nejpočetnější menšinou jsou v této oblasti Maďaři, kteří tvoří 12,5 % obyvatel, přičemž Slováci jsou druhou nejméně početnou menšinou hned po Němcích, jejichž je počet 3 500 osob.

Tabulka 7 Národnosti v Zakarpatí 1989-2001

Počet osob jednotlivých národností		Počet osob v %		Procentuální změna počtu osob v roce 2001 oproti roku 1989
		2001	1989	
Ukrajinci	1 010 100	80,5	78,4	103,4
Maďaři	151 500	12,1	12,5	97,3
Rumuni	32 100	2,6	2,4	109,0
Rusové	31 000	2,5	4,0	62,7
Romové	14 000	1,1	1,0	115,4
Slováci	5 600	0,5	0,6	77,7
Němci	3 500	0,3	0,3	103,0
Celkem	1 254 600	100	100	100,7

Zdroj: State Statistics Committee of Ukraine¹¹³; vlastní zpracování

Pop konstatuje, že oficiální národnostní statistické údaje jsou záměrně zkreslené. Rusíny jako autochtonní slovanské obyvatelstvo neuznávají ukrajinské úřady, a proto jsou automaticky registrováni jako Ukrajinci. Druhou největší národnostní menšinou jsou Maďaři, dále Rusové, Romové, Rumuni a několik tisíc Němců a Slováků.¹¹⁴ Předseda Matice slovenské na Zakarpatsku na základě kvalifikovaných odhadů tvrdí, že je počet Slováků v této oblasti silně podhodnocený. Tyto kvalifikované odhady byly získány na základě výzkumu ve spolupráci se Slovenskou akademií věd a dalšího provedeného výzkum tentokrát o počtu Slováků v různých slovenských lokalitách za podpory Japonské akademie věd.

¹¹² All-Ukrainian population census 2001: Regions of Ukraine. *State Statistics Committee of Ukraine* [online]. © 2003-2004 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/regions/reg_zakar/

¹¹³ All-Ukrainian Population Census 2001. *State Statistics Committee of Ukraine* [online]. © 2003-2004 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality>.

¹¹⁴ Pop, Ivan. Podkarpatská Rus, s. 180

4.3.3. Slovenská kultura v Zakarpatí

V Zakarpatské Ukrajině působí více spolků, které si kladou za cíl udržet a rozvíjet slovenskou kulturu a tradici v této oblasti. V rámci výzkumu byly navštíveny dva spolky, a to Matice slovenská na Zakarpatsku a Užhorodský spolek Slováků, které udržují slovenskou kulturu díky publikační činnosti

Užhorodský spolek Slováků. Tento spolek je kulturně-společenskou dobročinnou organizací, jejímž cílem je zviditelnění slovenské kultury, tradice a jazyka. Užhorodský spolek Slováků započal svou činnost již v roce 1992, ale až od roku 1996 pracuje pod svým současným jménem, zároveň sídlí v národním domě – *Prosvita*. Finanční podpora spolku plyne částečně ze Slovenska a částečně v podobě grantů z Úřadu pro Slováky žijící v zahraničí. Další finanční prostředky spolku plynou z publikační činnosti. Žádný z členů nepobírá za svou práci ve spolku plat. V roce 1993 bylo spolkem navázáno přátelství s organizací Slováků v Maďarsku v Békéšské Čabě. Na základě toho byla rozvíjena další spolupráce v rámci vystoupení folklórních skupin z Užhorodu a Békéšské Čaby nebo vzájemných výtvarných výstav umělců z obou zemí.

Užhorodský spolek Slováků má také bohatou publikační činnost, vydává *Náš kulturně-historický kalendář*. Nelze opomenout, že tyto kalendáře jsou psány částečně ve slovenštině a částečně v ukrajinštině, je zde možné nalézt fotografie z historie, články Slováků nebo články o kulturním historickém vývoji Slováků na Zakarpatí. Předseda Užhorodského spolku Slováků je také předsedou Klubu T. G. Masaryka, který se zasloužil o opětovné pojmenování mostu přes řeku Už po prvním československém prezidentovi T. G. Masarykovi v době, kdy Zakarpatská oblast spadala pod Československo. Pro Slováky žijící na Ukrajině má tento spolek ještě další význam, a to díky zprostředkování získání osvědčení zahraničního Slováka.

Díky tomuto osvědčení je možné, aby zahraniční Slovák zažádal o přechodný pětiletý pobyt na Slovensku. Díky tomu se dostane do Schengenského prostoru, který mu otevírá i více pracovních příležitostí, aby bylo toto osvědčení vydáno, tak je nezbytné prokázat, že se žadatel aktivně zapojuje do aktivit přispívajících k udržení a rozvoji slovenského ducha v Zakarpatí. Další podmínkou je doložit československé předky do třetí generace s československým občanstvím. Získání tohoto osvědčení nemá pouze vlastenecký smysl, ale také ekonomický. Slovenštinu se tak začínají učit i Ukrajinci, pro které je slovenština výhodným jazykem také i z ekonomického hlediska.

Oblastní kulturně-osvětová organizace Matice slovenská na Zakarpatsku. Tato organizace vznikla v roce 1992 v Užhorodu, přičemž se již za rok na to stala oblastní organizací. Její sídlo je v Centru slovenské kultury, které sousedí se slovenskou školou. Centrum slouží jako zasedací síň, jde zde možné vidět také ukázky zdejšího folklóru. Další možné využití je pro konference a slouží také jako zasedací místnost pro návštěvy ze zahraničí. V budově Centra slovenské kultury se nachází i kancelář předsedy Matice slovenské na Zakarpatsku.

Velmi intenzivně se matice snaží o udržení a další rozvoj slovenské kultury, tradice a jazyka v Zakarpatské oblasti. Nyní sdružuje přes 1000 členů v 9 místních obcích. Jako první organizace začala pracovat s navrácením slovenštiny, která započala jejím vyučováním, poté následovaly slovenské bohoslužby. Organizovány byly také církevní sbory a v neposlední řadě folklórní soubory. Právě díky Matici slovenské na Zakarpatsku došlo k velkému rozvoji školství nejen v Užhorodu, kde byla otevřena slovenská škola. Podle pana předsedy Matice slovenské na Zakarpatsku byla slovenština po pádu totalitního režimu živá a byla velmi vítána možnost mluvit nazpět slovensky. Finanční podpora matici plyne především z grantů Ministerstva kultury Slovenské republiky a Ministerstva zahraničních věcí. Další pomoc je v podobě slovenských učitelů přijíždějících učit do této oblasti a zaslání učebnic z Ministerstva školství Slovenské republiky. Další finanční podpora přichází z Úřadu pro Slováky žijící v zahraničí. Matice slovenská na Zakarpatsku je organizátorem Slovenské veselice, která se koná každý rok v jiné obci, v roce 2013 byla veselice v obci Veľké Berezné.

Obrázek 14 Tradiční slovenský kroj v Zakarpatí

Zdroj: Soukromý archiv

Ukázka tradičního slovenského kroje v budově Centra slovenské kultury.

Podkarpatský Slovák. Již název naznačuje slovenské vlastenecké cítění. Měsíčník Podkarpatský Slovák je vydáván Maticí slovenskou na Zakarpatsku od roku 1998 za podpory Úřadu pro Slováky žijící v zahraničí. Informuje o dění uvnitř slovenské národnostní menšiny, a to o kulturních akcích, důležitých aktualitách týkajících se legislativy, vzdělání, literatury a pořádaných soutěžích. Je možné zde nalézt i rubriku s recepty nebo slovenskými písněmi s textem a notami. Na druhou stranu je v tomto měsíčníku možné přečíst si o stavbách na Slovensku, a to v rubrice Krásy Slovenska.

Rozhlasové a televizní vysílání. Matice slovenská na Zakarpatsku také začala s přípravou televizního a rozhlasového vysílání, které se jako všude jinde potýká se nedostatkem financí, který má za následek snížený počet vysílání přímo o krajanech na Zakarpatí. První televizní vysílání ve slovenštině bylo v roce 1994, kdy byl natočen krátký film o Slovákovi v Hlubokom, a který měl veliký úspěch. Další film byl z Turia Remety, poté bylo natočené přímé vysílání z posvěcení nového kostela. Podle předsedy Užhorodského spolku Slováků by mělo být vysílání více zaměřeno na krajany, často se stává, že je vysílána relace ze Slovenska, která se netýká přímo života Slováků v Zakarpatské oblasti.

Dny slovenského zahraničí v Zakarpatsku se konaly od 13. do 15. září 2013. Dny slovenského zahraničí v Zakarpatsku jsou tří denním festivalem, který zaštiťuje a organizuje Společnost Ľudovíta Štúra v Zakarpatsku a Světové sdružení Slováků

v zahraničí. Kulturní program byl zajištěn v rámci II. ročníku Festivalu slovenského folklóru Slovenská rúže, který se konal v obci Turia Remety. Bylo možné shlédnout mnoho vystoupení slovenských folklórních spolků, dětí i jednotlivců, ale i ukrajinských souborů. Jedním z hostů byl Ukrajinský národní orchestr se sborem. Návštěvníci mohli v rámci festivalu zažít například prohlídku Užhorodu, prohlídku Centra slovenské kultury a slovenské školy se slovenským vyučovacím jazykem nebo se mohli zúčastnit svaté mše v římsko-katolickém kostele v Užhorodu.

Obrázek 15 Festival slovenského folklóru v Turia Remety

Zdroj: Soukromý archiv

Na festivalu vystoupily slovenské soubory, které měly mezi posluchači značný úspěch, viz obrázek výše. I když šlo o Festival slovenského folklóru, kde by se dalo očekávat, že bude především pro slovenskou národnostní menšinu, tak byly nápisy ve stáncích s ukrajinským a slovenským jídlem v ukrajinštině. To je možné vidět na obrázku níže. V rámci festivalu vystoupily i ukrajinští umělci.

Obrázek 16 Tabulka s cenami potravin

НАЗВА	ЦІНА
Пиріжки шоколадні	0,50-0,60
Пиріжки	0,40-0,50
Пиріжки олії	0,40-0,50
Пиріжки з меду	0,50-0,60
Пиріжки з цукром	0,50-0,60
Пиріжки з яблуком	0,50-0,60
Пиріжки з бананом	0,50-0,60
Пиріжки з кавою	0,50-0,60
Пиріжки з м'ясом	0,50-0,60
Пиріжки з сиром	0,50-0,60
Пиріжки з яйцями	0,50-0,60
Пиріжки з цукром	0,50-0,60
Пиріжки з м'ясом	0,50-0,60
Пиріжки з сиром	0,50-0,60
Пиріжки з яйцями	0,50-0,60

Zdroj: Soukromý archiv

Tabulka s cenami byla na slovenském festivalu v ukrajinštině. Prodáváno bylo sladké i slané pečivo, a to ukrajinské i slovenské kuchyně.

4.3.4. Slovenské školství v Zakarpátí

Od předsedy Matice slovenské na Zakarpatsku bylo zjištěno, že za totalitního režimu byl veškerý veřejný život národnostních menšin potlačen a nebylo možné veřejně vyvíjet aktivity pro jeho zachování, a tak zanikl krajanský život. Nevycházely slovenské noviny, nebylo možné chodit do kostelů, slovenština se nevyučovala na školách. Hovořit ve slovenštině bylo možné pouze doma mezi příbuznými, tak si uchoval svou slovenštinu i předseda matice, přesto že chodil na ukrajinské školy. Po pádu totalitního režimu došlo ke změně, opět se začal rozvíjet národnostní život, začaly se otevírat kostely a slovenské školy. Ovšem první rozmach slovenského školství započal již v letech, kdy byla Podkarpatská Rus součástí Československa. V této době bylo možné nalézt v Užhorodu téměř tři desítky slovenských škol. Změna nastala s již zmiňovaným totalitním režimem.

Nábor dětí do slovenské třídy byl podle předsedy matice na Zakarpatsku těžký. Především se rodiče báli, že vyučování ve slovenštině nebude mít budoucnost nebo po dvou letech zanikne a nebudou vědět, co dál. Proto chodili od domu k domu po rodinách a přesvědčovali rodiče, ať dají své děti do slovenské třídy, vylepovali letáky, které byly trhány, tak je opět vylepovali. Z důvodu deficitu dětí na ukrajinských školách byla vyvíjena snaha přesvědčit členy Matice slovenské na Zakarpatsku, aby nebrali děti z ukrajinských škol. Zezačátku šlo o několikaletý boj o žáky, aby nebyla slovenská třída zavřena.

Předseda Matice slovenské na Zakarpatsku navštívil slovenskou školu v Maďarsku a je toho názoru, že v Maďarsku mají prestižní školy, které jsou velmi dobře vybavené, ale když byl dětem kladen dotaz ve slovenštině, tak nerozuměly.

Od roku 1992 se tedy slovenština začala pomalu vyučovat v obcích a městech na Zakarpatsku, například ve Storožnici je již v šesti třídách základní školy vyučování ve slovenštině. V Užhorodu byla v roce 1997 otevřena jedna třída základní školy také s kompletní výukou ve slovenštině, do které chodilo 20 žáků. Tato třída byla na bázi ukrajinské školy č. 20, šlo o zvláštní třídu se slovenským vyučovacím jazykem. První maturita proběhla v roce 2008, která přesvědčila rodiče, že vyučování ve slovenštině má budoucnost a je pro jejich děti dobrým východiskem. V Užhorodu jsou další tři školy, ve kterých se vyučuje slovenština jako nepovinný předmět. Například v obci Turia Remety nebo Velké Berezné je také slovenština vyučována jako nepovinný předmět. V současnosti na Slovensku studuje 30 studentů, kteří dostali stipendium od Slovenské republiky. Na Užhorodské státní univerzitě je obor, na kterém se vyučuje slovenský jazyk a literatura.

Jediná Užhorodská státní univerzita byla v druhé polovině minulého století školou, v které se zachovávala a rozvíjela tradice vyučování slovenského jazyka. Slovenština se vyučovala od roku 1963 jako druhý slovanský jazyk na ukrajinském a ruském oddělení. Na Filologické fakultě v různých obdobích učili slovenský jazyk profesori z Filozofické fakulty Prešovské univerzity. Na přelomu 80. a 90. let se v důsledku společenských a politických změn na Slovensku a Ukrajině změnily podmínky ve vývoji státních jazyků slovenštiny a ukrajinštiny. S přijetím *Deklarace práv národností* v roce 1991 a *Zákona o národnostních menšinách na Ukrajině* v roce 1992 započala velká změna v obrození jazyka a kultury tamějších Slováků. Mohlo se začít s vyučováním slovenštiny jako nepovinného předmětu v okresech se slovenským obyvatelstvem. V roce 1996 vznikla Katedra slovenské filologie na Užhorodské národní univerzitě. Studenti se zde intenzivně zabývají slovenským jazykem s lektory ze Slovenska. Ročníkové, bakalářské a magisterské práce jsou psány ve slovenštině. Cílem univerzity a katedry je vychovat učitele slovenského jazyka a literatury, překladatele a tlumočníky. V roce 2004 byla otevřena samostatná Užhorodská střední všeobecně vzdělávací škola č. 21 se slovenským

vyučovacím jazykem. Postupně začaly vznikat folklórní soubory a společenské organizace Slováků.¹¹⁵

4.3.5. Jazyková situace Slováků v Zakarpatí

V době sovětské éry byl slovenský jazyk na Zakarpatské Ukrajině odsunut z veřejného života a bylo možné jím hovořit v rámci bezpečnosti pouze ve vlastních domovech mezi nejbližší rodinou, příbuznými a přáteli. Po pádu komunistického režimu se situace slovenské menšiny a jejího jazyka zlepšila. Podle slov pana předsedy Matice slovenské na Zakarpatsku, pokud se sešli kolegové a pustili se spolu do rozhovoru v rusínštině, tak se Slováci přizpůsobili, poté přišel do kolektivu Rus a všichni se přizpůsobili a započali hovor v ruštině. Poté přišel Maďar, kterého nezajímalo, zda ostatní uměli maďarsky a bylo pokračováno v maďarštině. Slováci by se podle předsedy Matice slovenské na Zakarpatsku měli poučit a trochu méně se přizpůsobovat, více se prosazovat a zachraňovat tak slovenský jazyk a kulturu.

Jedním ze způsobů udržení slovenského jazyka je jeho předávání starší generací mladší generaci stejně tak tomu bylo u předsedy matice, s nímž byl proveden rozhovor. Jedna z narátorek potvrdila, že i ona se naučila slovensky od svých prarodičů. Učit se slovenský jazyk je pro mladé lidi důležité v tom smyslu, aby mohli poté studovat v Nitře nebo v Bratislavě, kde studuje i jedna z narátorek. Z rozhovoru byly zjištěny informace o tom, že i sama narátorka by chtěla po studiích v Bratislavě zůstat nebo odjet do Prahy. Sami Ukrajinci mají v Zakarpatské Ukrajině zájem o výuku slovenštiny, protože je pro ně z ekonomického hlediska perspektivní umět jazyk sousední země, kam mohou vyjet za prací stejně tak jako mladí lidé za studiem a vidinou lepšího života.

Po druhé světové válce mnoho slovenských rodin zapisovalo své děti jako příslušníky ukrajinské nebo ruské národnosti, i proto podle statistiky ubylo Slováků na Zakarpatí. S tím souvisela i zhoršující se jazyková situace. Z důvodu příbuznosti nářečí Slováků a tamějších Ukrajinců byla v padesátiletém procesu styků mezi oběma národnostmi způsobena skoro úplná asimilace slovenských dialektů. V současnosti je na Ukrajině slovenský jazyk vnímán jako jazyk státu, který je jedním z členů Evropské unie a ne jako jazyk jedné národnostní menšiny. Slovenský jazyk se učí nejen filologové

---

¹¹⁵ PACHOMOVOVÁ, Svitlana. Užhorodská slovakistika ako etalón cezhraničnej spolupráce v oblasti vzdelávania. In: LATKO, Ivan. *Náš kultúrno-historický kalendár 2013*, s. 26-27

z Užhorodské národní univerzity, ale také studenti mezinárodních vztahů, zájem je viditelný i ze strany celníků, pohraničnicků nebo také podnikatelů, diplomatů a zaměstnanců státní správy.¹¹⁶

Slovenština je na Zakarpatské Ukrajině stále živým jazykem. O tom, že je tato oblast multikulturní a velmi tolerantní svědčí i slova předsedy Matice slovenské na Zakarpatsku, která zněla: „*Asi v devadesátém šestém roce vyšel jeden článek v časopise Život, slovenském časopise, autorka byla tady v Užhorodě a veľmi pěkně napsala, že když se postavíte na křižovatku, hlavní křižovatku v Užhorodě, na pěší zónu, tak slyšíte tam slovenštinu, maďarštinu, němčinu, romštinu, co chcete tam slyšíte, ale každý každému rozumí. To bylo takové výstižné, že hovoří v různých jazycích, ale každý každého pochopí.*”

Slovenština, kterou bylo možné slyšet během provedených rozhovorů, byla dobře srozumitelná a mimo jiné ji bylo možné slyšet ve velké míře i na Festivalu slovenského folklóru. Vzhledem ke společenskému prostředí na Zakarpatsku je možné se domnívat, že slovenský jazyk se bude spíše na Zakarpatské Ukrajině rozvíjet než upadat, především mezi mladými lidmi.

To vyplývá i z Liptákova výzkumu, který porovnával slovní zásobu starší generace s mladší generací. Výsledkem je, že původní slovní zásoba Slováků se na Zakarpatské Ukrajině prakticky zachovala, pouze s menšími lokálními odchylkami. Například v obci Turia Remety nastala změna ve slovech: *naležac – patriť, hutoric – hovoriť, umac – myslieť* nebo naopak došlo u některých slov ve spisovné slovenštině k zachování ve slovenštině Slováků na Zakarpatí. Shodu je možné nalézt například u slov *hvezda, krava, koza, jeseň, zima, sestra* nebo *pilka*, přičemž jde o slova obecně používaná v každodenním životě starší generace Slováků na Zakarpatí.¹¹⁷

4.3.6. Náboženství a Slováci na Ukrajině

Ukrajina v dnešní podobě vznikla v roce 1991. Její obyvatelstvo je možné rozdělit na dva národy, jeden tíhnoucí k západní Evropě a druhý proruský. Takový rozpor je možné nalézt i v náboženství. Zcela na západě je velmi malé procento obyvatel vyznávajících římskokatolickou víru. V západní části Ukrajiny má největší vliv řeckokatolická církev,

---

¹¹⁶ PACHOMOVOVÁ, Svitlana. Užhorodská slovakistika ako etalón cezhraničnej spolupráce v oblasti vzdelávania. In: LATKO, Ivan. *Náš kultúrno-historický kalendár 2013*, s. 26-30

¹¹⁷ LIPTÁK, Štefan. O lexikálnej stránke slovenských nářečí na Zakarpatskej Ukrajině. In: LATKO, Ivan. *Náš kultúrno-historický kalendár 2011*, s. 16-19.

která se hlásí k tzv. východnímu ritu. Směrem na východ je možné nalézt čím dál tím více pravoslavných s kyjevským nebo moskevským patriarchátem.¹¹⁸ Komplikovaná situace, která je nyní na Ukrajině, je výsledkem mnoha národnostních a náboženských rozporů mezi obyvateli Ukrajiny.

Slováci, kteří žijí na Zakarpatské Ukrajině, jsou především římskými katolíci. To bylo potvrzeno i předsedou Užhorodského spolku Slováků. V některých obcích je možné nalézt i řecké katolíky nebo pravoslavné, ale ve velmi malém počtu. Slováci vyznávající římskokatolickou víru měli za zvyk před 2. světovou válkou chodit na poutě, kterými se chtěli očistit od svých hříchů. V Zakarpatské Ukrajině Slováci chodili na poutě do Užhorodu, Mukačeva, Velkého Berezného a dalších. Někteří dokonce skončili pouť kolem kostela, kde zanechávali peněžní dary. Jako upomínku na svoje putování si kupovali růžence a křížky. Pro děti se kupovali například sladkosti.¹¹⁹

V nezápadnějším regionu Ukrajiny je z politických důvodů vyvíjena snaha o ukrajinskou katolickou liturgii, která v této oblasti nikdy nebyla. Slovenští kněží a řeholní sestry se snaží při bohoslužbách hovořit ukrajinsky. Předseda Matice slovenské na Zakarpatsku se například modlit v ukrajinštině neuměl. Jeho rodiče ho učili modlit se slovensky. Pokud bude liturgie v ukrajinštině a řeholní sestry budou děti učit v ukrajinštině, tak slovenská liturgie zahyne. Díky slovenské liturgii se na tomto území za totalitního režimu zachovala slovenština. Maďarů bylo v tomto období až desetkrát více než Slováků, proto zde měli školy, a proto se v kostele v Užhorodu konaly povětšinou maďarské bohoslužby. Slovenští rodiče učili své děti modlit se, zpívat a koledovat ve slovenštině, proto je slovenská liturgie v této oblasti pro Slováky vzácná. Už bylo maticí organizováno mnoho petičních akcí pro záchranu slovenské liturgie, je ale nutné k tomu přistupovat s rozvahou a diplomaticky.

Konkrétně v Užhorodu jsou konané smíšené liturgie, větší část bohoslužby byla vykonávána v ukrajinštině a menší ve slovenštině, proto byla zorganizována petiční akce a zdejší biskup byl několikrát požádán o zvýšení prostoru pro slovenskou liturgii. Z toho vznikly dvě bohoslužby, jedna ukrajinská a druhá slovenská. Tam, kde byla dříve

---

¹¹⁸ ŠIŠKA, Jakub. Náboženství na Ukrajině. In: *Český rozhlas* [online]. © 1997-2014 [cit. 2014-03-24].

Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/770701

¹¹⁹ LATKO, Ivan. *Náš kulturno-historický kalendář 2009*, s. 77-78.

slovenská, tak byla změněna na ukrajinskou, takže slovenská byla posunuta na čas po dvanácté hodině. Každý Slovák byl zvyklý na bohoslužbu před dvanáctou hodinou a poté byl čas oběda. V obci Mukačevo byla bohoslužba přesunuta na šestou hodinu a to je podle předsedy tamější matice naprosto nevhodné a slovenská bohoslužba měla zůstat a ukrajinská měla být změněna. Díky tomuto nevýhodnému přesunu je větší počet lidí na ukrajinské bohoslužbě. Tento problém matice řeší, další komplikace nastaly, když byli tři slovenští kněží odvoláni na Slovensko. Jejich místa nahradili kněží z Ukrajiny nebo z Polska, stává se, že je bohoslužba dokonce v ruštině. Všechny tyto změny narušují udržení slovenštiny na Zakarpatsku a tradici slovenské liturgie.

4.3.7. Shrnutí situace slovenské menšiny na Ukrajině

Počátky Slováků na Ukrajině se dají datovat do 17. a 18. století, kdy jich na toto území přicházelo nejvíce. Jak již bylo zmíněno, tak Slováci na Ukrajině zažili pestrý historický vývoj. Jejich etnická identita sestává především z jazyka a jeho používání v liturgii a školství.

Užhorodský spolek Slováků a Matice slovenská na Zakarpatsku jsou organizace, které se snaží o stejnou věc, a to udržet a rozvíjet slovenskou kulturu, tradici a jazyk. O to je nepochopitelnější, že tyto dvě organizace nespolupracují a vládne mezi nimi určitá rivalita, která by v zájmu zachování slovenské kultury, tradice a jazyka měla být odložena. Pro slovenskou národnostní menšinu je velmi důležitá činnost Matice slovenské na Zakarpatsku, která rozvíjí školství a slovenské národní povědomí. Za velký úspěch se dá považovat obnova slovenského školství v Užhorodu. Úroveň výuky slovenského jazyka je ve zdejší škole podle narátorů vysoká. Uvedeným příkladem je výuka ve slovenských školách v Maďarsku, kde jsou školy prestižní svým vybavením, ale když je na děti promluveno slovensky, tak zatím moc slovensky nerozumí.

Slovenština je v této oblasti Ukrajiny opravdu stále živá a je o ni zájem, o čemž svědčí i neustále se navyšující počet žáků slovenských škol. Je otázkou, zda je zájem o slovenský jazyk pouze z důvodu slovenství a z toho vyplývajícího hlášení se ke slovenské identitě na Zakarpatí nebo zda jde o vidinu ekonomickou. Po získání Karty zahraničního Slováka je možné studovat na slovenských vysokých školách nebo na Slovensku pracovat, čímž se zároveň Slovákům z Ukrajiny otevírá i celá Evropa v rámci Schengenského prostoru. Na Ukrajině je majorita řeckokatolického vyznání, Slováci jsou římský katolíci. Náboženství je zde velmi důležitou součástí etnické identity Slováků. Díky

bohoslužbám slouženým ve slovenštině byl také tento jazyk mezi Slováky předáván. V poválečném období, kdy byla i Ukrajina zasažena totalitním režimem, byly možnosti tamější slovenské národnostní menšiny omezené. Faktem ale zůstává, že dnes jsou Slováci na Zakarpatí bráni jako každá jiná minorita na tomto území a zdejší kulturní prostředí je velmi tolerantní. Právě také díky tomu jsou Slováci na Ukrajině nejméně asimilovanou minoritou oproti Maďarsku a Polsku.

5. Závěr

Práce pojednávala o slovenské národnostní menšině v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině, byla zaměřena na její etnickou identitu, jakož etnickou identitu Slováků. Hlavními prvky etnické identity Slováků v Maďarsku, Polsku a na Ukrajině jsou jazyk a náboženství. Dalšími velmi důležitými aspekty pro udržení a rozvoj slovenské národnostní menšiny jsou školství a kultura.

Slováci si v jednotlivých státech uchovávají slovenský jazyk především díky školství a náboženství, kdy je pro ně velmi důležitá slovenská liturgie. Slováci žijící na Slovensku jsou převážně římskými katolíky. Rozdíl mezi Slováky v jednotlivých porovnávaných státech je v náboženském vyznání vůči majoritě, v Polsku jsou Slováci římskými katolíky stejně jako majoritní společnost, což má vliv na jejich asimilaci. Odlišná situace je v Maďarsku, kde je většinová společnost římskokatolická stejně jako v Polsku, ale tamější Slováci jsou na rozdíl od většiny evangelíky. Jiná situace je na Ukrajině, kde je ve většinovém zastoupení pravoslavná církev, ale Slováci jsou římskými katolíky. Největší zájem o slovenskou liturgii má slovenská menšina v Polsku a na Ukrajině, zatímco v Maďarsku tento zájem opadá. Na druhou stranu o slovenské školství je v rámci porovnávaných států nejmenší zájem v Polsku, nejlepší situace týkající se slovenského školství je naopak na Ukrajině a v Maďarsku. Zájem o slovenské školy na Ukrajině skýtá více aspektů, které ne vždy musí vypovídat pouze o čistém zájmu o slovenskou identitu. Pokud Slovák na Ukrajině získá Kartu zahraničního Slováka, tak je mu umožněno studovat nebo pracovat na Slovensku, čímž se zároveň Slovákům z Ukrajiny otevírá i celá Evropa v rámci Schengenského prostoru.

Jazyk je ovlivněn lokálními dialekty, a to především v Maďarsku a Polsku, které z historického hlediska prošly silnou maďarizací a polonizací na rozdíl od Ukrajiny. Také díky tomu byla slovenština v Zakarpatí zachována v téměř původní podobě. Dalším důvodem je multikulturní prostředí, které je možné nalézt v Zakarpatské oblasti. Historické okolnosti a prostředí, v kterém se Slováci v zahraničí nacházejí, mají vliv na udržení a rozvoj slovenské jazyka.

Největší míra asimilace je znatelná u Slováků v Polsku, jak již bylo zmíněno, důvodem je silná polonizace, totalitní režim, ale také jako u jediné menšiny v porovnávaných státech má slovenská minorita v Polsku stejné náboženské vyznání jako

majorita, která ji obklopuje. V případě stejného náboženského vyznání minority s majoritou je možné říci, že se Slováci snáze asimilují. Vzhledem k tomu mají Slováci v Maďarsku a na Ukrajině zřetelnější etnickou identitu, a to z pohledu odlišné náboženské víry než majorita. Dále je možné se domnívat, že míra asimilace je především závislá na národnostní a etnické politice dané země, tím, jak dlouho se již vyskytuje slovenská národnostní menšina na daném území, aktivitou spolků a organizací pro zachování slovenské kultury a také na samotných Slovácích.

Slováci se odlišují od okolí především svým jazykem, náboženstvím a kulturou, která je prezentována v rámci kulturních akcí a při přehlídkách slovenského folklóru. Spolky ve všech třech zemích jsou velmi aktivní v kulturním životě slovenské národnostní menšiny. V případě Polska je i přes aktivitu spolku zájem slovenské menšiny o udržení a rozvoj slovenského jazyka, kultury a tradice nejméně znatelný. Odlišujícím prvkem Slováků v Polsku od majority zůstávají z větší části především slovenské kořeny. Slováci v Zakarpatí mají nejživější národnostní povědomí, které je ale z části determinované již zmiňovanými výhodami, pokud je prokázán status zahraničního Slováka.

Rozdíly v projevech etnicity slovenské menšiny v jednotlivých státech jsou zřejmé především v modifikaci slovenského jazyka a také v náboženské víře, která je u Slováků v Maďarsku oproti Polsku a Ukrajině odlišná. Nejsilnější etnické cítění, v rámci zkoumaných zemí, mají Slováci na Ukrajině a Slováci v Maďarsku

Etnická identita Slováků v zahraničí se především odvíjí od národnostní politiky státu a pocitu sounáležitosti mezi příslušníky minority a snaze o udržení společné kultury, tradice a jazyka.

6. Seznam použitých zdrojů

6.1 Literární zdroje

ANDERSON, Benedict. *Imagined communities: reflection on the origin and spread of nationalism*. 2nd rev. ed. London: Verso, 1991. 224 s. ISBN 0-86091-546-8.

BERGER, Peter L. a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1.

BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ (ed.). *Etnické komunity: elity - instituce – stát*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2009. 359 s. ISBN 978-80-87398-03-6.

BIELIK, František a Claude BALÁŽ (ed.). *Zahraniční Slováci a mateřský jazyk*. 1. vyd. Martin: Matica slovenská, 1990. 292 s. ISBN 80-7090-066-0.

BIELIK, František a Claude BALÁŽ. *Slováci v zahraničí*. Martin: Matica slovenská, 1982, č. 8. ISSN 95-041-82.

BOROS, Ferenc. *Mad'ari a Slováci*. Budapešť: Press Publica, 2003. 128 s. ISBN 963-9001-81-3.

DANČÁK, Břetislav a Petr FIALA. (ed.). *Národnostní politika v postkomunistických zemích*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 316 s. ISBN 80-210-2388-0.

DIVIČANOVÁ, Anna a Ondrej KRUPA. *Slováci v Maďarsku*. 2. vyd. Budapest : Press Publica, 1999. 128 s. ISBN 963 9001 49 X.

ERIKSEN, Thomas H. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2.

GABAL, Ivan a kol. (ed.). *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1999. 341 s. ISBN 80-86103-23-4.

- GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 133 s. ISBN 80-7325-023-3.
- HAJKO, Jozef. *Odsúdení na dohodu: spoločné tisícročie Slovákov a Maďarov*. 1. vyd. Bratislava: SLOVART, 2011. 455 s. ISBN 978-80-556-0332-2.
- HOBSBAWM, Eric J. *Národy a nacionalismus od roku 1780: program, mýtus, realita*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. 207 s. ISBN 80-85959-55-0.
- HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. 1. vyd. Praha: SLON, 2009. 315 s. ISBN 978-80-7419-010-0.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
- KOLKOVIČ, František. *Dozvuky*. 1. vyd. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2008. 92 s. ISBN 978-83-7490-152-9.
- LATKO, Ivan. *Náš kultúrno-historický kalendár 2009*. Užhorod: Užhorodský spolok Slovákov, 2009. 119 s.
- LATKO, Ivan. *Náš kultúrno-historický kalendár 2010*. Užhorod: Užhorodský spolok Slovákov, 2009. 119 s.
- LATKO, Ivan. *Náš kultúrno-historický kalendár 2011*. Užhorod: Užhorodský spolok Slovákov, 2010. s. 119
- LATKO, Ivan. *Náš kultúrno-historický kalendár 2013*. Užhorod: Užhorodský spolok Slovákov, 2013. 127 s.
- MARSINA, Richard a Petr MULÍK (ed.). *Etnogenéza Slovákov: kto sme a aké je naše meno*. Martin: Matica slovenská, 2009. 179 s. ISBN 978-80-7090-940-9.
- PÁLNÉ, Medvegy., *Ozveny času..., : 50 rokov sarvašskej slovenskej školy a žiackeho domova*. Békéscsabán: a Sirályka Nyomdában, 1999. 156 s.

- PÁLNÉ, Medvegy., *Ozveny času II*. Békéscsaba: Sirályka Nyomda, 2010. 237 s.
- POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 190 s. Stručná historie států; sv. č. 29. ISBN 80-7277-261-9.
- PYNSENT, Robert B. *Pátrání po identitě*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 1996. 278 s. ISBN 80-85787-40-7.
- SIROVÁTKA, Tomáš, (ed.). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2002. 355 s. ISBN 80-86251-13-6.
- ŠATAVA, Leoš. *Národnostní menšiny v Evropě*. 1. vyd. Praha: Železný, 1994. 385 s. ISBN 80-7116-375-9.
- ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009. 215 s. ISBN 978-80-86429-83-0.
- ŠMÍD, Tomáš a Vladimír VAĐURA (ed.). *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 278 s. ISBN 978-80-7325-126-0.
- TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.
- TUŠKOVÁ, Tünde. *Čabiansky Kalendár na rok 2011*. Békešská Čaba: Čabianska organizácia Slovákov, 2010. 200 s. HU ISSN 0866-1219.
- UHRINOVÁ, Alžbeta a Mária ŽILÁKOVÁ (ed.). *Používanie slovenského jazyka v Békešskej župe*. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2005. 487 s. ISBN 963-86573-3-2.

6.2 Elektronické zdroje

- All-Ukrainian Population Census 2001: Regions of Ukraine. *State Statistics Committee of Ukraine* [online]. © 2003-2004 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/regions/reg_zakar/.

All-Ukrainian Population Census 2001. *State Statistics Committee of Ukraine* [online]. © 2003-2004 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z:
<http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality>.

BOSSWICK, Wolfgang a Friedrich HECKMANN. Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities, s. 2-4. In: *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions* [online]. Germany: European Forum for Migration Studies (EFMS) at the University of Bamberg, © 2006 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z:
<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf>.

Charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. *Mniejszości Narodowe i Etniczne Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji* [online]. © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z:
<http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci/charakterystyka-mniejs/6480,Charakterystyka-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html#slowacy>.

JANSKÁ, Eva. Na pomoc škole: Menšiny v pojmech, s. 17. Geografické rozhledy: Menšiny [online]. 2007-2008, roč. 17, č. 4, 1.4.2008 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z:
<http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2008/04/17-18.pdf>.

KORMOŠ, Alexander. Bytostné otázky Slovákov v Maďarsku. Slováč v exile: *Portál Slovákov v zahraničí*. In: *Ľudové noviny* [online]. © 3.9.2004 [cit. 2014-03-13]. Dostupné z: http://www.exil.sk/?id=274&tree_id=99600.

KRYTINÁŘOVÁ, Monika, Pavla MILOVÁ a Nikola ZITTOVÁ. Slováci v Maďarsku [online] *Hospodářská a kulturní studia*. © 2005–2014, 3. 12. 2013 [cit. 2014-01-02]. Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/slovaci_v_madarsku.

Ludność według deklaracji narodowościowej oraz posiadania obywatelstwa polskiego w 2002 r.: Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 w zakresie deklarowanej narodowości oraz języka używanego w domu. In: *GUS - Główny Urząd Statystyczny: Baza demografia* [online]. © 1995-2010 [cit. 2014-03-07]. Dostupné z: <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/NSP2002.aspx>.

Ludność wg rodzaju i złożoności identyfikacji narodowo-etnicznych w 2011 r. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji: Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 - mniejszości narodowe i etniczne oraz język regionalny. *Mniejszości Narodowe i Etniczne Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji* [online]. [cit. 2014-03-07]. Dostępne z: <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mne/mniejszosci/wyniki-narodowego-spisu/7096,Ludnosc-wg-rodzaju-i-zlozonosci-identyfikacji-narodowo-etnicznych-w-2011-r.html>.

MILOVÁ, Pavla a Nikola ZITTOVÁ. Slováci v Polsku [online]. *Hospodářská a kulturní studia*. © 2005–2014, 7. 3. 2014 [cit. 2014-03-08]. Dostępne z: http://www.hks.re/wiki/slovaci_v_polsku.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych [online]. ©1998-2013 [cit. 2013-02-26]. Dostępne z: http://www.msw.gov.pl/palm/en/10/56/Characteristics_of_ethnic_and_national_minorities_in_Poland.html

MR4 Szlovák műsor. *Nemzetiségi adások MR4* [online]. © 2009 [cit. 2014-03-14]. Dostępne z: <http://szlovak2.radio.hu/>.

National data: Population by nationality, mother tongue, language spoken with family members or friends and affinity with nationalities' cultural values. In: *Hungarian Central Statistical Office: Population Census, 2011* [online]. © 2011 [cit. 2014-03-07]. Dostępne z: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tables_regional_00.

Obyvateľstvo SR podľa náboženského vyznania. In: *Štatistický úrad Slovenskej republiky: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011* [online]. 5. 6. 2013 [cit. 2014-02-15]. Dostępne z: <http://portal.statistics.sk/files/tab-14.pdf>.

O jazyce. *Slovakie.eu* [online]. © 2010–2014 [cit. 2014-03-14]. Dostępne z: <http://slovakie.eu/cs/intro/language/general>.

Počty a odhady. *Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí*. [online]. © 2014 [cit. 2014-01-17]. Dostępne z: <http://www.uszz.sk/sk//pocty-a-odhady/>.

Poľská republika. *Slovenské zahraničie: Portál Slovákov vo svete* [online]. © 2011-2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z:

<http://www.slovenskezahranicie.sk/sk/stranka/76/polska-republika>.

SKÁLOVÁ, Marie. *Problematika a vlastní vnímání etnicity a etnické identity (pohledem žen-cizinek žijících v České republice a majících za manžela Čecha)*. Brno, 2005.

Bakalárska práca. Masarykova univerzita. [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z:

https://is.muni.cz/th/75208/ff_b/bakalarka.pdf.

Slovák v Maďarsku [online]. © 13. 4. 2014 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z:

<http://www.oslovma.hu/index.php/sk/>.

Spolok Slovákov v Poľsku. [online]. © 2009 [cit. 2013-02-26]. Dostupné z:

<http://www.tsp.org.pl/o-nas,1.html>.

Spravodajstvo. *Slováci vo Svete: Internetový portál Slovákov žijúcich v zahraničí* [online].

© 2014 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z: <http://www.slovaciosvete.sk/>.

Svetové združenie Slovákov v zahraničí [online]. © 2002 [cit. 2014-03-14]. Dostupné z:

<http://www.szszy.sk/index.php?ID=4>.

ŠÍŠKA, Jakub. *Náboženství na Ukrajině*. In: *Český rozhlas* [online]. © 1997-2014 [cit. 2014-03-24]. Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/770701.

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí [online]. © 2014 [cit. 2014-01-14]. Dostupné z:

<http://www.uszzy.sk/sk>.

VAĎURA, Pavel. *Maďarsko*. In: *Český rozhlas*. [online]. 25. 4. 2009 [cit. 2014-02-15].

Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/eu/_zprava/maďarsko--575115.

V Poľsku klesá záujem slovenských detí o výučbu slovenčiny, okrem asimilácie naň vplýva aj nesúlad školských zákonov dvoch susedných krajín a poľská národnostná politika. *Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí* [online]. © 2014 [cit. 2014-03-04].

Dostupné z: <http://www.uszzy.sk/sk/v-polsku-klesa-zaujem-slovenskych-deti-o>

vyucbu-slovinciny-okrem-asimilacie-nan-vplyva-aj-nesulad-skolskych-zakonov-dvoch-susednych-krajin-a-polska-narodnostna-politika/.

Výskumný ústav Slovákov v zahraničí. Slovenské zahraničie: *Portál Slovakov vo svete* [online]. © 2011-2014 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.slovenskezahranicie.sk/sk/stranka/70/vyskumny-ustav-slovakov-v-madarsku>.

6.3 Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1 Lokality terénního výzkumu Slováků v Maďarsku.....	12
Obrázek 2 Lokality terénního výzkumu Slováků v Polsku	14
Obrázek 3 Slovenští starousedlíci v Novej Belej.....	15
Obrázek 4 Lokalita terénního výzkumu Slováků na Ukrajině.....	16
Obrázek 5 Rozmístění Slováků v Maďarsku	37
Obrázek 6 Hotel Slovák s restaurací - Békéšská Čaba.....	43
Obrázek 7 Paní Zuzana Medvegyová a György Rágyanszki	47
Obrázek 8 Cithara Sanctorum (Tranoscius)	50
Obrázek 9 Varhany tzv. „Velkého evangelického kostela“	51
Obrázek 10 Upomínka na XIV. ročník Dnů slovenské kultury v Malpolsku	57
Obrázek 11 Generální tajemník Spolku Slováků v Polsku.....	59
Obrázek 12 Budova nového Centra slovenské kultury v Novej Belej na Spiši.....	60
Obrázek 13 Ukázka z kurzu slovenštiny	64
Obrázek 14 Tradiční slovenský kroj v Zakarpatí.....	72
Obrázek 15 Festival slovenského folklóru v Turia Remety	73
Obrázek 16 Tabulka s cenami potravin	74
Tabulka 1 Souhrn narátorů a respondentů v Maďarsku	13
Tabulka 2 Souhrn narátorů v Polsku	15
Tabulka 3 Souhrn narátorů a respondentů na Ukrajině	17
Tabulka 4 Národnosti v Maďarsku 2001-2011	40
Tabulka 5 Národnosti v Polsku 2002	55
Tabulka 6 Národnosti v Polsku 2011	56
Tabulka 7 Národnosti v Zakarpatí 1989-2001	69

7. Přílohy

Příloha 1

Ukázka části narativního rozhovoru s předsedou Oblastní kulturně-osvětové organizace Matice slovenské na Zakarpatsku, provedeném dne 17. září 2013. Narátor mluvil slovensky, kvůli možnosti špatné interpretace, je rozhovor přepsán v češtině.

A = autorka, N = narátor

A: Nás by zajímalo, jak jste se vůbec dostal k založení Matice?

N: *Jak jsem se dostal? No...jsem Slovák. Víte, bylo to tak, že historicky jsme kdysi byli Československá republika, asi 20 let. To bylo období pro Slováky velmi příznivé, protože se otevíraly školy, kde se vyučovala slovenština, různé kroužky, jak pro starší, tak pro mladší. V tom čase byl takový určitý rozvoj slovenské komunity na Zakarpatsku.*

Po válce byla tato oblast přiřčena k Sovětskému svazu, ve 47 byla tzv. opce, nevím, jestli jste o tom slyšely, na základě dohody mezi bývalou Československou republikou a Sovětským svazem, bylo dovoleno Slovákům vystěhovat se do původní vlasti. Mnozí Slováci se báli pronásledování a represí, a tak se vystěhovali na Slovensko, nazpět. Dokonce některé vesnice, jako Nový Klenovec u Mukačeva, byly úplně vystěhované, tam zůstaly čtyři rodiny. Z jakých důvodů, to je jiná věc. To byla jediná obec, kde byli evangelíci, ostatní Slováci jsou římský katolíci. Potom za totality to bylo velmi složité období, protože ta októacie umožnila Sovětskému svazu uzavřít otázku Slováků na Zakarpatsku. Vystěhovali se, nevystěhovali, školy nepotřebují, časopisy, noviny. Prakticky zanikl krajanský život a bylo to velmi složité období. Dotklo se to i církve, kostely byly pozavírány, kněží se ocitli na Sibiři. Slovenština se zachovala v rodinách a tam, kde zůstal kostel otevřený, tak tam i v kostele, modlili se a koledovali ve slovenštině. Já jsem se tu taky narodil, vyrostl, ale studoval jsem na ukrajinské škole a slovenštinu mám od svých rodičů. Tady se nikde, téměř půlstoletí, slovenština nevyužívala, nevyučovala.

Konečně po pádu totality se začal rozvíjet národnostní život, náboženský život, tím, že se začaly opět renovovat kostely. Věřící si je začali sami opravovat, protože za totality byly kostely skladiště, dokonce v mé vesnici udělali z kostela ateistické muzeum.

Povídám, že až po pádu totality se začal rozvíjet národnostní život, otevíraly se kostely, kněží jsme neměli. Pomohla nám slovenská církev, přišli misionáři, protože z těch starších kněží, co u nás pracovali do války, přibližně šest, a ti byli velmi starí, někteří se ze Sibíře

nevrátili, takže kněží i řeholné sestry přišli sem, alespoň do těch vesnic, kde byli Slováci a kde se konaly slovenské bohoslužby.

Postupně jsme začali iniciovat vyučování slovenského jazyka na různých školách ve slovenských lokalitách. I já jsem se snažil tím, že jsem doma mluvil slovensky, na ulici se nedalo za totality mluvit slovensky, museli jsme být opatrní, proto jsem měl takový pocit křivdy, že to musíme nějak změnit, napravit. Aby se děti mohly opět učit slovensky, aby ta naše rodná řeč, a já považuju slovenštinu za jeden z nejkrásnějších jazyků na světě, aby se mohla ta mladá generace učit rodný jazyk svých předků. Dělali jsme všechno proto, aby se zavedla slovenština alespoň na těch školách, v těch lokalitách, kde žijí Slováci. Samozřejmě že našel jsem mnoho takových spojenců, s kterými jsme společně tyto otázky řešili a prosazovali, ale neměli jsme ani učitele. Slovenština se půl století nevyučovala, tak jen ti učitelé slovenského původu, kteří znali slovenský jazyk, protože víte, že i v rodinách se vytracovala slovenština, když všichni studovali v ukrajinštině, přesto jak mohli, tak začali vyučovat ve slovenštině. Postupně jsme začali dostávat i literaturu, pomohlo Ministerstvo školství Slovenské republiky.

No a od roku, kdy jsme založili Matici slovenskou na Zakarpatsku, v roce 1992, se tento proces zintenzivnil. Začali jsme aktivněji působit a už v roce 1993 jsme měli několik místních odborových organizací ve slovenských lokalitách.